

Halfjaarverslag 2015

Rabobank Groep

Rabobank

Bericht van de voorzitter

Onze financiële resultaten lieten in het eerste halfjaar een aanzienlijke stijging zien. Dit is vooral te danken aan de daling van de kosten kredietverliezen. De onderliggende resultaatsontwikkeling onderstreept de noodzaak voor een verdere verbetering van de winst ook vanwege de toekomstige verzwaring van de kapitaaleisen. De tevredenheid van onze klanten nam toe, maar ligt nog onder het ambitieniveau van de klantgerichte bank die Rabobank wil zijn. We zullen ons moeten blijven aanpassen en verbeteren om onze klanten ook in de toekomst zo goed mogelijk van dienst te kunnen zijn. Gezien de intensieve concurrentie en toegenomen kapitaaleisen blijft het verder reduceren van kosten en verbeteren van de opbrengsten onverminderd essentieel. We werken aan een aanpassing van ons bestuursmodel en een nieuw Strategisch Kader. Ook spreken we indringend met elkaar over normen en waarden. Klantwensen zetten ons aan om verder te virtualiseren, te verbeteren en te innoveren. Duurzaamheidsambities houden ons scherp.

Rabobank wil een klantgerichte coöperatieve bank in Nederland zijn en een leidende food- en agribank in de wereld. Om dit te blijven waarmaken, richten we ons op vier richtinggevende thema's: klantfocus, medewerkers in hun kracht, ijzersterke bank en betekenisvolle coöperatie.

De nettowinst van Rabobank Groep over de eerste helft van 2015 kwam uit op 1.522 miljoen euro, een stijging van 41%. Deze stijging wordt sterk beïnvloed door lagere kosten kredietverliezen. Om onze efficiencyratio verder te verbeteren in lijn met de concurrentie is onverminderde aandacht voor kostenbeheersing en verbetering van de opbrengsten noodzakelijk. De common equity tier 1-ratio bedroeg 13,2%. Verder hebben we onze totale kapitaalratio verder versterkt tot 21,5%. De komende jaren wil Rabobank haar vermogensratio's laten stijgen door de winstgevendheid te verbeteren en strak te sturen op de omvang van de risicogewogen activa. De loan-to-depositratio bleef stabiel op 1,32. Door de sterke toename van de nettowinst kwam het rendement op tier 1-vermogen over de eerste helft van 2015 uit op 9,0%.

Klantfocus

Rabobank wil excellente producten en diensten leveren aan haar klanten en bijdragen aan een duurzame samenleving. In 2015 hebben we op deze vlakken belangrijke stappen gezet.

Onze klanten tonen zich grotendeels tevreden: de waardering voor onze adviseurs is in de eerste helft van 2015 met gemiddeld 5 punten in de net promotor score gestegen, zowel bij particulieren als bij bedrijven. Ook het handelen vanuit het belang van de klant kreeg een betere waardering dan vorig jaar. Tegelijkertijd blijkt dat we verbetering moeten blijven aanbrengen in het gemak waarmee de klant zaken bij ons kan regelen. Op dat vlak scoorden we minder goed.

We spelen met productinnovaties in op de snel veranderende klantwensen. In 2015 introduceerden we onder meer de Rabo Wallet (een portemonnee in je telefoon) en Rabo SmartPin (een manier om te pinnen aan de voordeur). Met het programma Visie 2016 verbeteren we onze klantbediening tegen lagere kosten: we gaan verder met de virtualisering van onze dienstverlening en verhogen de kwaliteit van ons advies.

Wij hebben grote ambities als het gaat om duurzaamheid. De afgelopen zes maanden hebben we ons er vooral op gericht om bij te dragen aan de verduurzaming van de wereldwijde landbouw en voedselvoorziening en het versterken van de vitaliteit van gemeenschappen. In gesprek met zakelijke klanten brengen wij de duurzaamheidsprestaties van de klant in beeld. In Nederland gebeurt dat inmiddels, maar we willen dit ook internationaal gaan toepassen. Wij faciliteren particuliere klanten in het verduurzamen van hun woning door het organiseren van 'Slim Verbouwen'-evenementen. Hier verbinden we particuliere klanten aan zakelijke klanten die oplossingen bieden voor energiebesparing. We gaan in gesprek over duurzame innovatie en de ambities van de klant en kijken welke rol Rabobank nu en in de toekomst voor hen kan vervullen.

Medewerkers in hun kracht

We willen dat iedere medewerker bijdraagt aan de tevredenheid van onze klanten. Het klantbelang is daarom een belangrijk onderdeel van het bankbrede cultuurprogramma Culture Collective. Met deze cultuurvernieuwing streven we naar een transparante cultuur waarin klantgerichtheid, slagvaardigheid en vertrouwen de sleutelwoorden zijn. Een cultuur waarin medewerkers verantwoordelijkheid kunnen en durven nemen en daarmee in hun kracht staan.

Voor de zomer van 2015 hebben onze medewerkers in Nederland de Bankierseed afgelegd. Deze belofte aan de klant en de samenleving sluit naadloos aan op de beweging die we aan het maken zijn naar een opener, transparanter en nog klantgerichter cultuur. Tijdens 'de Week van Waarden' gingen collega's met elkaar in dialoog over hun normen, waarden en gedrag.

Eind 2012 werkten er bij Rabobank in Nederland nog bijna 42.000 medewerkers, uitgedrukt in fte's. Op 30 juni 2015 waren er dat nog iets minder dan 35.000 fte's. De gevolgen voor medewerkers die hun baan verliezen worden zoveel mogelijk met flankerend beleid opgevangen. We zetten ons sociaal plan in om de gevolgen van boventaligheid en gedwongen vertrek zo veel mogelijk te mitigeren. Als het komt tot vertrek, dan proberen we boventalige medewerkers naar nieuw werk te begeleiden, binnen of buiten de organisatie.

IJzersterke bank

Stevige vermogens- en liquiditeitsbuffers bepalen onze financiële soliditeit. Deze buffers zijn noodzakelijk voor het behouden van een hoge rating en een goede toegang tot professionele funding op de kapitaalmarkten. De kapitaalstrategie van Rabobank is erop gericht om het relatieve aandeel van ingehouden winsten en tier 2-vermogen in het kapitaal te vergroten. Het aandeel ingehouden winsten stijgt door winsttoevoeging. Hiervoor moeten we onze commerciële slagkracht versterken en onze kosten matigen. Prioritering van de inzet van kapitaal is een wezenlijk onderdeel van het nieuwe Strategisch Kader dat komend najaar wordt vastgesteld.

Op het gebied van databeheer vindt een verdere professionalisering plaats om te kunnen voldoen aan toenemende eisen vanuit wet- en regelgeving. De eerder ingezette verbeteringsprocessen op het gebied van compliance en risicomanagement lopen op schema.

Betekenisvolle coöperatie

De herijking van ons bestuursmodel is in 2015 een belangrijk thema op de agenda.

Naar verwachting gaan we op 1 januari 2016 over op een nieuwe governance. Dit voorziet in het versterken van de ledeninvloed in een decentrale organisatie van lokale Rabobanken die, samen met de centrale organisatie, samenwerken in één coöperatie, met één bankvergunning en één jaarrekening. Lokale Rabobanken krijgen meer vrijheid om zich op de eigen markt te richten, een stimulans voor lokaal ondernemerschap.

Daarnaast buigen we ons in 2015 over een Strategisch Kader voor de periode 2016-2020. Belangrijke bouwstenen komen voort uit een groot aantal externe ontwikkelingen. Zo verandert het klantengedrag, moeten we qua kostenbasis ook in de toekomst concurrerend blijven, moeten we het schaarser wordende kapitaal optimaal inzetten en moeten we ons innovatief vermogen stevig blijven benutten. Met onze visie Banking for Food benadrukken we dat er een rol ligt voor Rabobank op het gebied van voedselzekerheid wereldwijd. Samen met klanten en partners werken we internationaal met de vier dimensies van voedselzekerheid: het verbeteren van de beschikbaarheid van voedsel, het verbeteren van de toegang tot voedsel, het stimuleren van gebalanceerde, gezonde voeding en het verbeteren van de stabiliteit van de voedselproductie.

Middels onze ambitie Bankieren voor Nederland wil Rabobank als maatschappelijke bank bijdragen aan de welvaart en het welzijn in Nederland. Daarbij is de overtuiging dat effectiever kan worden bijgedragen aan de toekomst van Nederland door meer focus en inzet op activiteiten die maatschappelijk en economisch relevant zijn voor de ambities van Nederland in de komende decennia.

Het nieuwe Strategisch Kader moet ons helpen nog dichter bij de klant te komen en onze bancaire activiteiten beter te organiseren. Eind 2015 willen we de inhoud definitief vaststellen.

Verwachting

Na twee jaar van recessie groeide de Nederlandse economie in 2014 weer. Vooral de export droeg bij aan deze groei. In 2015 en 2016 zal de economische groei breder gedragen zijn: behalve de export zullen ook de particuliere consumptie en de private investeringen bijdragen aan het economische herstel. Toch zijn er ook zorgpunten; het aantal faillissementen en de werkloosheid blijven ondanks hun dalende trend relatief hoog. Veel van onze klanten hebben betere vooruitzichten, maar de schade van de crisis is nog niet volledig gerepareerd.

De particuliere consumptie was de afgelopen jaren een belangrijke zwakke schakel in de Nederlandse economie. Een relatief hoge schuldpositie, dalende huizenprijzen en bezuinigingen en lastenverzwaringen door de overheid zorgden in de afgelopen vijf jaar voor een dalende of stagnerende consumptie. Dit en volgend jaar verwachten we echter dat de consumptie weer gaat bijdragen aan het economische herstel. De huizenprijzen hebben de weg omhoog weer gevonden. Voor dit en volgend jaar voorzien we een wat minder sterke toename van de woningverkopen dan in 2014, maar nog steeds een stijging van de huizenprijzen. Hierdoor zal de groep huishoudens met een hypotheekschuld hoger dan de woningwaarde verder dalen. Het economische herstel is ook zichtbaar op de arbeidsmarkt en we verwachten een verdere toename van de werkgelegenheid in de private sector en als gevolg hiervan een daling van de werkloosheid.

We verwachten dat onze klanten in het huidige lage renteklimaat relatief veel blijven aflossen op hun hypotheek. Voor de rest van het jaar wordt daarom rekening gehouden met een lichte krimp van de kredietverlening. Dit zal naar verwachting ook resulteren in een beperkte daling van de toevertrouwde middelen. Net als afgelopen jaren zal de bankenbelasting in het vierde kwartaal tot een extra last leiden, evenals de bijdrage aan het depositogarantiestelsel.

Een winststijging in het eerste halfjaar, meer tevreden klanten en positieve economische vooruitzichten dus, maar we beseffen dat er de komende tijd een hoop werk in het verschiet ligt. We hebben fundamentele verbeteringen in gang gezet. Tegelijkertijd moeten we blijven werken aan een verdere verbetering van de winst. Kostenbesparingen houden prioriteit en we blijven ons richten op het verbeteren van compliance en risicomanagement. Hoewel er sprake is van een grotere klanttevredenheid in dit eerste halfjaar, is ons streven om deze nog verder te verbeteren. Ook de komende jaren zullen we ons blijvend moeten aanpassen en verbeteren om onze klanten zo goed mogelijk blijvend van dienst te kunnen zijn.

Het accommoderen van aangescherpte (inter)nationale regelgeving blijft intensieve en doorlopende aandacht vragen. Gelet op de toekomstige verzwarende van de kapitaaleisen buigen wij ons over de vraag hoe we ons kapitaal en onze balans effectiever kunnen inzetten. De nieuwe strategie zal duidelijk richting geven aan onze ambitie als coöperatieve klantgerichte bank.

Wiebe Draijer,
Voorzitter raad van bestuur Rabobank

Inhoudsopgave

Bericht van de voorzitter	1
Kerngegevens	6
Profiel Rabobank Groep	8
Ontwikkelingen eerste halfjaar 2015	11
Klantfocus	11
Medewerkers in hun kracht	17
IJzersterke bank	18
Betekenisvolle coöperatie	20
Performance	22
Rabobank Groep	22
Binnenlands retailbankbedrijf	33
Wholesalebankbedrijf en internationaal rural- en retailbankbedrijf	40
Leasing	46
Vastgoed	50
Risicomanagement	54
Halfjaarcijfers	66
Toelichting op de halfjaarcijfers	72
Beoordelingsverklaring	105
Verklaring getrouw beeld	106

Algemene opmerking

De pagina's 1 tot en met 65 in dit halfjaarverslag zijn niet door een accountant gecontroleerd of beoordeeld. Bij de halfjaarcijfers op pagina 66 tot en met 104 is door de accountant een beoordelingsverklaring afgegeven. De halfjaarcijfers en de toelichting op de halfjaarcijfers zijn onderdeel van het halfjaarverslag. De publicaties op de website van Rabobank waarnaar in dit halfjaarverslag wordt verwezen, zijn geen onderdeel van het halfjaarverslag.

Kerngegevens

Nettowinst

1.522 miljoen euro

+41%

vergeleken met
zelfde periode 2014

Rendement tier 1-vermogen

9,0%

+2,8%-
punt

vergeleken met
zelfde periode 2014

Kapitaalratio (BIS-ratio)

21,5%

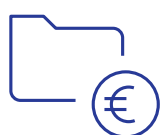

+0,2%-
punt

vergeleken met
ultimo 2014

Kredietportefeuille

434.362 miljoen euro

+1,1%

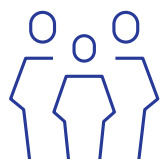
vergeleken met
ultimo 2014

Kerngegevens					
	30-06-2015	31-12-2014	30-06-2014	31-12-2013	30-06-2013
Bedragen in miljoenen euro's	2015-I	2014	2014-I	2013	2013-I
Vermogen en solvabiliteit					
Eigen vermogen	41.402	38.871	39.421	38.534	40.029
Common equity tier 1-vermogen	28.669	28.714	27.189	28.551	28.433
Tier 1-vermogen	34.997	33.874	32.249	35.092	37.377
Toetsingsvermogen	46.542	45.139	42.614	41.650	41.320
Risicogewogen activa	216.708	211.870	216.181	210.829	220.871
Resultaatgegevens					
Baten	6.327	12.857	6.398	13.030	6.455
Bedrijfslasten	3.833	8.055	3.946	9.760	4.240
Kosten kredietverliezen	356	2.633	1.188	2.643	1.106
Bankenbelasting	-	167	-	197	-
Resolutieheffing en bijdrage resolutiefonds	121	321	214	-	-
Belastingen	495	-161	-30	88	97
Nettowinst	1.522	1.842	1.080	2.007	1.110
Ratio's					
Common equity tier 1-ratio	13,2%	13,6%	12,6%	13,5%	12,9%
Tier 1-ratio	16,1%	16,0%	14,9%	16,6%	16,9%
Kapitaalratio (BIS-ratio)	21,5%	21,3%	19,7%	19,8%	18,7%
Equity capital-ratio	14,5%	14,4%	15,7%	16,1%	15,2%
Leverageratio	5,1%	4,9%	4,6%	4,8%	4,6%
Loan-to-depositratio	1,32	1,32	1,36	1,35	1,35
Rendement tier 1-vermogen	9,0%	5,2%	6,2%	5,2%	5,8%
Efficiencyratio	60,6%	62,7%	61,7%	74,9%	65,7%
Nettowinstgroei ¹	40,9%	-8,2%	-2,7%	-2,5%	-13,8%
Rendement op activa	0,45%	0,28%	0,32%	0,27%	0,30%
Rating					
Standard & Poor's	A+	A+	AA-	AA-	AA-
Moody's Investors Service	Aa2	Aa2	Aa2	Aa2	Aa2
Fitch Ratings	AA-	AA-	AA-	AA-	AA
DBRS	AA (high)	AA (high)	AA (high)	AAA	AAA
Omvang dienstverlening					
Balanstotaal	674.844	681.086	679.106	669.095	693.371
Kredietportefeuille private cliënten	434.362	429.731	432.363	434.691	449.890
Toevertrouwde middelen	328.159	326.288	322.874	326.222	336.491

1 Ten opzichte van het resultaat over dezelfde periode in het voorgaande jaar.

Aantal medewerkers

46.728 fte

-3%

vergeleken met
ultimo 2014

Marktaandeel hypotheek

22%

+0,8%-
punt

vergeleken met
gemiddelde in 2014

Kerngegevens

	30-06-2015	31-12-2014	30-06-2014	31-12-2013	30-06-2013
Bedragen in miljoenen euro's	2015-I	2014	2014-I	2013	2013-I
Particuliere klanten					
Net Promotor Score (NPS adviseur) ¹	24	17	19	12	12
Customer Effort Score (CES dagelijkse bankzaken) ²	65	67	68	66	68
Customer Advocacy Score (CAS adviseur) ³	71%	61%	61%	59%	56%
Private-banking klanten					
Net Promotor Score (NPS adviseur) ¹	32	29	24	20	22
Customer Effort Score (CES dagelijkse bankzaken) ²	66	68	65	66	68
Customer Advocacy Score (CAS adviseur) ³	74%	69%	65%	64%	62%
Bedrijven					
Net Promotor Score (NPS adviseur) ¹	18	10	11	1	1
Customer Effort Score (CES dagelijkse bankzaken) ²	49	52	49	43	42
Customer Advocacy Score (CAS adviseur) ³	60%	53%	53%	48%	41%
Dichtbij					
Lokale Rabobanken	108	113	123	129	136
Vestigingen	520	547	591	656	802
Geldautomaten	2.236	2.305	2.352	2.524	2.735
Leden (x 1.000)	1.953	1.959	1.954	1.947	1.931
Aantal gebruikers mobiel bankieren (x 1.000) ⁴	2.444	2.271	2.005	1.784	1.438
Beschikbaarheid internet betalen & sparen ⁵	99,8%	98,9%	-	-	-
Beschikbaarheid mobiel bankieren ⁵	99,8%	99,0%	-	-	-
Buitenlandse vestigingsplaatsen	428	440	766	769	761
Marktaandelen (in Nederland)					
Hypotheek	22%	22%	20%	26%	31%
Sparen	35%	36%	37%	38%	39%
Handel, industrie en dienstverlening (HID)	41%	39%	42%	44%	44%
Personeelsgegevens					
Aantal medewerkers (in fte's)	46.728	48.254	55.055	56.870	59.506

1 NPS: hiermee geven we het antwoord weer van de klant op de vraag 'Zou u ons aanbevelen?'

2 CES: hiermee meten we het gemak waarmee de klant zaken bij ons kan regelen.

3 CAS: dit betreft een indicator die aangeeft in hoeverre we handelen vanuit het klantbelang.

4 Gebruikers die minimaal eens in de drie maanden inloggen.

5 Gemiddelde beschikbaarheid gemeten over 6 maanden.

Profiel Rabobank Groep

Rabobank Groep is een internationale financiële dienstverlener op coöperatieve grondslag, actief op het gebied van bankieren voor particulieren en bedrijven, private banking, leasing en vastgoed. Als coöperatieve bank stelt Rabobank het klantbelang centraal in de dienstverlening. Rabobank wil een vooraanstaande klantgerichte coöperatieve bank in Nederland zijn en een leidende food- en agribank in de wereld. Rabobank Groep bestaat uit zelfstandige lokale Rabobanken in Nederland en de centrale organisatie, de Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A. (Rabobank Nederland) met dochters en deelnemingen binnen en buiten Nederland.

Lees [hier](#) meer over Rabobank.

Medio 2015 telde de Rabobankorganisatie 108 lokale Rabobanken. Het aantal klanten van de lokale Rabobanken bedraagt ruim 7,4 miljoen. Het ledenaantal kwam uit op 1.953.000. Bij Rabobank in Nederland werken circa 35.000 medewerkers. Buiten Nederland werken er bij Rabobank ongeveer 12.000 medewerkers. De Rabobank Groep is actief in veertig landen.

Binnenlands retailbankbedrijf

Rabobank Groep is in Nederland een prominente speler op de hypotheek-, spaar-, betaal- en verzekeringsmarkt. Daarnaast is ze een belangrijke financiële dienstverlener voor het midden- en kleinbedrijf, de food- en agrisector en het grootzakelijke segment. Medio 2015 hadden de 108 zelfstandige lokale Rabobanken 520 vestigingen en 2.236 geldautomaten. Ze bedienen circa 6,6 miljoen particuliere klanten en ongeveer 800.000 zakelijke klanten in Nederland met een compleet pakket aan financiële diensten. Naast de lokale Rabobanken behoren ook hypotheekbedrijf Obvion en spaarbank Roparco tot het binnenlands retailbankbedrijf. Het personeelsbestand van het binnenlands retailbankbedrijf bedraagt circa 23.000 fte's.

Wholesalebankbedrijf en internationaal rural- en retailbankbedrijf

Het wholesalebankbedrijf bedient de grote zakelijke binnenlandse en buitenlandse bedrijven. In Nederland worden alle sectoren bediend. Internationaal richt Rabobank zich met een wereldwijd kantorennetwerk op een leidende positie in de food- en agrisector, zowel in de industriële bedrijfstak als op het gebied van het financieren van boerenbedrijven. Wholesale, Rural & Retail heeft een internationaal kantorennetwerk met vestigingen in 26 landen. Daarnaast biedt Rabobank met RaboDirect internetspaarbanken in België, Duitsland, Ierland, Australië en Nieuw-Zeeland. Het totale personeelsbestand van het wholesalebankbedrijf en internationaal rural- en retailbankbedrijf bedraagt circa 9.000 fte's.

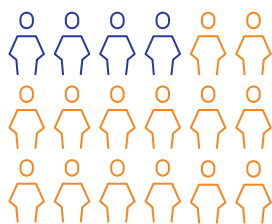
Situatie op 30 juni 2015

8,8 miljoen klanten

waarvan 7,4 miljoen klanten in Nederland

Leden

Van deze 7,4 miljoen klanten in Nederland zijn 2 miljoen klanten betrokken bij Rabobank en lid van een van onze lokale Rabobanken.

Ambitie

Rabobank wil een vooraanstaande, klantgerichte coöperatieve bank in Nederland zijn en een leidende food en agribank in de wereld.

108 lokale Rabobanken

met 520 vestigingen

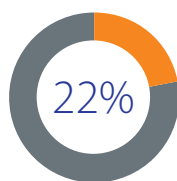

Dichtheid netwerk
per regio

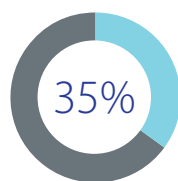
- **Noord Nederland**
27 lokale Rabobanken
- **Midden Nederland**
30 lokale Rabobanken
- **Zuid Nederland**
25 lokale Rabobanken
- **West Nederland**
26 lokale Rabobanken

Rabobank

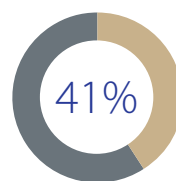
Markten

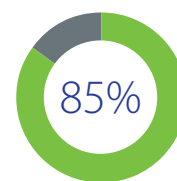
Hypotheken

Sparen

Handel, industrie en
dienstverlening (HID)

Food en agri*

Dochters en deelnemingen

Betalen

- MyOrder (80%)

Hypotheken

- Obvion

Verzekeringen

- Achmea (29%)

Vermogensbeheer

- Robeco (11%)

Partnerbanken

- Banco Terra (45%)
- Banco Regional (39%)
- BPR (38%)
- NMB (35%)
- Zanaco (46%)
- URCB (9%)
- Banco Sicredi (22%)
- DFCU (28%)
- Finterra (20%)
- LAAD (8%)

Zakelijk

- Rembrandt (51%)

Leasing

- DLL (Athlon, Freo)

Vastgoed

- BPD Europe B.V.
- Bouwfonds IM
- FGH Bank

Internationaal retail

- ACC Loan Management
- BGZ BNP Paribas (7%)

* marktaandeel per 31 december 2014.

Leasing

DLL is binnen Rabobank Groep de specialist op het gebied van leasing. Met vendor finance ondersteunt ze wereldwijd fabrikanten en distributeurs bij de afzet van producten en diensten. DLL biedt financiële oplossingen aan in meer dan 35 landen. Met de internationale mobilitytak Athlon is DLL actief in tien Europese landen. In Nederland biedt DLL een breed pakket leaseproducten en handels- en consumentenfinancieringsproducten aan, de laatste onder andere via de online kredietverstrekker Freo. Het personeelsbestand van DLL bedraagt ongeveer 5.400 fte's.

Vastgoed

Rabo Vastgoedgroep en FGH Bank maken deel uit van het segment vastgoed. Rabo Vastgoedgroep is actief in vastgoed- en gebiedsontwikkeling en investmentmanagement. Dit onderdeel bestaat uit BPD (realisatie van woon- en leefomgevingen) en Bouwfonds Investment Management (manager van vastgoedfondsen).

FGH Bank is specialist in het financieren van commercieel vastgoed. Begin 2015 werd bekend dat FGH Bank als expertisecentrum voor het financieren van commercieel vastgoed wordt geïntegreerd binnen Rabobank. Op 31 maart 2015 zijn de aandelen overgedragen van Rabo Vastgoedgroep naar Rabobank Nederland.

Het personeelsbestand van het segment vastgoed bedraagt circa 1.350 fte's. Rabo Vastgoedgroep is primair actief in Nederland, Frankrijk en Duitsland.

Ontwikkelingen eerste halfjaar 2015

Klantfocus

Het belang van de klant is het uitgangspunt van de dienstverlening van Rabobank. We streven ernaar een hechte en langdurige relatie aan te gaan met onze klanten door middel van excellente (virtuele) producten en diensten. Ook willen we vanuit onze coöperatieve missie bijdragen aan een duurzame samenleving, zowel op lokaal en nationaal, als op mondiaal niveau. Samen met onze klanten willen we duurzaam sterker worden.

Klanttevredenheid

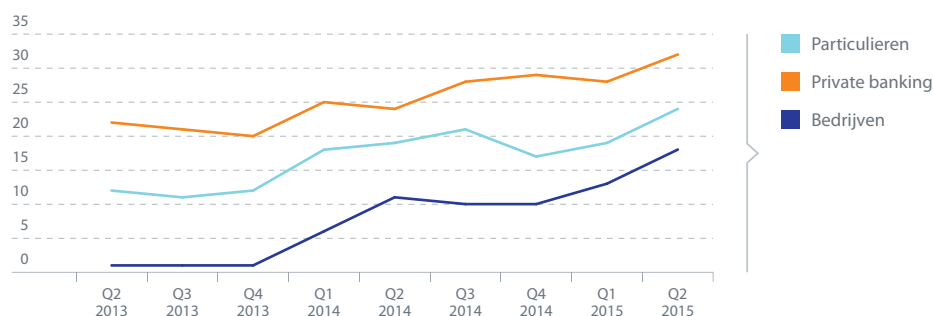
Centraal in ons handelen staat het streven naar optimale klantgerichtheid en een hoge tevredenheid onder onze klanten. De klanttevredenheid over onze adviseurs meten we aan de hand van de Net Promotor Score (NPS). Met de Customer Effort Score (CES) meten we het gemak waarmee de klant zaken bij ons kan regelen en met de Customer Advocacy Score (CAS) meten we de mate waarin de klant vindt dat we vanuit zijn belang handelen. NPS, CES en CAS leiden we af uit korte enquêtes die banken na vrijwel elk klantcontact inzetten. Door goed te luisteren naar deze feedback, leren we hoe we onze dienstverlening nog beter kunnen laten aansluiten op de verwachtingen van klanten.

De NPS over onze adviseurs is in de eerste helft van 2015 gestegen, zowel bij particulieren als bij bedrijven. Ook de CAS laat een substantiële stijging zien. De CES dagelijkse bankzaken is, na een stijging in het eerste kwartaal, licht gedaald.

NPS

De NPS geeft de mate aan waarin de respondent de adviseur zou aanbevelen bij anderen. De respondent wordt gezien als promotor (score 9 of 10), als passief tevredene (score 7 of 8) of als criticaster (score 0 t/m 6). De NPS is het aandeel promotors minus het aandeel criticasters en wordt uitgedrukt als een absoluut getal tussen -100 en +100.

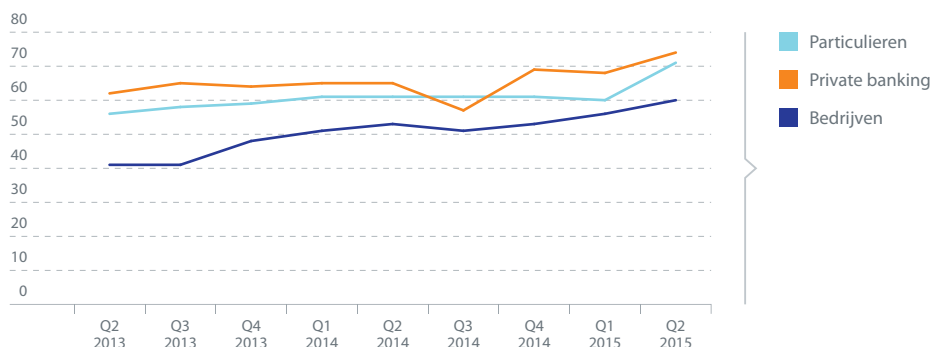
NPS adviseur

CAS

De CAS geeft aan in hoeverre (in de ogen van de respondent) de adviseur heeft gehandeld in het belang van de klant en niet alleen in het belang van Rabobank. De CAS wordt gemeten op een vijfpuntsschaal van 'helemaal oneens' tot en met 'helemaal eens' waarbij 'enigszins eens' en 'helemaal eens' de score bepalen.

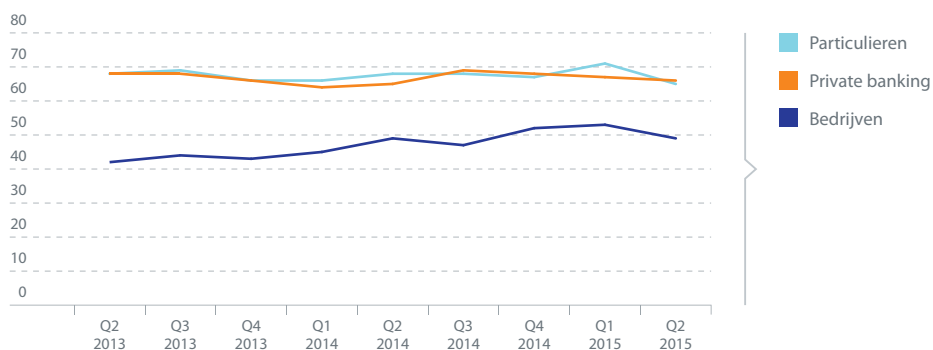
CAS adviseur

CES

De CES geeft aan hoeveel moeite de respondent heeft moeten doen om zaken te regelen tijdens het laatste contact, met als mogelijke antwoorden 'heel weinig' tot en met 'heel veel' op een vijfpuntsschaal. De CES is het aandeel dat kiest voor (heel) weinig minus het aandeel respondenten dat kiest voor (heel) veel. De CES wordt uitgedrukt in een absoluut getal tussen -100 en +100.

CES dagelijkse bankzaken

Een aandeel in elkaar

De klantoriëntatie komt ook zichtbaar naar voren in onze reclamecampagne 'Een aandeel in elkaar'. In deze campagne komen geen acteurs aan het woord, maar echte klanten. Lees [hier](#) meer over de campagne.

Luisteren naar klanten

Met klanten en leden voeren wij een voortdurende, actieve dialoog over de koers en de rol van Rabobank en over de ambities, dilemma's en uitdagingen van onze klanten. Een voorbeeld daarvan zijn dialogen met 350 klanten en relaties die in mei en juni hebben plaatsgevonden over de toekomst van Nederland. Welke ontwikkelingen spelen er, welke kansen en uitdagingen dienen zich aan en welke bijdrage aan Nederland kan en moet Rabobank leveren? De dialogen vormen een belangrijke input voor de strategische keuzes die Rabobank eind 2015 gaat maken.

Rentederivaten

Ongeveer 8.000 van de 800.000 zakelijke Rabobankklanten hebben een rentederivaat. In de loop van 2014 heeft Rabobank, mede op aangeven van de AFM, de kwaliteitseisen aan de herbeoordeling van de rentederivaten aangescherpt. De aangescherpte werkwijze heeft Rabobank met voorrang gebruikt bij een herbeoordeling van 1.300 zogenoemde kwetsbare klanten. Dat betreft zakelijke klanten met rentederivaten die ook in bijzonder beheer zitten, een complex rentederivaat hebben of te maken hebben met een overhedge (het rentederivaat wijkt qua looptijd of omvang af van de lening waarvan het renterisico afgedekt moet worden). De aanvullende herbeoordeling van de 1.300 'kwetsbare' klanten is inmiddels afgerond. Bij een aantal klanten zijn onvolkomenheden in de derivatendienstverlening geconstateerd en hiervoor zoekt de bank in samenspraak met de klant naar een passende oplossing. Lees [hier](#) meer over de herbeoordeling van rentederivaten.

Visie 2016

De wensen en behoeften van onze klanten veranderen snel. Dat vraagt om continue innovatie van producten en diensten. Rabobank richt zich via het programma Visie 2016 op het verbeteren van de klantbediening tegen lagere kosten. De bank zet grote stappen in het virtualiseren van de dienstverlening, het verbeteren van de advieskwaliteit en het versterken van de maatschappelijke betrokkenheid. Op het gebied van virtualisering loopt de gehele afhandeling van een groot aantal producten en diensten inmiddels via straight-through processing (STP), een traject waarbij alle bancaire processen zowel voor de klant als voor de bank zijn geautomatiseerd, wat ervoor zorgt dat klanten sneller worden bediend.

Innovaties

Door snel in te spelen op de veranderende klantbehoeften en technologische ontwikkelingen is Rabobank een van de meest innovatieve en vooruitstrevende financiële dienstverleners. Een aantal innovaties en verbeteringen staat hierna beschreven.

In de loop van 2015 ontvangen alle klanten een Rabo Scanner als vervanger van de Random Reader. Met de Rabo Scanner ervaart de klant meer gebruiksgemak dan met de Random Reader, doordat hij minder gegevens hoeft in te voeren.

Een andere innovatie is Rabo SmartPin. Rabo SmartPin maakt het mogelijk om te pinnen aan de voordeur. Zo verandert de smartphone of tablet van bijvoorbeeld een glazenwasser of thuiskapper in een mobiele kassa. Met de Rabo SmartPin App is het mogelijk om de contante betalingen te registreren en wisselgeld te berekenen. Met de app kan de klant ook de btw-registratie en dagomzet bijhouden en downloaden. Lees [hier](#) meer over de SmartPin.

Begin 2015 werd de nieuwste betaalmethode in een reeks innovaties geïntroduceerd: de Rabo Wallet, een portemonnee in je telefoon. Het enige wat de klant hoeft te doen, is zijn smartphone tegen de betaalterminal bij de kassa houden, waarna het bedrag rechtstreeks van de rekening wordt afgeschreven. Lees [hier](#) meer over de Rabo Wallet.

Klanten die niet met hun telefoon kunnen of willen betalen, kunnen toch de voordelen van het snelle betalen ervaren door de contactloze bankpassen die Rabobank dit jaar is gaan uitgeven. De klant betaalt door de contactloze pas tegen de automaat te houden. Lees [hier](#) meer over de contactloze bankpas.

Voor beleggers introduceerde Rabobank nieuwe overzichten die inzicht geven in de spreiding en de kosten van hun beleggingsportefeuille. Het online spreidingsoverzicht biedt beleggers op elk gewenst moment een beter inzicht in de spreiding van hun beleggingen over bijvoorbeeld regio's en sectoren bij aandelen en over looptijden, ratings en sectoren bij obligaties. Het kostenoverzicht geeft de klant inzicht in de kosten van de dienstverlening en in de kosten direct verbonden aan de beleggingen in de portefeuille. De nieuwe functionaliteiten zijn zowel beschikbaar via internetbankieren als via de Rabo Beleggen app.

De homepage van Rabobank.nl is vernieuwd. Zowel voor particulieren als voor bedrijven. De nieuwe vormgeving biedt onze klanten meer gebruiksgemak. Bovendien kunnen ze de website straks eenvoudiger bezoeken via mobiele telefoon en tablet. Klanten beoordelen de nieuwe website zeer positief. De nieuwe vormgeving is in lijn met de andere onderdelen van de website die onlangs zijn vernieuwd.

Online verbeteringen

Er zijn diverse verbeteringen voor klanten doorgevoerd in het Rabobank Hypotheekdossier, zoals de toevoeging van de betaalpakketkorting, waarmee klanten in aanmerking komen voor een korting op de hypotheekrente. Daarnaast zijn diverse services nu beschikbaar via internet, zoals het aanvragen van een (extra) creditcard, het wijzigen van een incassolimiet, het verhogen van de creditcardlimiet en het aan- of uitzetten van contactloos betalen met de bankpas. Ook kunnen klanten online TopKid- en Jongerenrekeningen wijzigen en beëindigen.

Bijzonder beheer

De afdeling Bijzonder Beheer begeleidt klanten met financiële problemen. Rabobank wil deze klanten zo goed mogelijk bijstaan. Uit kringgesprekken met Nederlandse bedrijvenklanten is naar voren gekomen dat de bank zich beter moet inleven in de wereld van de klant en meer open moet staan voor de emotionele aspecten van financiële problemen. Daarom streven we ernaar de klant meer duidelijkheid te bieden over wat hij mag verwachten tijdens een bijzonder-beheertraject. Tegelijkertijd zijn klanten positief over de deskundigheid en professionele aanpak van de medewerkers van de afdeling Bijzonder Beheer en hun ambitie om de klant er financieel weer bovenop te helpen. Lees [hier](#) meer over dit onderwerp.

Onze duurzaamheidsambities

Rabobank wil samen met haar zakelijke en particuliere klanten een belangrijke rol spelen in het realiseren van duurzame ontwikkeling. Dat doen we door onze financiële dienstverlening, kennis en relevante netwerken te verbinden met de ambities van al onze klanten. De duurzaamheidsambities van Rabobank zijn vastgelegd in de nota 'Samen Duurzaam Sterker'. Meer informatie staat op onze [corporate website](#).

Bij het realiseren van onze duurzaamheidsambities lag de nadruk in het eerste halfjaar van 2015 op het versnellen van de verduurzaming van de wereldwijde landbouw en voedselvoorziening en het versterken van de vitaliteit van gemeenschappen. In de paragraaf 'Betekenisvolle coöperatie' geven we voorbeelden van onze inspanningen om de vitaliteit van gemeenschappen te versterken.

Versnellen duurzame landbouw en voedselvoorziening

We nemen actief deel aan Ronde Tafels voor de wereldwijde verduurzaming van agrarische waardeketens. We stimuleren onze klanten om de resultaten daarvan in hun bedrijfsvoering te integreren. Een aansprekend voorbeeld is de Ronde Tafel voor Verantwoorde Soja (RTRS). Met de certificering van soja wil de RTRS ontbossing van het regenwoud een halt toeroepen.

Rabobank vervult daarin als voorzitter van dit overleg een actieve rol. We zien dat steeds meer soja is gecertificeerd volgens de criteria van RTRS. Toch blijft er nog veel te doen: het totale wereldwijde handelsvolume beweegt tussen 90 en 100 miljoen ton, in 2014 was 1,3 miljoen ton soja gecertificeerd en de doelstelling van de RTRS is dat in 2017 10 miljoen ton gecertificeerd moet zijn.

Onder het thema 'Food for thought' organiseerden we inspirerende klantbijeenkomsten, bijvoorbeeld in Almere. Het wereldvoedselvraagstuk en het werk van Rabobank Foundation stonden centraal tijdens dit evenement. Rabobank Dommelstreek nam het gastheerschap voor haar rekening van een bijeenkomst van de zogeheten 'Urgenossen', een internationaal gezelschap van de oudste Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Banken uit Duitsland, Oostenrijk, Zwitserland en Nederland. Aan de orde kwamen belangrijke thema's als het wereldvoedselvraagstuk, de keten van het eten en het investeren in zelfredzaamheid. Meer informatie over deze bijeenkomsten staat op onze corporate website: [Food for thought in Almere](#) en [Food for thought bij Urgenossen op tafel](#).

Samenwerken met zakelijke klanten

De aanpak van duurzaamheid met zakelijke klanten krijgt steeds meer vorm en inhoud, ook via onze visie 'Banking for Food'. In gesprek met zakelijke klanten brengen we via een 'klantfoto' de duurzaamheidsprestaties van de klant in beeld. We leggen de klantfoto vervolgens vast in onze centrale systemen. In Nederland is dat inmiddels gebeurd, maar we willen de klantfoto ook internationaal gaan toepassen. In het eerste halfjaar van 2015 is de uitrol hiervan gestart en we verwachten er in 2016 klaar mee te zijn. Met de inzichten uit dit zogenoemde klantfotoproces identificeren we niet alleen de koplopers, waarbij we onze dienstverlening willen vergroten, maar vergaren we ook belangrijke kennis en bancaire aanknopingspunten voor duurzame ontwikkeling voor al onze klanten. We gaan vervolgens in gesprek over duurzame innovatie en de ambities van de klant en gaan na welke rol Rabobank nu en in de toekomst voor de klant kan vervullen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan vormen van projectfinanciering, groenfinanciering en financiële oplossingen voor waardeketens. We hebben ook verdere stappen gezet in het integreren van duurzaamheid in onze dienstverlening, door het verbinden van alle relevante disciplines rond een aantal agrarische waardeketens, waaronder koffie en zuivel. Dat sluit meer dan ooit aan bij de verwachtingen, ambities en uitdagingen van onze grootzakelijke klanten en onze positie als leidende food- en agribank. Kortom, duurzaamheid wordt meer dan ooit een integraal onderdeel van onze dienstverlening. Ten behoeve van een bankbrede inzet, investeren we volop in opleiding en training van accountmanagers om hoogwaardige kennis en informatie op te doen over thema's rond verduurzaming van ketens en sectoren.

Innovatief en duurzaam ondernemerschap stimuleren we onder andere met de Herman Wijffels Innovatieprijs. Voor de veertiende editie van de Herman Wijffels Innovatieprijs zijn 443 duurzame innovaties met impact aangemeld. In het najaar wordt bekend welke innovaties doorgaan naar de finale op 12 november. Het congres biedt innovatieve duurzame ondernemers inspiratie, workshops, de mogelijkheid tot netwerken en adviesgesprekken.

Rabobank is initiatiefnemer van de Circular Economy Challenge (CE Challenge). In dit project ondersteunden we samen met partners acht bedrijven uit de voedingsindustrie en automotive-sector om nieuwe kansen te creëren op het vlak van circulair ondernemen. Nagenoeg alle deelnemers hebben in enkele maanden tijd een circulair pilotproject van de grond gekregen. De inzichten en kennis die we tijdens dit traject hebben opgedaan, zijn verzameld in de Circular Economy Journal, een 'roadmap' voor ondernemers en hun accountmanagers met daarin een stappenplan om te komen tot een circulaire businesscase. Daarnaast werken we met diverse lokale Rabobanken aan lokale en regionale programma's om circulaire kansen en mogelijk-

heden voor bedrijven en regio's in kaart te brengen en te realiseren. Zo bieden we kennis, ons netwerk en oplossingen aan en worden we samen met onze klanten duurzaam sterker. Meer informatie staat op onze [corporate website](#).

Adviseren van particuliere klanten

We helpen onze particuliere klanten met professioneel financieel advies. Bij onze advisering bieden we eenvoudig te begrijpen, transparante producten en diensten aan. Om een helder beeld te geven van de wijze waarop we de aan ons toevertrouwde middelen inzetten, hebben we een infographic gemaakt voor onze klanten. Meer informatie hierover staat op onze [corporate website](#).

Kwetsbare klantgroepen

We zetten ons in om voor kwetsbare groepen de toegang tot passende financiële dienstverlening te garanderen. We vinden dat alle Rabobankklanten, inclusief bijzondere klantgroepen zoals fysiek en verstandelijk gehandicapten, het recht hebben en in staat gesteld moeten worden om zelf hun bankzaken uit te voeren. De toenemende virtualisering maakt het voor sommige kwetsbare klanten echter steeds moeilijker om zelf te bankieren. Daarom nemen we maatregelen om klanten te helpen voor wie het lastig is om zelf hun bankzaken te regelen. Met duidelijke informatie, helder advies en handige hulpmiddelen helpen we deze klanten, zodat ze zelfstandig – of samen met iemand anders – hun bankzaken kunnen blijven regelen. Ook zijn er samenwerkingsverbanden met lokale en landelijke partijen, zoals de ouderenbond, om deze problematiek het hoofd te bieden. Omdat de bank behoefte heeft aan één programma dat ondersteuning biedt bij het zelf bankieren, is het programma Samen Bankieren verder ontwikkeld. Dit richt zich op mensen die net iets meer tijd, aandacht of hulpmiddelen nodig hebben om zelf te bankieren. Daarnaast valt hieronder bijvoorbeeld ook het regelen van een volmacht wanneer een klant de regie uit handen moet geven. De implementatie van Samen Bankieren staat gepland voor het vierde kwartaal van dit jaar.

Met Rabobank Foundation gaan we de komende vier jaar met de gemeente Utrecht en Start Foundation – een onafhankelijke maatschappelijke investeerder die kansen en werk wil creëren voor mensen die kwetsbaar zijn op de arbeidsmarkt – aan de slag om 250 jongeren de weg naar een baan te laten vinden. Hierbij werken we samen met The Colour Kitchen, een professioneel hospitalityconcept met het doel om mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt een nieuwe kans te geven. We doen dat onder meer via social impact bonds, een nieuwe manier om oplossingen voor maatschappelijke problemen te financieren. Lees meer over dit project en de werking van social impact bonds op onze [corporate website](#).

Dialoog met klanten en maatschappelijke organisaties

De gesprekken die we voeren met onze klanten over duurzaamheid kregen onverminderd prioriteit in het eerste halfjaar. Ook gingen we in dialoog met klanten zodra we berichten hoorden over mogelijke controverses. In het afgelopen halfjaar voerden we vooral gesprekken over sociale en milieueffecten, in diverse sectoren. We namen 36 lopende dialogen over controverse onderwerpen mee uit 2014, openden er 10 en sloten er 10 in het eerste halfjaar. Nieuwe dialogen zijn gestart bij bedrijven die actief zijn in de agrarische sector en dierlijke eiwitten. Met deze bedrijven praten we over arbeidsomstandigheden en veiligheid op het werk, maar ook over ecosystemen en mensenrechten. In een onderzoek uitgevoerd door de Inspectie van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in de champignonteelt, werd geconcludeerd dat nog niet in de hele sector eerlijk wordt gewerkt. We onderzoeken in hoeverre onze klanten daar nog bij betrokken zijn.

In de dialoog met maatschappelijke organisaties kwamen in het eerste halfjaar uiteenlopende thema's aan bod, zoals belastingtransparantie, controversiële wapens, landroof, controverses in de palmolie-industrie en transparantie over het bankbeleid. De mate van openheid en detail waarmee we inzicht geven in onze rol, betrokkenheid en mate van invloed blijken belangrijke onderwerpen in de gesprekken. Het uitgangspunt van Rabobank is dat we transparant zijn over onderwerpen die onze stakeholders belangrijk vinden. Samen met andere Nederlandse banken nemen we deel in het NVB-Platform Duurzaamheid waarin we onderzoeken hoe we gezamenlijk nog beter inzicht kunnen geven in de onderwerpen die onze stakeholders belangrijk vinden.

Medewerkers in hun kracht

Werkgelegenheid

Rabobank maakt zich op voor de toekomst. We zetten in op het digitaliseren van financiële diensten, advisering op maat en op het participeren in de samenleving. Deze veranderingen, die zijn ingegeven door de behoeftes en ambities van onze klanten, hebben ook grote gevolgen voor onze medewerkers. De verregaande automatisering, standaardisering en virtualisering betekent namelijk ook het verdwijnen van arbeidsplaatsen. Personeelsreductie is noodzakelijk om ook in de toekomst een krachtige, gezonde en concurrerende bank te kunnen zijn, de Nederlandse economie te kunnen blijven bedienen en als werkgever medewerkers perspectief te kunnen bieden. Als gevolg van de virtualisering van de dienstverlening en de daling van het aantal lokale Rabobanken vervallen binnen Rabobank in Nederland circa 9.000 banen tussen 2012 en 2016. Eind 2012 werkten er bij Rabobank in Nederland 41.858 medewerkers (in fte's), op 30 juni 2015 zijn dat er 34.834 (in fte's). Het sociaal plan heeft als doel boventaligheid en gedwongen vertrek zo veel mogelijk te voorkomen en daarnaast voorziet het plan in mogelijkheden om boventalige medewerkers naar nieuw werk te begeleiden, binnen of buiten de organisatie.

Bankierseed

Nederlandse banken en verzekeraars vinden het belangrijk dat iedereen die werkzaam is in de financiële sector zijn of haar functie integer, zorgvuldig en in het belang van de klant uitoefent. In het kader van het pakket Toekomstgericht Bankieren hebben de banken toegezegd dat al hun medewerkers vóór 1 april 2016 de zogeheten bankierseed afleggen als belofte aan de klant en de samenleving. Het afleggen van de bankierseed sluit naadloos aan op de beweging die we bankbreed aan het maken zijn naar een meer open, transparantere en nog klantgerichtere cultuur. Daarom hebben we het afleggen van de bankierseed gecombineerd met een indringende dialoog over onze eigen waarden. Dit gebeurde tijdens de Week van Waarden.

Met de eedaflegging binden onze medewerkers zich aan de gedragsregels bancaire sector en onderwerpen ze zich aan het tuchtrecht bancaire sector. Medewerkers zijn zelf verantwoordelijk voor naleving van de gedragsregels en kunnen hierop bij niet-naleving tuchtrechtelijk worden aangesproken. Het tekenen van de bankierseed is een bewuste bevestiging dat elke medewerker handelt volgens 'goed bankierschap'. Dat betekent dat we onze klanten professioneel bedienen, dat we dit betrouwbaar en integer doen, naar de waarden van Rabobank Groep en in navolging van wat we met onze cultuurbeweging nastreven. Het gewenste gedrag dat onze organisatie vraagt van haar medewerkers, is vastgelegd in de Gedragscode Rabobank Groep. Lees [hier](#) de gedragscode. De bankierseed komt overeen met deze gedragscode.

Culture Collective

We willen dat iedere medewerker bijdraagt aan de tevredenheid van onze klanten. Het klantbelang is daarom een belangrijk onderdeel van het bankbrede cultuurprogramma Culture Collective. Met deze cultuurvernieuwing streven we naar een transparante cultuur waarin klantgerichtheid, slagvaardigheid en vertrouwen de sleutelwoorden zijn. Ook de bankierseed sluit goed aan bij de beweging naar een openere, transparantere en nog klantgerichtere cultuur. Als Rabobank geloven we in het expliciet uitspreken en ondertekenen van een belofte aan de klant en de samenleving. De bankierseed is in overeenstemming met onze eigen gedragscode en is verplicht voor medewerkers van Rabobank in Nederland. Medewerkers in het buitenland kunnen de bankierseed vrijwillig ondertekenen.

Week van Waarden

Van 15 juni tot en met 19 juni vond de Week van Waarden plaats. Alle onderdelen van Rabobank Groep, in binnen- en buitenland, wisselden gedurende de Week van Waarden in hun teams van gedachten over onze kernwaarden, onze persoonlijke waarden en het gedrag dat daaruit voortvloeit. Ook de dilemma's die worden ervaren in het dagelijks werk kwamen daarbij aan bod.

Genderdiversiteit

Bij Rabobank is het aandeel vrouwen in hogere posities aanzienlijk lager dan het aandeel mannen. Rabobank wil dit aandeel vergroten en zet gericht in op instroom, doorstroom en behoud van talentvolle vrouwen. Ondanks de stijgende lijn van het aandeel vrouwen in hogere posities blijven de realisatiecijfers nog achter bij de streefcijfers. Rabobank is aangesloten op het charter Talent naar de Top. Hiermee committeren we ons aan een actief en effectief diversiteitsbeleid.

Aantrekkelijke werkgever

Op de arbeidsmarkt wil Rabobank zich profileren als een aantrekkelijke werkgever in haar rol als onderscheidende, klantgerichte en maatschappelijke bank. Uit het jaarlijkse onderzoek van Intermediair blijkt dat Rabobank de populairste werkgever in de financiële dienstverlening is. Circa 4.000 hoogopgeleiden tot 45 jaar werd gevraagd waar ze het liefst zouden werken. Ook mochten ze aangeven wat ze belangrijke aspecten vinden bij de keuze voor een werkgever. De Rabobank is nummer vier in het totaaloverzicht en nummer één in de financiële sector.

IJzersterke bank

Kapitaalstrategie

Stevige vermogens- en liquiditeitsbuffers bepalen de financiële soliditeit. Deze buffers zijn noodzakelijke randvoorwaarden en onontbeerlijk voor het behouden van een hoge rating en een goede toegang tot professionele funding op de kapitaalmarkten. De vermogensbuffer van Rabobank bestaat uit ingehouden winsten, Rabobank Certificaten, aanvullend tier 1-vermogen en tier 2-vermogen.

De kapitaalstrategie van Rabobank is erop gericht om het relatieve aandeel van ingehouden winsten en tier 2-vermogen te vergroten. Het aandeel ingehouden winsten stijgt door winsttoevoeging. Hiervoor moeten we ons groepsbreed richten op soberheid en kostenmatiging.

Hoewel Rabobank niet streeft naar winstmaximalisatie, is een gezonde winstontwikkeling wel noodzakelijk voor continuïteit en zekerheid. Door het totale kapitaal uit te breiden met tier 2-vermogen door middel van nieuwe uitgiftes zal de totale kapitaalratio toenemen. Tot en met 2011 zijn tier 1-instrumenten uitgegeven, die steeds minder meetellen bij de bepaling van de vermogensratio's onder de nieuwe strengere regelgeving vanaf 2014. Daarom hebben we

afgelopen januari een nieuw type instrument uitgegeven, dat wel volledig als aanvullend tier 1-vermogen kwalificeert. De komende jaren zal Rabobank meer van dit type instrumenten uitgeven ter vervanging van de uitfaserende instrumenten.

Rabobank anticipeert in haar kapitaalstrategie ook op verwachte gevolgen van Basel IV en op de minimale total loss-absorbing capacity (TLAC)-verplichtingen. In lijn hiermee streeft Rabobank hoge kapitaalratio's na. De vereisten zijn nog niet in finale vorm, maar Rabobank bereidt zich met deze stap voor op toekomstige ontwikkelingen.

Voortgang realisatie financiële doelstellingen

Rabobank Groep heeft als volgt invulling gegeven aan de realisatie van haar strategische financiële doelstellingen op het gebied van rentabiliteit, solvabiliteit en liquiditeit.

- Het rendement op het tier 1-vermogen, de nettowinst gerelateerd aan het tier 1-vermogen aan het begin van het jaar, kwam over de eerste helft van 2015 uit op 9,0% (eerste helft 2014: 6,2%), 1,0 procentpunt boven de doelstelling voor 2016 van 8%. Het rendement zal in de tweede helft van 2015 worden gedrukt door de bankenbelasting en door de bijdrage aan het depositogarantiestelsel. Kostenbesparingen bij de lokale Rabobanken en Rabobank Nederland en een verdere verbetering van de rendementen bij de andere commerciële onderdelen zijn blijvend van belang.
- De common equity tier 1-ratio, het common equity tier 1-vermogen als percentage van de risicogewogen activa¹, kwam uit op 13,2% (eind 2014: 13,6%). De kapitaalratio (BIS-ratio), het toetsingsvermogen gerelateerd aan de risicogewogen activa, kwam uit op 21,5% (eind 2014: 21,3%). De komende jaren wil Rabobank haar vermogensratio's laten stijgen door de winstgevendheid te verbeteren en strak te sturen op de omvang van de risicogewogen activa. Rabobank Groep stuurt voor eind 2016 aan op een common equity tier 1-ratio van 14%. In verband met TLAC is de langetermijndoelstelling voor de kapitaalratio (BIS-ratio) verhoogd naar circa 25%.
- De loan-to-depositratio, die de kredietverlening en de toevertrouwde middelen aan elkaar relateert, kwam uit op 1,32 (eind 2014: 1,32). In de eerste helft van 2015 stegen zowel de kredietverlening als de toevertrouwde middelen met 1%. Hierdoor bleef de loan-to-depositratio stabiel. De doelstelling voor eind 2016 bedraagt 1,30.

Ontwikkeling credit ratings

De ratingbureaus Standard & Poor's (S&P), Moody's en Fitch hebben in het afgelopen halfjaar hun ratingmethodologieën herzien. De belangrijkste aanleiding daarvoor was dat (Europese) banken minder of helemaal niet meer mogen uitgaan van impliciete overheidssteun als gevolg van recente regelgeving. Moody's en Fitch hebben ondertussen hun rating voor Rabobank vastgesteld op basis van hun herziene methodologie. Het resultaat daarvan was dat deze ratings zijn gehandhaafd op hun bestaande niveau: 'Aa2' bij Moody's en 'AA-' bij Fitch. Wel is de 'Outlook' bij zowel Moody's als Fitch verbeterd van 'Negative' naar 'Stable'. De ratings door DBRS en S&P zullen naar verwachting later dit jaar worden herbeoordeeld. In afwachting van deze herbeoordeling heeft DBRS in mei de ratings van Rabobank gehandhaafd, maar evenals bij tientallen andere Europese banken de outlook 'Under Review Negative' geplaatst met het oog op het minder waarschijnlijk worden van overheidssteun. De rating door S&P ('A+' / 'Negative Outlook') is het afgelopen halfjaar niet gewijzigd.

Een ijzersterke bank zijn is een van de pijlers in de strategie van Rabobank. Dit moet zijn weerslag hebben in hoge ratings, omdat deze ratings de kredietwaardigheid van Rabobank weergeven. Een hoge kredietwaardigheid speelt ook een belangrijke rol bij een coöperatieve, op de lange termijn georiënteerde bank als Rabobank. Daarnaast dragen hoge ratings bij aan het vermogen van Rabobank om op de kapitaalmarkt funding aan te trekken tegen aantrekkelijke voorwaarden. Lees [hier](#) meer over de kredietwaardigheid van Rabobank.

¹ Afhankelijk van het risico van een lening bepaalt de bank voor elke lening met behulp van modellen wat de risicoweging is. Hoe hoger de risicoweging, hoe meer eigen vermogen de bank dient aan te houden voor de desbetreffende lening. Het totaal van de leningen vermenigvuldigd met de risicowegingen noemen we risicogewogen activa.

Betekenisvolle coöperatie

Governancedialoog

Vanuit bestuurlijk perspectief staat 2015 voor Rabobank in het teken van de herijking van de governance. Het nieuwe bestuursmodel voorziet in het versterken van de ledeninvloed in een decentrale organisatie van lokale Rabobanken die, samen met de centrale organisatie, samenwerken in één coöperatie, met één bankvergunning en één jaarrekening. In maart 2014 is de zogeheten Governancedialoog van start gegaan. Een commissie van directievoorzitters, commissarissen van lokale Rabobanken en leden van de raad van bestuur kreeg toen de opdracht om te adviseren over de besturing van Rabobank. Het doel is te komen tot een governancemodel dat bijdraagt aan herstel van het vertrouwen in de Rabobank van klanten, leden, medewerkers, toezichthouders en andere belanghebbenden. De opdracht had betrekking op zowel de structuur als de cultuur van de besturing van de organisatie.

De nieuwe governance heeft als doel om zowel de coöperatie als het bankbedrijf van Rabobank te versterken. In de nieuwe situatie krijgen leden meer invloed en zeggenschap. Elke lokale Rabobank levert een rechtstreekse vertegenwoordiging namens de leden in het hoogste orgaan van de coöperatie, de Algemene Ledenraad. Het nieuwe model zal de bank daarnaast ook in staat stellen om te voldoen aan de eisen die de financiële marktpartijen en de toezichthouders stellen. Alle lokale Rabobanken gaan, samen met de centrale organisatie, onder één bankvergunning werken en zullen zich gezamenlijk verantwoorden in één jaarrekening. Op dit moment hebben zowel alle lokale Rabobanken als de centrale organisatie een eigen bankvergunning en een eigen jaarrekening. De nieuwe governancestructuur wordt beschouwd als een belangrijk onderdeel in de beweging naar een toekomstvast organisatie. In de nieuwe structuur krijgen lokale Rabobanken meer vrijheid om zich op de eigen markt te oriënteren met meer lokaal ondernemerschap.

Op 20 mei 2015 is de centrale kringvergadering akkoord gegaan met het uitwerkingsvoorstel voor een nieuwe governancestructuur. In september spreekt de centrale kringvergadering zich uit over de nieuwe statuten en reglementen van de organen in de nieuwe governance. Eind 2015 worden de voorstellen voor akkoord voorgelegd aan de ledenraden van de lokale Rabobanken. De bedoeling is dat het nieuwe model per 1 januari 2016 van kracht wordt. Hoe het gewijzigde model zal uitpakken voor de verschillende bedrijfsonderdelen van Rabobank, wordt in de tweede helft van 2015 uitgewerkt. Dat geldt ook voor de gevolgen voor individuele medewerkers. Dit zal in nauw overleg met de medezeggenschapsraad verder worden uitgewerkt.

Strategisch Kader 2016-2020

Parallel aan de governancediscussie is Rabobank in 2015 aan de slag gegaan met de voorbereiding voor de discussie over het Strategisch Kader voor de periode 2016-2020. De nieuwe strategie moet helpen dichterbij de klant te komen en de bancaire activiteiten beter te organiseren. Het nieuwe kader wordt ontwikkeld op basis van de volgende overtuigingen:

- Rabobank moet inspelen op een aantal externe ontwikkelingen: lage economische groei, strengere wet- en regelgeving (Basel IV en TLAC), nieuwe toetreders, technologische ontwikkeling en veranderend gedrag van consumenten.
- In de financiële sector is er een plaats voor Rabobank vanwege onze klantfocus, onze klantoriëntatie en door onze wortels in de lokale gemeenschap. Dát is waardoor we ons onderscheiden en wat ons toekomst biedt.
- Rabobank wil de beste bank zijn voor haar klanten in Nederland en internationaal wil ze een leidende food- en agribank zijn: de twee kernen van de bank.

- Voor een toekomst als ijzersterke bank moeten we in alle opzichten zorgen voor concurrerende kosten- en opbrengstenniveaus en voor een effectieve inzet van kapitaal. In die toekomst is geen ruimte voor middelmaat.
- Innovatie is een cruciaal onderdeel van de zoektocht naar doorlopende verbetering van onze bank.

Het nieuwe kader moet in de tweede helft van 2015 verder vorm krijgen. Het is de bedoeling dat de centrale kringvergadering in december het Strategisch Kader 2016-2020 definitief vaststelt.

Vitaliteit van gemeenschappen

We participeren actief in de lokale gemeenschappen waarvan we onderdeel zijn. Een concreet voorbeeld van onze inspanningen in Nederland is de bouw van de vijfde windturbine in windpark Neer. Het bijzondere van deze windturbine is dat ze eigendom is van de burgerenergie-coöperatie Zuidenwind: de molen is dus van de burgers. Ondersteund door de kennis en netwerken van Rabobank heeft de samenwerking tussen twee burgercoöperaties vorm gekregen. Zodoende investeren burgers hier zelf in meer duurzame energie en in de leefbaarheid van het gebied door de aanleg van glasvezel. De bouw van de windturbine staat gepland voor deze zomer. Eind augustus zal ze in gebruik zijn.

In Afrika ondersteunen we lokale coöperaties via Rabobank Foundation en we bereiken daarmee circa 2 miljoen boeren, vooral in het oosten en westen van Afrika. Ook waren we nauw betrokken bij het Food First-congres over de Afrikaanse landbouw op 22 juni. Experts uit Afrika en Nederland spraken hier over de toekomst van de landbouw en voedselvoorziening in het deel van Afrika ten zuiden van de Sahara. Meer informatie staat op onze [corporate website](#).

We willen de sociale impact van Rabobank Foundation graag inzichtelijk maken. In het jaarverslag 2014 van Rabobank Foundation doen we dat in de vorm van een infographic. In de eerste helft van dit jaar hebben we het proces om de social impact te bepalen verder geoptimaliseerd. De resultaten zullen we in de tweede helft van het jaar beschikbaar hebben. Meer informatie over de impactmeting van Rabobank Foundation staat in het [jaarverslag van Rabobank Foundation](#).

Rabo Development brengt kennis van bankieren naar financiële instellingen in geselecteerde ontwikkelingslanden om financiële diensten op een duurzame wijze toegankelijk te maken. We doen dat onder andere door partnerschappen aan te gaan met financiële instellingen op basis van een gemeenschappelijke visie. De focus van de activiteiten van Rabo Development ligt op de ontwikkeling van plattelandsgebieden en op de agrarische sector. Op onze [corporate website](#) staat meer informatie over de activiteiten van Rabo Development.

Performance

Rabobank Groep

Rabobank Groep boekte een resultaat van 1,5 miljard euro

De in 2014 ingetreden economische groei zette in de eerste helft van 2015 gestaag door. Nederlandse klanten losten onder invloed van de lage rentestand extra af op hun hypotheek. De particuliere consumptie nam als gevolg van het gestegen beschikbare inkomen en het verbeterde consumentenvertrouwen verder toe. Dit leidde bij bedrijven nog niet tot een duidelijke groei van de investeringen. Hierdoor was in het binnenland sprake van een lichte daling van de kredietverlening. In het buitenland nam de kredietportefeuille toe, mede door de waardedaling van de euro. Per saldo steeg de kredietverlening aan private cliënten met 4,7 miljard euro tot 434,4 miljard euro.

De toevertrouwde middelen namen met 1,9 miljard euro toe tot 328,2 miljard euro. Dit resulteerde in een loan-to-depositratio van 1,32. De liquiditeitsbuffer, gemeten in High Quality Liquid Assets, bedroeg 81 (80¹) miljard euro.

Het nettoresultaat van Rabobank Groep over de eerste helft van 2015 kwam uit op 1.522 miljoen euro, een stijging van 442 miljoen euro. De groei van de Nederlandse economie droeg bij aan een daling van de kosten kredietverliezen bij de lokale Rabobanken en FGH Bank. Daarnaast droeg de afname van het aantal medewerkers bij de lokale Rabobanken bij aan een daling van de personeelskosten. Het resultaat werd gedrukt door een goodwill impairment voor Rabobank National Association (RNA). In de eerste helft van vorig jaar werd het resultaat nog met 214 miljoen euro gedrukt door de eenmalige resolutieheffing in verband met de nationalisatie van SNS Reaal. In de eerste helft van dit jaar werd een last van 121 miljoen euro genomen inzake de bijdrage aan het Nationaal Resolutiefonds. In de tweede helft van dit jaar moet, behalve met de bankenbelasting, ook rekening worden gehouden met de bijdrage aan het ex ante gefinancierde depositogarantiestelsel.

Het rendement op het tier 1-vermogen verbeterde met 2,8 procentpunt tot 9,0%. Het vermogen werd verder versterkt. De common equity tier 1-ratio kwam uit op 13,2% en de kapitaalratio op 21,5%. De kosten kredietverliezen daalden met 832 miljoen euro en kwamen uit op 16 basispunten² van de gemiddelde kredietportefeuille. Het langjarige gemiddelde bedroeg 36 basispunten. In Nederland was de daling van de kredietverliezen het grootst.

1 Balansposten worden vergeleken met de stand eind 2014. Posten uit de resultatenrekening worden vergeleken met het eerste halfjaar van 2014.

2 Een basispunt is gelijk aan 0,01 procentpunt.

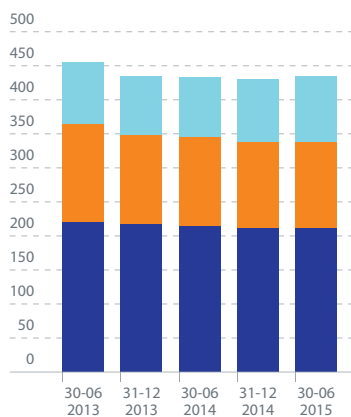
Reputatie

Rabobank heeft qua reputatie een kleine voorsprong op de naaste grootbanken. Aan de reputatiedaling die optrad na de Libor-schikking lijkt inmiddels een einde te zijn gekomen. Rabobank blijft de bank met de hoogste voorkeur en de bank die het meest betrouwbaar wordt gevonden. De bekendheid van Rabobank als coöperatie is met 80% onverminderd hoog. De positieve waardering van Rabobank als coöperatie is geleidelijk gedaald.

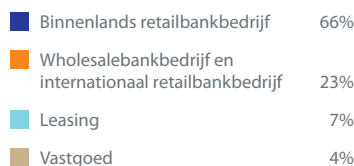
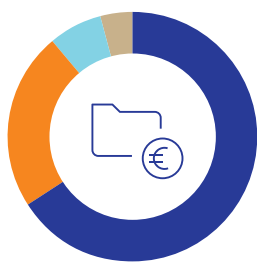
Voor andere landen waarin Rabobank actief is, zijn soortgelijke cijfers niet beschikbaar.

Het beeld is dat we vooral bekend zijn in de specifieke deelmarkten waarin we actief zijn, zoals in de food- en agrisector. In 2015 zal in een aantal landen de reputatie van Rabobank op het gebied van food en agri worden gemeten.

Kredietportefeuille naar sector in miljarden euro's

Kredietportefeuille naar groepsonderdelen medio 2015

Bankreputatie bij doorsnee Nederland

	Eerste helft 2015	Jaargemiddelde 2014	Jaargemiddelde 2013	Jaargemiddelde 2012
Rabobank als coöperatie				
Bekendheid Rabobank als coöperatie	80%	78%	81%	76%
Positieve waardering Rabobank als coöperatie	50%	52%	56%	57%
Rabobank-imago				
Betrouwbaar	Nr. 1: 32%	Nr. 1: 33%	Nr. 1: 39%	Nr. 1: 46%
Voorsprong op nummer 2	5 procentpunt	5 procentpunt	12 procentpunt	14 procentpunt
Bankvoorkeur				
Voorkeur Rabobank	Nr. 1: 46%	Nr. 1: 48%	Nr. 1: 52%	Nr. 1: 53%
Voorsprong op nummer 2	3 procentpunt	4 procentpunt	10 procentpunt	10 procentpunt

Cijfers zijn gebaseerd op onderzoek door onderzoeksbureau No Ties. Jaarlijks worden ruim 7.500 Nederlanders ondervraagd over de reputatie van de diverse banken in Nederland. Op reputatie-indicatoren kan men aangeven bij welke banken zij dit het best vinden passen (meerdere antwoorden zijn mogelijk). Dit geeft de scores van de banken op de diverse reputatie-indicatoren.

Beperkte stijging kredietportefeuille

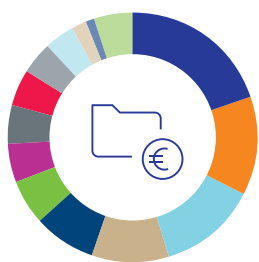
De kredietportefeuille private cliënten bij Rabobank Groep steeg in de eerste helft van 2015 met 4,7 miljard euro tot 434,4 (429,7) miljard euro. De waardedaling van de euro droeg bij aan de groei van de kredietportefeuilles van Wholesale, Rural & Retail en DLL. De kredietportefeuille van FGH Bank liep iets terug en de portefeuille van de lokale Rabobanken daalde mede onder invloed van extra aflossingen op hypotheekleningen. Van de kredietportefeuille stond 73% uit in Nederland, 10% in Noord-Amerika, 3% in Latijns-Amerika, 6% in Europa (buiten Nederland), 5% in Australië en Nieuw-Zeeland en 3% in andere landen.

Kredietportefeuille

In miljarden euro's	30-06-2015	31-12-2014
Totaal kredieten aan cliënten	467,2	461,7
waarvan: aan overheidscliënten	3,1	2,1
terzake reverse repo- en effecteninleningen	20,5	18,3
afdekking renterisico (hedge accounting)	9,2	11,6
Kredieten aan private cliënten	434,4	429,7

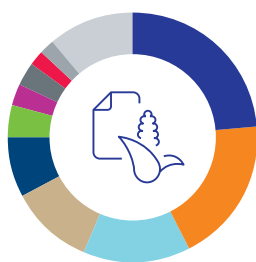

Kredietportefeuille HID naar sector medio 2015

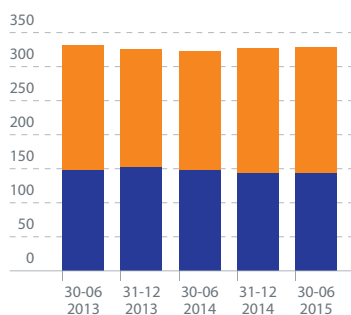
Verhuur onroerend goed	20%
Financiële instellingen, niet banken	13%
Informatie en communicatie	13%
Groothandel	10%
Zakelijke dienstverlening	8%
Industrie	6%
Activiteiten gerelateerd aan onroerend goed	5%
Transport en opslag	5%
Gezondheidszorg	5%
Bouw	4%
Detailhandel non-food	4%
Nutsbedrijven	2%
Kunst, recreatie	1%
Overig	5%

Kredietportefeuille food en agri naar sector medio 2015

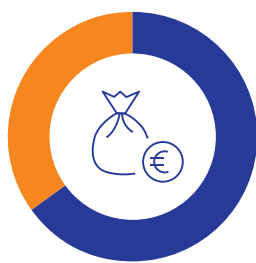
Vlees	24%
Graan en oliehoudende zaden	19%
Zuivel	14%
Groenten en fruit	11%
Farm inputs	8%
Detailhandel levensmiddelen	4%
Dranken	3%
Suiker	3%
Bloemen	2%
Diverse oogstgewassen	2%
Overig	11%

Toevertrouwde middelen in miljarden euro's

Overige toevertrouwde middelen
Particuliere spaargelden

Toevertrouwde middelen naar groepsonderdelen medio 2015

Binnenlands retailbankbedrijf	65%
Wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf	35%

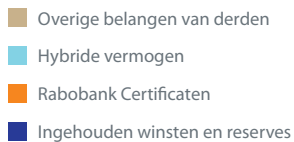
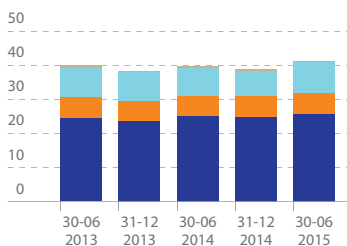
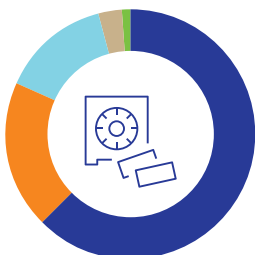
De kredietportefeuille bestond voor 49% uit leningen aan particulieren, voor 29% uit leningen aan de sectoren handel, industrie en dienstverlening (HID) en voor 22% uit leningen aan de food- en agrisector. Hogere aflossingen op particuliere woninghypotheken droegen bij aan een daling van de kredietportefeuille aan particulieren tot 210,7 (210,8) miljard euro. De omvang van de HID-portefeuille kwam uit op 126,9 (126,6) miljard euro. Hiervan was 92,8 (90,9) miljard euro verstrekt in Nederland en 34,1 (35,7) miljard euro buiten Nederland. De kredietverlening aan de food- en agrisector steeg met 5% tot 96,8 (92,3) miljard euro. Hiervan was 65,8 (60,2) miljard euro verleend aan de primaire agrarische sector. Van de food- en agriportefeuille op groepsniveau was voor 34,1 (31,6) miljard euro aan kredieten in Nederland verstrekt en voor 62,7 (60,7) miljard euro aan kredieten buiten Nederland.

Lichte toename toevertrouwde middelen

In de eerste helft van 2015 kwamen de toevertrouwde middelen bij Rabobank Groep uit op 328,2 (326,3) miljard euro. De toevertrouwde middelen bij het binnenlands retailbankbedrijf namen met 3,5 miljard euro toe tot 212,4 (208,9) miljard euro. Bij het wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf daalden deze middelen met 1,2 miljard euro tot 114,6 (115,8) miljard euro. De particuliere spaargelden vormen de belangrijkste component van de toevertrouwde middelen. Op groepsniveau stegen deze middelen met 1% tot 143,6 (142,6) miljard euro.

Toevertrouwde middelen

In miljarden euro's	30-06-2015	31-12-2014
Totale toevertrouwde middelen	328,2	326,3
Particuliere spaargelden	143,6	142,6
Binnenlands retailbankbedrijf	120,0	119,9
Wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf	23,6	22,7
Overige toevertrouwde middelen	184,6	183,7
Binnenlands retailbankbedrijf	92,4	89,0
Wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf	91,0	93,1
Overige onderdelen	1,2	1,6

**Eigen vermogen
in miljarden euro's****Samenstelling eigen vermogen
medio 2015, in miljarden euro's****Ontwikkeling eigen vermogen**

In de eerste helft van dit jaar steeg het eigen vermogen van Rabobank Groep met 2,5 miljard tot 41,4 (38,9) miljard euro. Deze toename was vooral het gevolg van het inhouden van winst en de uitgifte van hybride vermogen. De reserveringscapaciteit – het bedrag dat uit de nettowinst kan worden toegevoegd aan het vermogen – bedroeg 0,9 miljard euro. Verder nam het eigen vermogen in januari met 1,5 miljard euro toe door de uitgifte van aanvullend tier 1-vermogen.

Verloopoverzicht eigen vermogen

In miljarden euro's	
Eigen vermogen per eind december 2014	38,9
Nettowinst	1,5
Vergoedingen op certificaten, hybride vermogen en overige belangen van derden	-0,6
Reserveringscapaciteit	0,9
Uitgifte aanvullend tier 1-vermogen	1,5
Overige mutaties	0,1
Eigen vermogen per eind juni 2015	41,4

Het eigen vermogen bestaat voor 62% (64%) uit ingehouden winsten en reserves, voor 15% (15%) uit Rabobank Certificaten, voor 22% (20%) uit hybride en achtergestelde vermogensinstrumenten en voor 1% (1%) uit overige belangen van derden. De omvang van ingehouden winsten en reserves kwam per 30 juni uit op 25,8 (24,9) miljard euro. Op 30 juni 2015 bedroegen de distributable items van Rabobank Nederland 4,7 miljard euro. De distributable items zijn de direct uitkeerbare componenten uit het eigen vermogen.

Sinds 27 januari 2014 zijn Rabobank Certificaten genoteerd aan Euronext Amsterdam. In de eerste helft van dit jaar fluctueerde de koers tussen 107,34% (laagste koers op 2 januari 2015) en 117,44% (hoogste koers op 13 april 2015). Op 30 juni bedroeg de koers 109,09% (107,45%).

Negatieve depositorente ECB

Op 5 juni 2014 besloot de Governing Council van de ECB de depositorente die sinds juli 2012 op 0% stond met ingang van 11 juni 2014 te verlagen naar -0,10%. Dit is een zeer bijzondere maatregel, omdat banken, dus ook Rabobank, hierdoor geld moeten betalen als ze overtollige middelen voor één nacht bij de ECB stallen. Per 10 september 2014 schroefde de ECB de depositorente nog eens met 0,1 procentpunt terug, waardoor dit tarief op -0,20% kwam te staan.

De negatieve depositorente heeft ertoe geleid dat ook negatieve waarden resulteerden voor Eonia en Euribor. Omdat de rente op een deel van de producten van Rabobank is gekoppeld aan de Eonia- en Euribor-tarieven, hebben de negatieve referentierentes ook tot gevolg dat sommige klantgroepen geen rente meer ontvangen, maar rente moeten betalen op hun tegoeden bij de bank. Dit betreft overigens een relatief beperkte klantgroep van vooral financiële instellingen en grote zakelijke partijen, die voor een korte periode overtollige middelen bij Rabobank onderbrengen.

Ontwikkeling vermogensratio's

De Capital Requirements Regulation (CRR) en Capital Requirements Directive IV (CRD IV) vormen samen de Europese omzetting van het Basels kapitaal- en liquiditeitsakkoord van 2010 (Basel III). Deze regels gelden vanaf 1 januari 2014 voor Rabobank. De regels worden gefaseerd ingevoerd over de komende jaren. De fully loaded common equity tier 1-ratio betreft de common equity tier 1 (CET1)-ratio na deze infasering. Op 30 juni 2015 kwam de fully loaded common equity tier 1-ratio uit op 11,8% (11,8%). De werkelijke CET1-ratio per medio 2015 bedroeg 13,2% (13,6%). Deze lag op een hoger niveau, omdat diverse correcties op het kapitaal in de komende jaren, in lijn met de regelgeving, geleidelijk worden doorgevoerd.

De leverageratio betreft het tier 1-vermogen gedeeld door balansposities en niet uit de balans blijvende verplichtingen en is berekend in overeenstemming met de CRR/CRD IV-definities. De fully loaded leverageratio bedroeg op 30 juni 2015 3,9%. De fully loaded leverageratio betreft de leverageratio waarbij de voorschriften vanuit de nieuwe regelgeving nu al volledig zijn toegepast. De werkelijke leverageratio bedroeg op 30 juni 2015 5,1% (4,9%). Deze ratio lag per 30 juni 2015 op een hoger niveau dan de fully loaded leverageratio, omdat diverse correcties op het kapitaal in de komende jaren, in lijn met de regelgeving, geleidelijk worden doorgevoerd. De werkelijke leverageratio ligt ruim boven de minimale leverageratio van 3% volgens de Basel III-richtlijnen en tevens ruim boven een mogelijk verhoogd minimum van 4% waar in de Nederlandse politiek over wordt gesproken.

Opbouw vermogensratio's			
<i>Bedragen in miljoenen euro's</i>	<i>30-06-2015</i>	<i>01-01-2015</i>	<i>31-12-2014</i>
Ingehouden winsten	25.431	24.528	24.528
Te verwachten dividenden	-105	-119	-119
Rabobank Certificaten	5.948	5.931	5.931
Minderheidsbelangen	27	28	28
Reserves	327	365	365
Aftrekposten	-5.763	-5.248	-5.248
Overgangsbepalingen	2.804	2.514	3.229
Common equity tier 1-vermogen	28.669	27.999	28.714
CRD IV-compliant instrumenten	1.488	-	-
Grandfathered instrumenten	6.373	6.373	7.283
Minderheidsbelangen	6	6	6
Aftrekposten	-2	-3	-3
Overgangsbepalingen	-1.537	-1.595	-2.126
<i>Totaal additioneel tier 1-vermogen</i>	<i>6.328</i>	<i>4.781</i>	<i>5.160</i>
Tier 1-vermogen	34.997	32.780	33.874
Achtergestelde schulden	12.168	11.738	11.738
Minderheidsbelangen	8	8	8
Overgangsbepalingen	-631	-361	-481
Toetsingsvermogen	46.542	44.165	45.139
Risicogewogen activa	216.708	211.870	211.870
Common equity tier 1-ratio	13,2%	13,2%	13,6%
Tier 1-ratio	16,1%	15,5%	16,0%
Kapitaalratio	21,5%	20,8%	21,3%
Equity capital-ratio	14,5%	14,4%	14,4%

De CRR kent CET1-aftrekposten, zoals de uitgestelde belastingvorderingen en de internal ratings based (IRB) shortfall, die geleidelijk over de periode 2014-2018 worden doorgevoerd. Een bijzonder element bij de aftrekposten is de behandeling van de immateriële vaste activa, die gedeeltelijk en tijdelijk verschuiven van CET1-aftrek naar additioneel tier 1-aftrek. De tier 1-ratio wordt hierdoor niet beïnvloed.

De CET1-ratio nam in de eerste helft van 2015 met 0,4 procentpunt af naar 13,2% (13,6%) door een beperkte daling van het CET1-vermogen in combinatie met een toename van de risicogewogen activa. Het CET1-vermogen is in de eerste helft van 2015 voornamelijk gedaald vanwege de geleidelijke CRR-correcties in het CET1-vermogen per begin 2015. In de tabel op pagina 26 is dit weergegeven in de kolom 01-01-2015. Het resultaat over het eerste halfjaar van 2015 is na aftrek van de vergoedingen op de kapitaalinstrumenten toegevoegd aan het CET1-vermogen. De risicogewogen activa zijn vooral gestegen als gevolg van een toename van het kredietrisico door de waardedaling van de euro.

De tier 1-instrumenten die voor 2014 door Rabobank zijn uitgegeven, voldoen niet aan de nieuwe eisen gesteld in de CRR. Deze instrumenten tellen, in lijn met de regelgeving, geleidelijk in steeds mindere mate mee als vermogen. In januari 2015 is een tier 1-uitgifte gedaan voor een bedrag van 1,5 miljard euro, die wel voldoet aan de regels van CRD IV. Onder invloed van deze uitgifte steeg de kapitaalratio met 0,2 procentpunt tot 21,5% (21,3%). Diverse tier 2-uitgiftes zorgden in juli en begin augustus voor een verdere verbetering van de kapitaalratio.

Bail-in en minimum requirement for own funds and eligible liabilities (MREL)

Nieuwe regelgeving voorziet erin dat het in de toekomst eenvoudiger wordt om verliezen af te wentelen op schuldeisers van een bank, als de desbetreffende bank in de problemen komt. Dit wordt een bail-in van schuldeisers genoemd. Rabobank wil dit risico zo veel mogelijk beperken door een flinke buffer eigen en achtergesteld vreemd vermogen te vormen, die als eerste wordt aangesproken. Pas daarna zullen niet-achtergestelde schuldeisers, van wie vorderingen niet zijn gedekt door zekerheden, moeten gaan meebetalen. Deze zogeheten bail-in-buffer bestaat uit ingehouden winsten, overige reserves, Rabobank Certificaten, hybride en achtergestelde schuldinstrumenten en andere schuldinstrumenten (de zogeheten Senior Contingent Notes). De bail-in-buffer is in de eerste helft van 2015 toegenomen van 51,5 miljard euro naar 54,5 miljard euro. Dit komt overeen met ongeveer 25% (24%) van de risicogewogen activa. De toename van deze buffer is voornamelijk het gevolg van de uitgifte van tier 1-papier in de eerste helft van 2015 en het ingehouden resultaat over het eerste halfjaar.

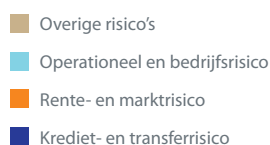
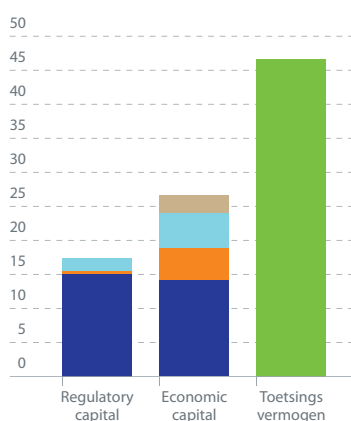
Bail-in-buffer		
<i>Bedragen in miljarden euro's</i>	<i>30-06-2015</i>	<i>31-12-2014</i>
Ingehouden winsten en overige reserves	25,7	24,9
Rabobank Certificaten	5,9	5,9
Hybride kapitaalinstrumenten	9,2	7,6
Achtergestelde schulden	12,5	11,9
Senior Contingent Notes (SCNs)	1,2	1,2
Bail-in-buffer	54,5	51,5
Risicogewogen activa	216,7	211,9
Bail-in-buffer / risicogewogen activa	25,1%	24,3%

Regulatory capital, de externe vermogensseis

Medio 2015 kwam het regulatory capital, de externe vermogensseis, voor Rabobank Groep uit op 17,3 (16,9) miljard euro. Van het totale regulatory capital heeft 86% betrekking op krediet- en transferrisico, 11% op operationeel risico en 3% op marktrisico. Het regulatory capital steeg met 0,4 miljard euro. Deze stijging werd voornamelijk veroorzaakt door een toename van het vereiste kapitaal voor kredietrisico en in mindere mate door een toename van het kapitaal voor marktrisico. De toename van het kapitaal voor kredietrisico werd voornamelijk veroorzaakt door de waardedaling van de euro.

Rabobank Groep berekent het regulatory capital voor kredietrisico voor nagenoeg de gehele kredietportefeuille op basis van de door de prudentiële toezichthouder goedgekeurde geavanceerde interne ratingbenadering (IRB). De standaardbenadering wordt, in samenspraak met de toezichthouder, toegepast voor portefeuilles die qua uitstaand bedrag relatief klein zijn en op enkele kleinere buitenlandse portefeuilles waarvoor de geavanceerde IRB niet voorhanden is. Voor operationeel risico vindt de berekening plaats aan de hand van het door de toezichthouder goedgekeurde interne model dat gebaseerd is op de geavanceerde meetbenadering (Advanced Measurement Approach). Wat betreft marktrisico, heeft Rabobank toestemming van de toezichthouder om het algemene en specifieke positierisico te berekenen op basis van haar interne Value at Risk (VaR)-modellen, gebaseerd op de CRR.

Vermogenseisen medio 2015, in miljarden euro's

Economic capital, de interne vermogenseis

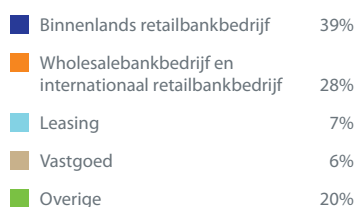
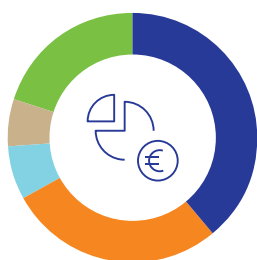
Naast het regulatory capital hanteert Rabobank Groep een interne vermogenseis op basis van een raamwerk van het economic capital. Het belangrijkste verschil met het regulatory capital is dat we in de berekening van het economic capital rekening houden met alle materiële risico's waarvoor we kapitaal moeten aanhouden. Ook gaan we daarbij uit van een hoger betrouwbaarheidsniveau (99,99%) dan bij het regulatory capital (99,90%). Op een consistente manier wordt een breed palet aan risico's gemeten om inzicht te krijgen in die risico's en om risico en rendement rationeel tegen elkaar te kunnen afwegen. Een serie modellen is ontwikkeld om risico's van Rabobank Groep in te schatten. Het gaat hierbij om krediet-, transfer-, operationeel, bedrijfs-, rente- en marktrisico. Het marktrisico is onderverdeeld in handelsboekrisico, private-equityrisico, valuta-, vastgoed- en restwaarderisico.

Het economic capital steeg ten opzichte van ultimo 2014 naar 26,7 (23,4) miljard euro. De stijging werd met name veroorzaakt door het afschaffen van de diversificatie tussen de risicocategorieën. De ontwikkelingen van het economic capital voor kredietrisico, marktrisico en operationeel risico zijn in lijn met de ontwikkelingen van het regulatory capital.

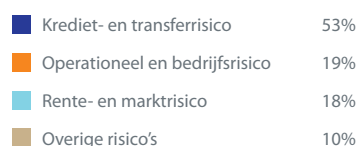
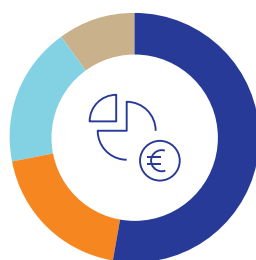
Toetsingsvermogen

Het aanwezige toetsingsvermogen van 46,5 (45,1) miljard euro, dat de bank aanhoudt om eventuele verliezen op te vangen, lag ruimschoots boven zowel het totale externe als het interne vereiste vermogen. Deze omvangrijke buffer onderstreept de soliditeit van Rabobank Groep.

Economic capital naar groeps-onderdelen medio 2015

Economic capital naar risicocategorie medio 2015

Resultaatontwikkeling Rabobank Groep

Resultaten			
<i>Bedragen in miljoenen euro's</i>	<i>2015-I</i>	<i>2014-I</i>	<i>Mutatie</i>
Rente	4.482	4.522	-1%
Provisies	962	931	3%
Overige resultaten	883	945	-7%
Totale baten	6.327	6.398	-1%
Personeelskosten	2.407	2.471	-3%
Andere beheerskosten	1.214	1.252	-3%
Afschrijvingen	212	223	-5%
Totale bedrijfslasten	3.833	3.946	-3%
Brutoresultaat	2.494	2.452	2%
Kosten kredietverliezen	356	1.188	-70%
Resolutieheffing en bijdrage resolutiefonds	121	214	-43%
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	2.017	1.050	92%
Belastingen	495	-30	
Nettowinst	1.522	1.080	41%
Kosten kredietverliezen (in basispunten)	16	54	-70%
Ratio's			
Efficiëncyratio	60,6%	61,7%	
Rendement tier 1-vermogen	9,0%	6,2%	
RAROC	11,4%	9,2%	
Balansgegevens (bedragen in miljarden euro's)			
	<i>30-06-2015</i>	<i>31-12-2014</i>	
Balanstotaal	674,8	681,1	-1%
Kredietportefeuille private cliënten	434,4	429,7	1%
Toevertrouwde middelen	328,2	326,3	1%
Vermogensseisen (bedragen in miljarden euro's)			
Regulatory capital	17,3	16,9	2%
Economic capital	26,7	23,4	14%
Toetsingsvermogen	46,5	45,1	3%
Vermogensratio's			
Kapitaalratio	21,5%	21,3%	
Tier 1-ratio	16,1%	16,0%	
Common equity tier 1-ratio	13,2%	13,6%	
Common equity tier 1-ratio lokale Rabobank Groep	15,9%	16,2%	
Aantal medewerkers (in fte's)	46.728	48.254	-3%

Toelichting resultaatontwikkeling Rabobank Groep

Nettowinst bedroeg 1.522 miljoen euro

De nettowinst van Rabobank Groep nam in de eerste helft van 2015 met 41% toe tot 1.522 (1.080) miljoen euro. De totale baten daalden tot 6.327 (6.398) miljoen euro. De waardedaling van de euro had een opwaarts effect op de bedrijfslasten, maar deze daalden desondanks met 3%. De kosten kredietverliezen daalden met 832 miljoen euro tot 356 (1.188) miljoen euro. Daarnaast werd het resultaat over de eerste helft van 2014 nog gedrukt door de eenmalige resolutieheffing van 214 miljoen euro, in verband met de nationalisatie van SNS Reaal. In de eerste helft van dit jaar werd het resultaat gedrukt door de bijdrage aan het resolutiefonds van 121 miljoen euro. Deze ontwikkelingen droegen bij aan de stijging van het bedrijfsresultaat vóór belasting.

In de tweede helft van 2015 zal dit resultaat worden gedrukt door de bijdrage aan het ex ante gefinancierde depositogarantiestelsel. Daarnaast valt de last voor de bankenbelasting wederom in de tweede helft van het jaar.

Na aftrek van de vergoedingen op Rabobank Certificaten en hybride vermogensinstrumenten en betalingen aan overige belangen van derden resteerde een bedrag van 868 (501) miljoen euro. Dit bedrag is toegevoegd aan het vermogen van Rabobank Groep. De belastingen bedroegen 495 (-30) miljoen euro, waarmee de effectieve belastingdruk uitkwam op 25% (-3%).

Baten daalden met 1%

De totale baten van Rabobank Groep daalden in de eerste zes maanden van 2015 met 1% tot 6.327 (6.398) miljoen euro. De rentewinst daalde met 1% en kwam uit op 4.482 (4.522) miljoen euro. Herstel van de marges op leningen leidde bij de lokale Rabobanken tot een geringe stijging van de rentewinst. Bij Wholesale, Rural & Retail daalde de rentewinst onder invloed van Bank BGZ die dit jaar niet meer bijdraagt aan de rentewinst en margedruk. Bij DLL groeide de leaseportefeuille en daarnaast verbeterde bij zowel DLL als FGH Bank de rentemarge. Hierdoor steeg bij de segmenten leasing en vastgoed de rentewinst. Mede door een hogere provisiewinst op betalingsverkeer bij de lokale Rabobanken en door de hogere provisiewinst bij DLL als gevolg van de groei van de kredietportefeuille nam de provisiewinst in de eerste helft van 2015 met 3% toe tot 962 (931) miljoen euro. De overige resultaten werden voor in totaal 466 (2) miljoen euro positief beïnvloed door de resultaten op hedge accounting en structured notes. Met name door de toegenomen onrust rond Griekenland liep de creditspread op en onder invloed hiervan ontstond dit positieve resultaat. De overige resultaten werden gedrukt onder invloed van de impairment op de goodwill met betrekking tot RNA van 600 miljoen euro. Per saldo kwamen de overige resultaten 7% lager uit op 883 (945) miljoen euro.

De vooruitzichten voor de toekomstige winstgevendheid van RNA zijn gedurende dit eerste halfjaar van 2015 verslechterd. De leningenportefeuille binnen RNA ontwikkelde zich minder gunstig dan verwacht. Ook de kostenontwikkeling en de hogere kapitaalsvereisten door toegenomen regeldruk maakt dat de vooruitzichten voor RNA gedurende het eerste halfjaar zijn verslechterd. Deze elementen, gecombineerd met recente sluitingen van enkele onderdelen vormden een indicatie voor een mogelijke bijzondere waardevermindering van de goodwill. Het onderzoek naar deze mogelijke bijzondere waardevermindering per 30 juni 2015 resulteerde in een lagere goodwill (met 600 miljoen euro) met name als gevolg van de neerwaarts bijgestelde groei- en winstparameters. De realiseerbare waarde is gebaseerd op de geschatte reële waarde verminderd met de verkoopkosten. Eind 2014 lag de bedrijfswaarde boven de boekwaarde. Er was derhalve geen reden voor het opstellen van een berekening van de reële waarde verminderd met de verkoopkosten.

Bedrijfslasten daalden met 3%

De resultaten van Visie 2016 zijn nadrukkelijk zichtbaar in de cijfers. De totale bedrijfslasten namen in de eerste helft van 2015 af met 113 miljoen euro tot 3.833 (3.946) miljoen euro, ondanks de opwaartse valuta-effecten bij Wholesale, Rural & Retail en DLL. Het aantal medewerkers van Rabobank Groep nam met 1.526 fte's af tot 46.728 (48.254) fte's. De personele bezetting bij de lokale Rabobanken daalde verder onder invloed van de uitvoering van Visie 2016 en dit resulteerde bij de lokale Rabobanken in lagere personeelskosten. De waardedaling van de euro had bij de buitenlandse onderdelen juist een opwaarts effect op de personeelskosten. Per saldo daalden de personeelskosten met 3% tot 2.407 (2.471) miljoen euro. Door lagere overheadkosten bij Rabobank daalden de andere beheerskosten met 3% tot 1.214 (1.252) miljoen euro. Met het programma 'Mars' wordt getracht om de kosten op centraal niveau de komende jaren verder te verlagen. De afschrijvingen daalden met 5% tot 212 (223) miljoen euro.

Kosten kredietverliezen bedroegen 16 basispunten

De kosten kredietverliezen van Rabobank Groep daalden in de eerste helft van 2015 met 832 miljoen euro tot 356 (1.188) miljoen euro. Gerelateerd aan de gemiddelde kredietportefeuille bedroegen de kosten kredietverliezen 16 (54) basispunten, bij een langjarig gemiddelde van 36 basispunten. Met name bij de lokale Rabobanken en FGH Bank daalden, mede onder invloed van incidentele gebeurtenissen en eenmalige aanpassingen, de kosten kredietverliezen fors. Verschillende sectoren konden profiteren van de economische groei en de bijbehorende hogere consumptieve bestedingen en export. Ondanks de structurele problemen in het commercieel vastgoed, de glastuinbouw en de scheepvaart bleven ook in deze sectoren de kosten kredietverliezen beperkt. Ook bij DLL daalden de kosten kredietverliezen. Bij Wholesale, Rural & Retail was sprake van een toename van de kosten kredietverliezen. In 2014 is er een aanpassing geweest van het niveau van voorzieningen naar aanleiding van de uitkomsten van de AQR. Het hogere niveau van voorzieningen reflecteerde de toepassing van voorzichtigere en verscherpte verliesindicatoren. In het eerste halfjaar van 2015 is er invulling gegeven aan de bevindingen voortvloeiende uit de AQR, waarmee beoogd wordt de toepassing van voorzichtigere en verscherpte verliesindicatoren te verankeren in reguliere processen en informatiesystemen.

RAROC steeg met 2,2 procentpunt

Het gebruik van de risk adjusted return on capital (RAROC), het naar risicogewogen rendement op kapitaal, zorgt ervoor dat opbrengsten en risico's consequent tegen elkaar worden afgewogen. Ook gebruiken we de RAROC voor de prijsstelling op transactieniveau en in het kredietfletteringsproces. De RAROC wordt berekend door de nettowinst te relateren aan het gemiddelde economic capital. Als gevolg van een stijging van de nettowinst steeg de RAROC na belastingen met 2,2 procentpunt tot 11,4% (9,2%).

Economic capital naar groepsonderdelen 2015				
Bedragen in miljarden euro's	RAROC		Economic capital	
	2015-1	2014-1	30-06-2015	31-12-2014
Binnenlands retailbankbedrijf	21,2%	7,4%	10,3	8,8
Wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf	-7,4%	10,4%	7,6	7,3
Leasing	28,4%	33,2%	1,9	1,5
Vastgoed	12,4%	-10,2%	1,5	1,5
Rabobank Groep	11,4%	9,2%	26,7	23,4

De RAROC is berekend door de geannualiseerde nettowinst te relateren aan het gemiddelde economic capital in het desbetreffende halfjaar.

Toelichting uit hoofde van artikel 5:25d Wet op het financieel toezicht

Dit halfjaarverslag bevat, naast de opsomming van belangrijke gebeurtenissen die zich in de eerste zes maanden van 2015 hebben voorgedaan en het effect daarvan op de halfjaarrekening, tevens een beschrijving van de voornaamste risico's en onzekerheden voor de overige zes maanden van 2015. Er hebben zich in het eerste halfjaar van 2015 geen van belang zijnde gebeurtenissen en transacties voorgedaan, anders dan elders in dit verslag gemeld. Informatie over de verwachtingen voor Rabobank in de komende zes maanden staat onder andere in dit hoofdstuk en in het hoofdstuk 'Bericht van de voorzitter'.

Voornaamste risico's en onzekerheden voor de overige zes maanden

Voor de tweede helft van 2015 zijn er voor Rabobank Groep enkele risico's en onzekerheden die een materiële invloed kunnen hebben op de winst, de vermogenspositie en/of de liquiditeitspositie. Rabobank verwacht dat klanten in het huidige lage renteklimaat relatief veel blijven

aflossen op hun hypotheek. Er wordt dan ook voor de rest van het jaar rekening gehouden met een lichte krimp van de kredietverlening. Als gevolg van de extra hypotheekaflossingen en de besteding van het in mei ontvangen vakantiegeld wordt voor de tweede helft van dit jaar rekening gehouden met een beperkte daling van de toevertrouwde middelen.

In lijn met voorafgaande jaren leidt de bankenbelasting in het vierde kwartaal tot een extra last. Ook houdt Rabobank in dit laatste kwartaal rekening met lasten uit hoofde van het depositogarantiestelsel. Verder kan de uiteindelijke bijdrage aan het resolutiefonds nog afwijken van de last zoals verantwoord in de cijfers van de eerste helft van 2015. Zowel de bijdrage aan het depositogarantiestelsel als de bijdrage aan het resolutiefonds is aftrekbaar voor de vennootschapsbelasting.

Toenemende kapitaalseisen, gecombineerd met een sectorfocus op 'back to basics'-banking geeft druk op marges die leiden tot een lager rendement op eigen vermogen in de bancaire sector. Rabobank is erop gericht de winstgevendheid van de bank te verbeteren, om een robuust en duurzaam businessmodel te onderhouden en om te voldoen aan toekomstige kapitaalseisen.

Rabobank voorziet een structurele verbetering van de kwaliteit van haar kredietportefeuille en een verlaging van de kosten kredietverliezen ten opzichte van 2014. Structurele maatregelen worden genomen om de operationele kosten te beheersen en de nettowinst te verbeteren. Bij nieuwe leningen zijn we alert op de balans tussen risico en rendement, maar we merken dat een gezonde prijs van kredieten lastig is te handhaven in een markt met toenemende druk op marges en leningsvoorwaarden.

Andere risico's hangen samen met ingrijpende geopolitieke situaties, zoals in Rusland en Griekenland. Zo kunnen ontwikkelingen op de financiële markten en de gevolgen hiervan op de reële economie impact hebben op de resultaten van Rabobank Groep. Voor Nederland gaat Rabobank in 2015 uit van een beperkte economische groei. Ook wordt voorzien dat de groei van de wereldeconomie positief is.

Mocht de omvang van de economie toch een krimp laten zien of mocht het beursklimaat verslechteren, dan kan dit invloed hebben op onder meer de kredietverlening, de waardering van (illiquide) activa en de mogelijkheid om toevertrouwde middelen aan te trekken, schuld papier te emitteren of hybride vermogen aan te trekken of terug te kopen. Een verslechtering van de economische situatie kan verder leiden tot een substantiële daling van de rentewinst, een toename van afwaarderingen op (illiquide) activa en een stijging van de kosten kredietverliezen.

Binnenlands retailbankbedrijf

Economie groeit, kredietverliezen dalen en resultaat herstelt zich

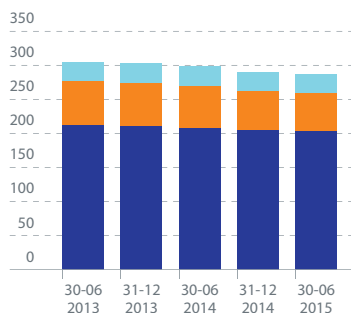
In de eerste helft van 2015 groeide de Nederlandse economie onder invloed van een hogere uitvoer en de groei van de binnenlandse bestedingen, aangewakkerd door de aantrekkende woningmarkt. De investeringen van bedrijven bleven achter bij de economische ontwikkelingen en de relatief lage spaarrente stimuleerde particuliere klanten opnieuw relatief veel af te lossen op hun hypotheek. Dit leidde ertoe dat de binnenlandse kredietportefeuille met 1% daalde tot 287,0 miljard euro. De toevertrouwde middelen stegen met 2% tot 212,4 miljard euro. Het economische herstel was duidelijk terug te zien in de ontwikkelingen van de kosten kredietverliezen: deze daalden in de eerste helft van 2015 met 584 miljoen euro tot -6 miljoen euro. Daarnaast zorgden enkele grote eenmalige aanpassingen voor verlagingen van de kosten kredietverliezen. De kosten kredietverliezen kwamen uit op 0 basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille, bij een langjarig gemiddelde van 23 basispunten. De sterke daling van de kosten kredietverliezen was bepalend bij het resultaatsherstel.

De virtualisering van de dienstverlening leidde tot banenverlies. Het aantal medewerkers bij het binnenlands retailbankbedrijf nam in de eerste helft van 2015 af met ongeveer 1.000 fte's. Hierdoor daalden de personeelskosten. Onder invloed hiervan daalden de bedrijfslasten van het binnenlands retailbankbedrijf. In de eerste helft van vorig jaar drukte de eenmalige resolutieheffing het nettoresultaat van het binnenlands retailbankbedrijf nog met 183 miljoen euro. Het nettoresultaat van het binnenlands retailbankbedrijf kwam uit op 1.073 miljoen euro, een stijging van 732 miljoen euro ten opzichte van de eerste helft van 2014. Zowel in de spaarmarkt als in de markt van de sectoren handel, industrie en dienstverlening stond het marktaandeel onder druk. Het marktaandeel hypotheeklen trok voorzichtig weer wat aan.

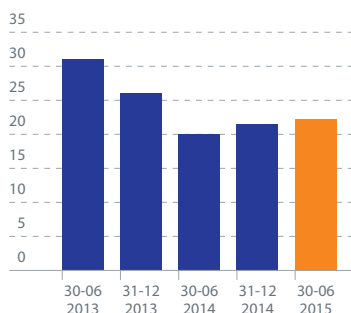
Kredietportefeuille krimpt met 1%

De Nederlandse economie groeide in de eerste helft van 2015 met 2%. Naast de export leverden de binnenlandse bestedingen een belangrijke bijdrage hieraan. Het beschikbare inkomen van huishoudens steeg, door een toename van de cao-lonen en een groei van de werkgelegenheid. Ook nam het consumentenvertrouwen verder toe. Het gevolg was een toename van de particuliere consumptie. Daarnaast steeg het aantal woningverkoppen in 2015 verder. De werkloosheid bleef op gelijk niveau, maar voor heel 2015 verwacht Rabobank een gematigde daling.

Kredietportefeuille naar sector in miljarden euro's

Marktaandeel hypotheek in %

In de eerste helft van 2015 bestond bij bedrijven nog geen behoefte om uitbreidingsinvesteringen te doen. Daarnaast bleven particulieren extra aflossen op hun hypotheek. In de eerste zes maanden van dit jaar bedroegen deze extra aflossingen circa 2 miljard euro. Mede door deze ontwikkelingen daalde de kredietportefeuille private cliënten van het binnenlands retailbankbedrijf met 2,8 miljard euro tot 287,0 (289,8) miljard euro.

De kredietverlening aan particulieren bestaat nagenoeg geheel uit woninghypotheken. De extra aflossingen droegen bij aan een daling van deze kredietportefeuille met 1,4 miljard euro tot 204,1 (205,5) miljard euro. De kredietverlening aan de sectoren handel, industrie en dienstverlening nam met 2% af tot 54,9 (55,9) miljard euro en de kredieten aan de food- en agrisector met 1% tot 28,0 (28,4) miljard euro.

Woninghypotheken

De woningmarkt

De woningmarkt kende een sterke start in 2015. Een toename van het aantal transacties en de stijging van de huizenprijzen waren zichtbaar in vrijwel elke provincie in Nederland. Na de inhaalgroei van vorig jaar wordt voor dit en volgend jaar een gematigde groei van de huizenprijzen en van het aantal verkopen verwacht, vooral door het hoge consumentenvertrouwen, de historisch lage hypotheekrente en het aantrekkende economische herstel. De restschuldproblematiek, de versobering van stimuleringsmaatregelen en de aanscherping van de kredietnormen zetten daarentegen wel een rem op deze groei.

Marktaandeel

Het marktaandeel van Rabobank Groep op de Nederlandse hypotheekmarkt is in het eerste halfjaar van 2015 uitgekomen op 22,3% (21,5%) van de nieuwe hypotheekproductie. De marktaandelen van de lokale Rabobanken en Obvion zijn gestegen tot respectievelijk 16,6% (16,3%) en 5,7% (5,2%).

Hypotheekportefeuille

De extra aflossingen op hypotheekportefeuille zullen net als in het voorgaande jaar ook in 2015 relatief hoog blijven. Zolang de spaarrente laag is, zullen veel huishoudens er nog voor kiezen om hun hypotheek af te lossen. Per saldo is de hypotheekportefeuille van Rabobank Groep in het eerste halfjaar van 2015 gekrompen tot 204,0 (205,0) miljard euro.

Van de hypotheekportefeuille bestond 21% (21%) uit financieringen met Nationale Hypotheek Garantie (NHG). De omvang van de NHG-portefeuille is in het eerste halfjaar van 2015 met 0,5 miljard euro gegroeid. Door de herziening van de fiscale behandeling van de eigen woning, die per 1 januari 2013 is ingegaan, stijgt het aandeel annuïtaire en lineaire leningen in de hypotheekportefeuille. Hypotheken met kapitaalopbouw en aflossingsvrije financieringen zijn door de wijziging van het fiscale regime minder aantrekkelijk geworden, waardoor het aandeel van deze hypotheeksoorten in de portefeuille is gedaald. Medio 2015 bedroeg het aandeel van klanten met een volledig aflossingsvrije financiering 23,8% (24,6%) van de hypotheekportefeuille. De gewogen gemiddelde geïndexeerde loan-to-value (LTV) van de hypotheekportefeuille is in het eerste halfjaar van 2015 licht verbeterd tot 77% (78%). Dit komt door (extra) aflossingen, een toename van verpande spaargelden en een lichte stijging van de gemiddelde prijs van bestaande koopwoningen. Van ongeveer 18% (18%) van de hypotheekportefeuille exclusief NHG was de LTV hoger dan 100%.

Lees [hier](#) de publicatie van Kennis en Economisch onderzoek, waaruit blijkt dat ongeveer 75% van de huishoudens na het eerste kwartaal van 2015 een overwaarde heeft en dat een grote groep huishoudens met onderwaarde bij een relatief kleine prijsstijging weer boven water komt.

Zorg voor betaalbaarheid

Rabobank wil betalingsproblemen van haar klanten zo veel mogelijk voorkomen. Het begint uiteraard met goede advisering en dus een passende hypotheek. Gedurende de looptijd toetst de Rabobank regelmatig of de hypotheek nog past bij de persoonlijke situatie. Toch komt het voor dat een klant niet meer aan zijn betalingsverplichtingen kan voldoen. In de meeste gevallen komen de klant en de bank gezamenlijk tot een oplossing en kan de klant in zijn woning blijven wonen. Rabobank wil bij (dreigende) achterstand graag snel met de klant in contact komen om de situatie te bespreken en om op zoek te gaan naar oplossingen. Er zijn mogelijkheden om de klant extra ruimte te geven door middel van een betalingsregeling of door het inzetten van een budgetcoach. In de eerste helft van 2015 is voor 0,35% (2014: 0,40%) van de hypotheekklanten herstel niet meer mogelijk gebleken en was er geen perspectief om de hypotheek op bestendige wijze voort te zetten. In deze gevallen is overgegaan tot verkoop van de woning. Bij voorkeur gebeurt dit in samenwerking met de klant via een onderhandse verkoop. In uitzonderlijke gevallen wordt overgegaan tot openbare verkoop. Lees [hier](#) meer over klanten in het nauw.

Kosten kredietverliezen en afboekingen

Twee eenmalige veranderingen beïnvloeden de kosten kredietverliezen en de voorzieningen van woninghypotheken. Rabobank heeft een nieuw kapitaalmodel ontwikkeld voor woninghypotheken, dat tevens gebruikt wordt om het voorzieningenniveau te bepalen. Daarnaast kiest Rabobank ervoor om de woninghypotheken van ondernemers uit het zakelijke domein te halen en volledig te verantwoorden in het particuliere domein. Deze veranderingen hebben een hogere voorzieningenstand tot gevolg en tevens 152 miljoen euro aan extra kosten kredietverliezen, waarvan 134 miljoen euro een eenmalig karakter heeft. De totale kosten kredietverliezen bedroegen 200 miljoen euro.

Het nieuwe kapitaalmodel voor hypotheken is meer prudent en houdt beter rekening met gedragsfactoren dan het oude model. Met dit model worden defaultsituaties eerder herkend, wat leidt tot een toename van het verwachte verlies. De eenmalige modelimpact bedroeg 83 miljoen euro.

Het migreren van woninghypotheken van ondernemers naar het particuliere domein heeft een toename van 69 miljoen euro aan kosten kredietverliezen op woninghypotheken tot gevolg, waarvan 51 miljoen euro een eenmalig karakter heeft, en een verlaging van de kosten kredietverliezen binnen het zakelijke domein.

Over het eerste halfjaar van 2015 bedroegen, afgezien van de extra kosten kredietverliezen als gevolg van bovengenoemde veranderingen, de kosten kredietverliezen 66 miljoen euro (5,9 basispunten).

Woninghypotheken		
<i>Bedragen in miljoenen euro's</i>	30-06-2015	31-12-2014
Hypotheekportefeuille	203.970	205.008
Gewogen gemiddelde LTV	77%	78%
Omvang betalingsachterstanden 30 tot 90 dagen t.o.v. de totale hypotheekportefeuille	0,29%	0,35%
Omvang betalingsachterstanden > 90 dagen t.o.v. de totale hypotheekportefeuille	0,65%	0,73%
Aandeel klanten met volledig aflossingsvrije hypotheek t.o.v. de totale hypotheekportefeuille	23,8%	24,6%

1 De kosten kredietverliezen in basispunten zijn exclusief de eenmalige effecten, maar inclusief additionele kosten kredietverliezen voor de ondernemer in privé. Voor een zuiver vergelijk van de cijfers met de situatie medio 2014 is het nodig om de kosten kredietverliezen voor de ondernemer in privé in mindering te brengen. De kosten kredietverliezen komen dan uit op 4,7 basispunten.

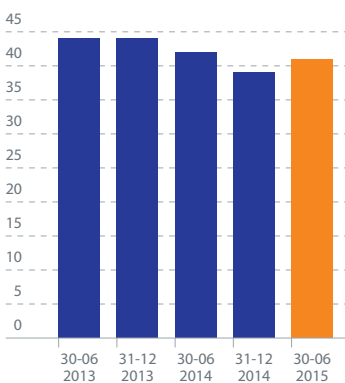
Woninghypotheken

Bedragen in miljoenen euro's	30-06-2015	31-12-2014
Niet-presterende leningen	2.007	2.001
Voorziening	303	178
Dekkingsratio op basis van niet-presterende leningen	15%	9%
	2015-I	2014-I
Kosten kredietverliezen	200	56
Kosten kredietverliezen (in basispunten, exclusief eenmalige effecten)	5,9 ¹	5,4
Afboekingen	82	43

Handel, industrie en dienstverlening

Het marktaandeel van Rabobank Groep in de kredietverlening aan de sectoren handel, industrie en dienstverlening (HID) kwam in de eerste helft van 2015 uit op 41% (39%). De kredietverlening van het binnenlands retailbankbedrijf aan deze sector daalde met 2% tot 54,9 (55,9) miljard euro. Onderdeel van deze kredietportefeuille is de commerciële vastgoedportefeuille van het binnenlands retailbankbedrijf. In het hoofdstuk 'Risicomanagement' staat meer uitleg over de ontwikkelingen van deze vastgoedportefeuille.

Marktaandeel HID in %

Internationale kansen mkb'ers

Klanten van Rabobank zijn volop internationaal actief. Uit onderzoek van marktonderzoeksbureau GfK, in opdracht van Rabobank, is gebleken dat klanten voornamelijk internationaal zaken doen om zo minder afhankelijk te zijn van de binnenlandse markt. Ruim 60% van de ondernemers die nu al internationaal zakendoen, verwacht binnen vijf jaar te zijn uitgebreid. Europa blijft favoriet voor deze ondernemers, maar de meeste groei wordt in Azië en Zuid-Amerika verwacht. Ook de toename in het gebruik van internet biedt vele kansen. Omdat ondernemers aangeven dat het opbouwen van een lokaal netwerk veel tijd, geld en energie kost en het vinden van de juiste lokale partners als lastig wordt ervaren, zet Rabobank haar expertise en uitgebreide internationale netwerk graag in om deze groep ondernemers te ondersteunen bij het realiseren van hun internationale ambities. Rabobank kijkt naar het potentieel van de klant in zijn geheel, zowel in binnen- en buitenland. Hierdoor zijn de mogelijkheden om klanten te faciliteren groter.

Food en agri

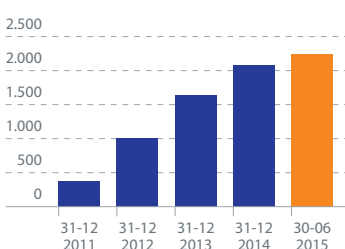
De kredietverlening van het binnenlands retailbankbedrijf aan de food- en agrisector kwam in de eerste helft van 2015 uit op 28,0 (28,4) miljard euro. De kredietverlening aan deze sector beslaat 10% (10%) van de totale kredietportefeuille van het binnenlands retailbankbedrijf. Rabobank heeft in Nederland al jarenlang een stabiel marktaandeel in de food- en agrisector van rond de 85% en is hiermee onmiskenbaar de belangrijkste financier van deze sector. Rabobank heeft deze positie verworven door haar agrarische wortels en haar sector kennis, die ze in de loop der jaren heeft opgebouwd.

Participeren, adviseren en virtualiseren

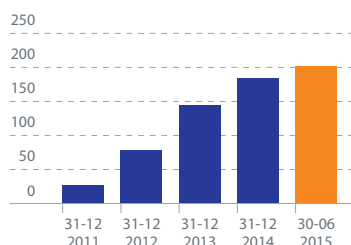
Drie pijlers vormen het fundament onder de coöperatieve klantbediening van de lokale Rabobanken: participeren, adviseren en virtualiseren. Lokale Rabobanken participeren in initiatieven die bijdragen aan de lokale sociaaleconomische ontwikkeling en hiermee zijn de lokale Rabobanken onderscheidend ten opzichte van andere banken. Adviseurs bij de lokale Rabobanken onderhouden contact met de klant in fysieke en virtuele netwerken en daarnaast zet Rabobank vol in op het verder virtualiseren van haar dienstverlening tegen een marktconform kostenniveau.

Klanten willen altijd en overal hun bankzaken kunnen regelen. Ook vragen ze om meer vormen van virtuele service en klantcontact. Rabobank speelt hierop in met de Rabo Bankieren app en

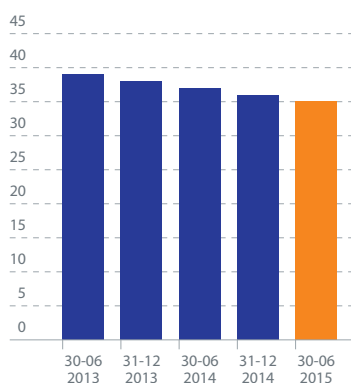
Aantal actieve gebruikers mobiel bankieren - particulieren x 1.000

Aantal actieve gebruikers mobiel bankieren - bedrijven x 1.000

Marktaandeel sparen in %

de Rabo Beleggen app. Het aantal klanten dat actief mobiel bankiert bij Rabobank, groeide in de eerste helft van 2015 met 173.000 tot 2.444.000. Het gaat hierbij om zowel zakelijke als particuliere klanten.

Rabobank heeft in de eerste helft van 2015 een nieuwe bankieren app ontwikkeld. De app is getest door ongeveer 1.500 klanten van lokale Rabobanken die hun feedback hebben gegeven over de werking, de gebruiksvriendelijkheid en specifieke mogelijkheden. Deze feedback wordt verwerkt alvorens Rabobank de nieuwe app lanceert in de tweede helft van 2015.

Lokale Rabobanken en vestigingen

Rabobank wil haar producten en diensten tegen scherpe prijzen kunnen aanbieden en ook de klant met complexere behoeftes kunnen helpen. Daarom is een bepaalde schaalomvang van de lokale Rabobanken noodzakelijk. Een aantal kleinere Rabobanken voldoet niet aan de benodigde omvang. In de eerste helft van 2015 daalde het aantal lokale Rabobanken van 113 naar 108. Iedere lokale Rabobank bestaat uit één of meerdere vestigingen. Het aantal vestigingen is afgenomen van 547 tot 520. Door de mogelijkheden van virtuele kanalen en door bijvoorbeeld kasfuncties onder te brengen in winkels, blijft het voor onze klanten eenvoudig om gebruik te maken van onze bancaire dienstverlening.

Toevertrouwde middelen stijgen met 2%

De Nederlandse particuliere spaarmarkt groeide in de eerste helft van 2015 met 5% tot 345,3 (329,8) miljard euro. Het marktaandeel van Rabobank Groep bedroeg 35,0% (36,3%). Hiervan kwam 34,2% (35,4%) voor rekening van de lokale Rabobanken en 0,8% (0,9%) voor rekening van spaarbank en Rabobankdochter Roparco. De toevertrouwde middelen bij het binnenlands retailbankbedrijf zijn met 2% gestegen tot 212,4 (208,9) miljard euro. Deze bestaan in belangrijke mate uit particulier spaargeld. Ondanks de hogere aflossingen op woninghypotheken bleef het particuliere spaargeld ongeveer stabiel op 120,0 (119,9) miljard euro.

Migratie Schretlen

In de eerste helft van 2015 is de dienstverlening van Rabobank en die van Schretlen & Co samengevoegd. Op 1 juli waren nagenoeg alle toevertrouwde middelen van Schretlen ondergebracht bij de lokale Rabobanken.

Verzekeren

Als brede dienstverlener biedt Rabobank haar particuliere en zakelijke klanten een compleet aanbod aan adviesdiensten en productoplossingen, waaronder verzekeringen. Op het gebied van verzekeringsproducten is Achmea via haar merk Interpolis de belangrijkste strategische partner en leverancier voor Rabobank. Interpolis biedt een breed assortiment schade-, zorg- en levensverzekeringen voor zowel particulieren als bedrijven. Interpolis is voor Rabobank voorkeursleverancier voor de retailmarkt. Vanwege de afbouw van polissen van andere maatschappijen daalde de totale assurantieprovisie tot 143 (148) miljoen euro.

In de eerste helft van 2015 introduceerden we Rabo RisiGo. Rabo RisiGo ondersteunt ondernemers door ze inzicht te geven in hun bedrijfsrisico's, deze aan te pakken en zo hun bedrijfscontinuïteit te versterken. Rabo RisiGo is ontwikkeld vanuit een gezamenlijke visie van Rabobank en Interpolis op hoe bedrijven effectiever met bedrijfsrisico's kunnen omgaan.

Soort verzekering	Aantal polissen 30-06-2015	Aantal polissen 31-12-2014
Alles in één Polis	1.268.000	1.289.000
ZekerVanJeZaak en Bedrijven Compact Polissen	207.000	207.000
ZorgActief	216.000	215.000

Resultaatontwikkeling binnenlands retailbankbedrijf

Resultaten			
<i>Bedragen in miljoenen euro's</i>	<i>2015-I</i>	<i>2014-I</i>	<i>Mutatie</i>
Rente	2.827	2.718	4%
Provisies	681	655	4%
Overige resultaten	141	129	9%
Totale baten	3.649	3.502	4%
Personeelskosten	1.063	1.126	-6%
Andere beheerskosten	1.064	1.068	
Afschrijvingen	59	64	-8%
Totale bedrijfslasten	2.186	2.258	-3%
Brutoresultaat	1.463	1.244	18%
Kosten kredietverliezen	-6	578	
Resolutieheffing en bijdrage resolutiefonds	63	183	
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	1.406	483	
Belastingen	333	142	
Nettowinst	1.073	341	
Kosten kredietverliezen (in basispunten)	0	38	
Ratio's			
Efficiëncyratio	59,9%	64,5%	
RAROC	21,2%	7,4%	
Balansgegevens (in miljarden euro's)			
	<i>30-06-2015</i>	<i>31-12-2014</i>	
Balans totaal	354,6	354,3	
Kredietportefeuille private cliënten	287,0	289,8	-1%
Toevertrouwde middelen	212,4	208,9	2%
Vermogenseisen (in miljarden euro's)			
Regulatory capital	6,9	6,5	6%
Economic capital	10,3	8,8	17%
Aantal medewerkers (in fte's)	22.967	23.993	-4%

Toelichting resultaatontwikkeling binnenlands retailbankbedrijf

Baten stegen met 4%

De totale baten van het binnenlands retailbankbedrijf kwamen in de eerste helft van 2015 4% hoger uit op 3.649 (3.502) miljoen euro. Onder invloed van het herstel van de marge op leningen steeg de rentewinst met 4% tot 2.827 (2.718) miljoen euro. De provisiewinst steeg met 4% tot 681 (655) miljoen euro, met name door de hogere provisiewinst op financieren en betalingsverkeer. In de algemene ledenvergadering van juni is besloten om Rabobank Nederland dit jaar voor 264 (218) miljoen euro aan dividend uit te laten uitkeren aan de lokale Rabobanken. Dit hogere dividend was de belangrijkste oorzaak voor de stijging van de overige resultaten met 12 miljoen euro tot 141 (129) miljoen euro.

Bedrijfslasten daalden met 3%

De totale bedrijfslasten van het binnenlands retailbankbedrijf kwamen in de eerste helft van 2015 3% lager uit op 2.186 (2.258) miljoen euro. De virtualisering van de dienstverlening, de daling van het aantal lokale Rabobanken en het sluiten van (bij)kantoren hebben gevolgen voor het personeel. De interne bezetting bij het binnenlands retailbankbedrijf daalde tot 22.967 (23.993) fte's. Als gevolg hiervan kwamen de personeelskosten 63 miljoen euro lager

uit op 1.063 (1.126) miljoen euro. De innovatiekosten, die samenhangen met de virtualisering van de dienstverlening, lagen in 2015 op ongeveer hetzelfde hoge niveau als in 2014. Deze kosten worden vanuit de groep doorbelast aan de lokale Rabobanken via de andere beheerskosten. Hierdoor lagen de andere beheerskosten op een met de eerste zes maanden van 2014 vergelijkbaar hoog niveau van 1.064 (1.068) miljoen euro. Onder invloed van lagere afschrijvingen op immateriële vaste activa daalden de afschrijvingen met 8% tot 59 (64) miljoen euro.

Kosten kredietverliezen daalden met 584 miljoen euro

Het herstel van de economie was duidelijk terug te zien in de ontwikkeling van de kosten kredietverliezen bij het binnenlands retailbankbedrijf in de eerste helft van 2015; er waren in het binnenland weinig nieuwe klanten waarvoor een voorziening moest worden getroffen. Ook de voorzieningen op bestaande posten bleken toereikend. De lagere kosten kredietverliezen manifesteerden zich voornamelijk binnen de sector Handel, Industrie en Dienstverlening bij de lokale Rabobanken en waaronder ook de sector Commercieel Vastgoed. Binnen deze portefeuille daalden de kosten kredietverliezen circa 200 miljoen euro. Ook de kosten kredietverliezen gerelateerd aan de agri portefeuille bij de lokale Rabobanken lagen op een lager niveau. Daarnaast had de periodieke herziening van managementinschattingen en parameters, onder meer door extra informatie verkregen uit externe bronnen met betrekking tot de waardering van specifieke onderpanden en de meer verfijnde berekeningswijze met betrekking tot toekomstige kasstromen, per saldo een gunstig effect op de kosten kredietverliezen. De kosten kredietverliezen daalden met 584 miljoen euro tot -6 (578) miljoen euro en bedroegen daarmee 0 (38) basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille. De kosten kredietverliezen liggen, ook genormaliseerd voor de effecten van de verfijnde berekeningswijze, onder het langjarige gemiddelde van 23 basispunten. Ondanks de zichtbare verbetering van het niveau van de kosten kredietverliezen dient voor de tweede helft van het jaar rekening te worden gehouden met de gevolgen van de structurele problemen in sectoren als commercieel vastgoed en glastuinbouw.

Regulatory capital steeg met 6%

Bij de berekening van het regulatory capital, de externe vermogensseis, worden de risico's van uitzettingen aan particulieren en bedrijven ingeschat op basis van IRB-modellen en risicomodellen. Medio 2015 was sprake van een stijging van het regulatory capital voor het binnenlands retailbankbedrijf naar 6,9 (6,5) miljard euro, ondanks de beperkte daling van de kredietverlening. Het economic capital, de interne vermogensseis, bedroeg 10,3 (8,8) miljard euro. Deze toename is vooral het gevolg van het afschaffen van de diversificatie tussen de risicocategorieën.

Wholesalebankbedrijf en internationaal rural- en retailbankbedrijf

Aandeel food en agri in portefeuille neemt toe

Het nettoresultaat van het wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf over de eerste zes maanden van 2015 kwam uit op een verlies van 290 miljoen euro, een daling van 679 miljoen euro ten opzichte van de vergelijkbare periode in 2014. De impairment op de goodwill met betrekking tot RNA van 600 miljoen euro was de belangrijkste oorzaak van deze daling van het resultaat. Daarnaast stegen de kosten kredietverliezen met 95 miljoen euro tot 273 miljoen euro of 54 basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille, gelijk aan het langjarige gemiddelde. Positieve herwaarderingen in de private-equityportefeuille en het resultaat uit de verdere afbouw van de illiquide activaportefeuille konden de resultaatsdaling gedeeltelijk dempen. Net als bij de lokale Rabobanken nam de personele bezetting bij Wholesale, Rural & Retail af, wat resulteerde in lagere personeelskosten. De kredietportefeuille nam toe met 6,1 miljard euro tot 101,3 miljard euro, vooral als gevolg van valuta-effecten. Het aandeel food en agri als onderdeel van de totale kredietportefeuille kwam uit op 59%, een stijging van 1 procentpunt ten opzichte van eind 2014. De toevertrouwde middelen daalden met 1% tot 114,6 miljard euro. Het gezamenlijke spaartegoed van de internetspaarbanken in België, Duitsland, Ierland, Australië en Nieuw-Zeeland bedroeg 30,3 miljard euro. Het belang van Rabobank in de Agricultural Bank of China werd in de eerste helft van 2015 met 93% afgebouwd.

Nederland

In Nederland richt het wholesalebankbedrijf zich op grootzakelijke klanten in alle marktsectoren. We willen de Nederlandse zakelijke markt zo goed en zo dichtbij mogelijk bedienen en onderscheiden ons daarbij van concurrenten door een diepgaande sector kennis, ons netwerk en (innovatieve) productoplossingen. De focus ligt in Nederland op het zakelijke markt leiderschap. De bediening van de Nederlandse markt gebeurt veelal in nauwe samenwerking met de lokale Rabobanken.

Online maatwerk voor grootzakelijke klanten

Voor de grootzakelijke klanten (omzet 30 tot 250 miljoen euro) en large corporate klanten (omzet meer dan 250 miljoen euro) introduceerde Rabobank in de eerste helft van 2015 een nieuwe online omgeving voor corporate banking: Rabo Corporate Connect. Via dit portaal hebben de klanten toegang tot rekeningen, tot het zogenoemde documentaire betalingsverkeer (onder meer bij in- en uitvoer) en tot een overzicht van rente- en valutapositionen, koersinformatie en andere relevante kennis. Het platform is bedoeld voor grootzakelijke en large corporate klanten die in Nederland zijn gevestigd, internationaal actief zijn of een complexe productbehoefte hebben. Rabobank is de eerste Nederlandse grootbank die op één corporate klantenplatform financieel inzicht en overzicht aanbiedt. Rabo Corporate Connect is in nauw overleg met de klant ontwikkeld.

Wereldwijd

Banking for food

Het wholesalebankbedrijf vormt samen met het ruralbankbedrijf de internationale spil in onze visie Banking for Food. In deze visie benadrukken we dat er een rol ligt voor Rabobank op het gebied van voedselzekerheid wereldwijd. De wereldbevolking zal groeien van 7,3 miljard mensen in 2015 naar 9,6 miljard mensen in 2050. Om tegemoet te komen aan de toenemende vraag naar voedsel, zal de wereldwijde voedselproductie met minstens 60% moeten groeien. Tegelijkertijd ontstaan beperkingen in de beschikbaarheid van land en natuurlijke hulpbronnen. Als internationaal leidende bank in food en agri, wil Rabobank bijdragen aan de uitdaging om meer te produceren met minder grondstoffen.

Samen met klanten, partners en collega's wereldwijd gaan we aan de slag met de vier dimensies van voedselzekerheid: het verbeteren van de beschikbaarheid van voedsel, het verbeteren van de toegang tot voedsel, het stimuleren van gebalanceerde, gezonde voeding en het verbeteren van de stabiliteit van de voedselproductie. Rabobank wil nu en in de toekomst ondernemers in de landbouw- en voedselketen ondersteunen door het bieden van toegang tot financiering, kennis en netwerken. Met haar aanwezigheid in Noord-Amerika, Zuid-Amerika, Europa, Azië, Australië en Nieuw-Zeeland is het wholesale- en ruralbankbedrijf uitstekend gepositioneerd om wereldwijd een onderscheidende rol te spelen op het gebied van food en agri.

Wholesale

Binnen wholesalebanking onderscheidt Rabobank zich van haar concurrenten door internationaal de nadruk te leggen op food- en agriklanten. Vanuit een sectorfocus worden klanten binnen de verschillende clusters in de voedselketen bediend. Door de internationale kruisbestuiving tussen relatiemanagers, productspecialisten en kennisleveranciers, zoals Food & Agribusiness Research, biedt Rabobank haar wholesaleklanten toegevoegde waarde op het vlak van financieringen, debt capital markets, mergers & acquisitions, strategisch advies en risicomanagementproducten. Via haar Trade & Commodity Finance-activiteiten biedt Rabobank financieringsdiensten aan internationale commodity traders op food- en agrigebied. Daarnaast biedt Rabobank haar Nederlandse klanten en internationale food- en agriklanten kwalitatief hoogstaande professionele financiële producten en diensten aan voor de financiële markten. Klanten vragen van ons dat we hoogwaardige producten en diensten leveren tegen een aantrekkelijke prijs. Om dit te kunnen garanderen, hebben we een zekere schaalgrootte nodig. Op die manier kunnen we onze kennis en slagkracht het best inzetten.

Rabo Private Equity

Rabo Private Equity is de investeringstak van Rabobank. Op basis van sector kennis neemt ze een belang in ondernemingen. Rabo Private Equity is op de Nederlandse markt actief met de onderdelen Rabo Participaties en Phoenix Recovery Capital. Daarnaast investeert Rabo Private Equity in diverse private-equityfondsen, zowel in Nederland als in food- en agrifondsen buiten Nederland. Het gaat hier stuk voor stuk om fondsen die passen bij de strategie van Rabobank om wereldwijd een vooraanstaande speler te zijn in de financiering van de food- en agrisector, of die haar marktleiderschap in Nederland ondersteunen.

Financiering van Duurzame Energie

Rabobank heeft een actieve en succesvolle eerste helft van 2015 achter de rug, waarin ze 13 nieuwe transacties afsloot in de internationale duurzame-energiesector. Het USA-team in de zon/wind-op-landsector was verantwoordelijk voor het grootste deel van deze transacties. Zo wist Rabobank haar leidende rol in de Noord-Amerikaanse en Canadese markt vast te houden. In Duitsland, waar de Energiewende vooral wind-op-zeeprojecten met zich meebrengt, en in het Verenigd Koninkrijk, waar biomassa-, zon- en windenergieprojecten tot ontwikkeling komen, zien we groei mogelijkheden.

Ook in Nederland heeft Rabobank, door het recentelijk gesloten Energieakkoord, uitzicht op een groeiende portefeuille in de duurzame-energiesector. Als een van de grootste financiers van duurzame energie in Nederland hebben we actief deelgenomen aan bijeenkomsten met de overheid om regelingen te optimaliseren. We spraken over de regeling Stimulering Duurzame Energieproductie, innovatiesubsidies, een groenregeling en invulling van de provinciale energiefondsen. Om zonne-energie meer onder de aandacht te brengen, is er een thema-update zonne-energie uitgebracht voor bedrijven en particulieren die willen investeren in zonne-energie. Door de inzet van het uitgebreide netwerk van Rabobank hebben we partijen bij elkaar gebracht, waardoor samenwerkingen zijn ontstaan die er voorheen niet waren. Zo creëren we synergie die projecten op gang helpen.

Voorbeelden van recentelijk afgesloten financieringstransacties in de duurzame-energiesector zijn onder meer:

- Tilbury Green Power: financiering van een 40MW afvalverbrandingsoven in Oost-Londen die 70.000 huishoudens van duurzame stroom zal voorzien.
- Nordsee One: financiering van een 332MW wind-op-zeepark in Noord-Duitsland dat 400.000 huishoudens van duurzame stroom zal voorzien.
- Goldlight Solar Project: financiering van een 14MW solarpark in Zuidoost-Canada.

Rural & Retail banking

Binnen Rural & Retail banking richt het onderdeel Rural banking zich op de financiering van agrarische ondernemers in het buitenland. Een groot deel van deze leningen is verstrekt aan klanten in Australië en Nieuw-Zeeland, waar Rabobank al jaren een sterke positie heeft en waar de kredietverlening in 2015 een duidelijke groei vertoonde. Ook in de Verenigde Staten ziet Rabobank groeimogelijkheden. Rabobank is daar actief onder de naam Rabo AgriFinance, een onderdeel dat zich volledig richt op de agrisector. Ook Brazilië is een kernland voor Rural banking. Rabobank heeft daar een leidende positie opgebouwd bij de grootste, op export gerichte, boerenbedrijven.

De internationale retailbankingactiviteiten beslaan drie landen: Ierland (ACC Loan Management), de Verenigde Staten (RNA) en Indonesië. De aanwezigheid in Polen is met de verkoop van Bank BGZ in 2014 sterk gereduceerd. Eind april 2015 is de fusie afgerond van Bank BGZ met BNP Paribas Polska. Hierdoor is het 10%-belang van Rabobank in Bank BGZ omgezet in een 7%-belang in de fusiebank BGZ BNP Paribas.

ACC Loan Management wordt afgebouwd. Op 30 juni 2015 bedroeg de kredietportefeuille 1,6 (1,9) miljard euro. In de Verenigde Staten steeg de omvang van de portefeuille bij RNA met 0,3 miljard euro tot 8,5 (8,2) miljard euro, mede door valuta-effecten. Rabobank Indonesië bevindt zich momenteel in een strategische transitie: de bank gaat zich volledig op de food- en agrisector richten. Het aantal kantoren wordt fors in omvang teruggebracht; dit ging in de eerste helft van 2015 gepaard met het verlies van ongeveer 350 arbeidsplaatsen.

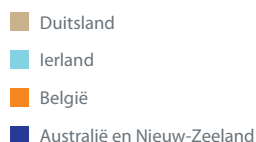
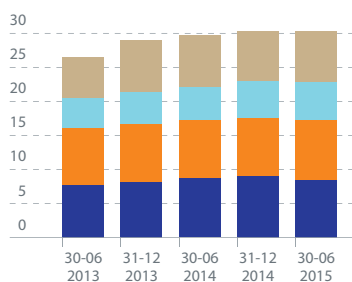
De totale kredietverlening aan rural- en retailklanten steeg in de eerste helft van 2015, mede onder invloed van valuta-effecten, met 5% tot 36,9 (35,2) miljard euro.

Strategische samenwerking Norinchukin Bank

In de eerste helft van 2015 is een strategische overeenkomst gesloten met de Japanse Norinchukin Bank. Deze bank gaat met Rabobank samenwerken op het gebied van food en agri, onderzoek en governance. De Japanse overheid zet in op grote hervormingen om de Japanse landbouw concurrerender te maken, te zorgen dat de productie stijgt en de welstand van de lokale gemeenschappen groter wordt. De Norinchukin Bank wil graag een sleutelrol spelen in het

ontwikkelen van de landbouwsector. De strategische samenwerking met Rabobank gaat de bank daarbij helpen. De twee banken willen elkaars klantennetwerken benutten, elkaar oplossingen voor financieringsbehoeften van bedrijven bieden, gezamenlijk onderzoek doen en waar mogelijk kennis en personeel uitwisselen.

Verdeling spaartegoeden RaboDirect in miljarden euro's

Toevertrouwde middelen dalen met 1%

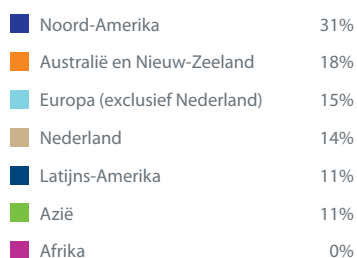
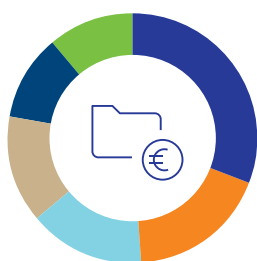
De omvang van de toevertrouwde middelen bij het wholesalebankbedrijf en internationaal rural- en retailbankbedrijf kwam medio 2015 uit op 114,6 (115,8) miljard euro. Onder de toevertrouwde middelen vallen onder andere de spaartegoeden van de internet-spaarbanken in België, Duitsland, Ierland, Australië en Nieuw-Zeeland. Deze spaartegoeden bleven in de eerste helft van 2015 ongeveer stabiel op 30,3 (30,4) miljard euro. Het aantal klanten van de internet-spaarbanken kwam uit op 892.000 (788.000). De spaargelden die klanten aan RaboDirect toevertrouwen, worden door de bank gebruikt voor de financiering van het internationale rural- en retailbankbedrijf en voor andere onderdelen van Rabobank Groep. Door tegoeden aan te trekken in landen buiten Nederland, verbreedt Rabobank haar fundingbasis. De spaargelden uit RaboDirect-activiteiten bedroegen 21% (21%) van de spaargelden op groepsniveau.

Kredietportefeuille groeit met 6%

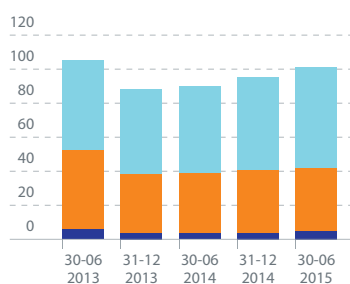
De totale kredietportefeuille private cliënten van het wholesalebankbedrijf en internationaal rural- en retailbankbedrijf steeg in de eerste helft van 2015 met 6% tot 101,3 (95,2) miljard euro. De omvang van de kredietverlening verstrekt aan de food- en agrisector kwam uit op 59,5 (54,9) miljard euro en vormde hiermee 59% (58%) van de totale kredietportefeuille. Het totaal van de leningen die de bank toekende aan de sectoren handel, industrie en dienstverlening (HID), bedroeg 36,9 (36,7) miljard euro en de kredietverlening aan particulieren kwam uit op 4,9 (3,6) miljard euro.

De kredietverlening aan Nederlandse bedrijven nam met 5% toe tot 13,7 (13,1) miljard euro. Het overige deel van de kredietportefeuille werd verstrekt aan bedrijven buiten Nederland: voor 50,7 (46,9) miljard euro aan wholesaleklanten buiten Nederland en voor 36,9 (35,2) miljard euro aan rural- en retailklanten buiten Nederland. De groei in het buitenlandse deel van de portefeuille werd in belangrijke mate veroorzaakt door de waardedaling van de euro.

Kredietportefeuille naar regio medio 2015

Kredietportefeuille naar sector in miljarden euro's

Resultaatontwikkeling wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf

Resultaten			
Bedragen in miljoenen euro's	2015-I	2014-I	Mutatie
Rente	1.083	1.231	-12%
Provisies	273	273	
Overige resultaten	-57	431	
Totale baten	1.299	1.935	-33%
Personeelskosten	559	620	-10%
Andere beheerskosten	543	494	10%
Afschrijvingen	50	48	4%
Totale bedrijfslasten	1.152	1.162	-1%
Brutoresultaat	147	773	-82%
Kosten kredietverliezen	273	178	53%
Bijdrage resolutiefonds	43	-	
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	-169	595	
Belastingen	121	206	-41%
Nettowinst	-290	389	
Kosten kredietverliezen (in basispunten)	54	35	54%
Ratio's			
Efficiëncyratio	88,7%	60,1%	
RAROC	-7,4%	10,4%	
Balansgegevens (bedragen in miljarden euro's)			
	30-06-2015	31-12-2014	
Balans totaal	491,8	495,1	-1%
Kredietportefeuille private cliënten	101,3	95,2	6%
Toevertrouwde middelen	114,6	115,8	-1%
Vermogensseisen (bedragen in miljarden euro's)			
Regulatory capital	6,5	6,4	2%
Economic capital	7,6	7,3	4%
Aantal medewerkers (in fte's)	9.020	9.546	-6%

Toelichting resultaatontwikkeling wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf

Totale baten daalden met 33%

De totale baten van het wholesalebankbedrijf en internationaal rural- en retailbankbedrijf daalden in de eerste helft van 2015 met 33% tot 1.299 (1.935) miljoen euro. Door Bank BGZ die dit jaar niet meer bijdraagt aan de rentewinst en margedruk daalde de rentewinst, ondanks de groei van de kredietportefeuille. De rentewinst daalde met 12% tot 1.083 (1.231) miljoen euro. De provisiewinst was stabiel op 273 (273) miljoen euro. De overige resultaten werden sterk negatief beïnvloed door de impairment op de goodwill met betrekking tot RNA van 600 miljoen euro. De daling werd enigszins gedempt door positieve herwaarderingen in de private-equity-portefeuille en de resultaten uit een verdere afbouw van de illiquide activaportefeuille. Per saldo daalden de overige resultaten met 488 miljoen euro tot -57 (431) miljoen euro.

Bedrijfslasten daalden met 1%

Ondanks de waardedaling van de euro daalden de bedrijfslasten van het wholesalebankbedrijf en internationaal rural- en retailbankbedrijf in de eerste helft van 2015 tot 1.152 (1.162) miljoen euro. Het aantal medewerkers nam met 526 fte's af tot 9.020 fte's. Vooral bij Rabobank Indonesië en in mindere mate bij RNA en ACC Loan Management was er sprake van een daling, die bijdroeg aan een afname van de personeelskosten met 10% tot 559 (620) miljoen euro. Onder invloed van hogere kosten voor regelgeving stegen de andere beheerskosten met 10% tot 543 (494) miljoen euro. De afschrijvingen bleven ongeveer stabiel op 50 (48) miljoen euro.

Kosten kredietverliezen stegen met 53%

De kosten kredietverliezen bij het wholesalebankbedrijf en het internationale rural- en retailbankbedrijf namen in de eerste zes maanden van 2015 met 95 miljoen euro toe tot 273 (178) miljoen euro. De stijging kwam vooral voor rekening van het wholesalebankbedrijf (198 miljoen euro); in Nederland moest voor enkele grote klanten een (aanvullende) voorziening worden getroffen. Daarnaast werden enkele grotere voorzieningen getroffen voor klanten in Latijns-Amerika. In Brazilië werd de algemene voorziening verhoogd door de ontwikkelingen in de suiker- en ethanolsector. De kosten kredietverliezen bij ACC Loan Management waren beperkt en kwamen uit op 31 (97) miljoen euro. De totale kosten kredietverliezen bedroegen 54 (35) basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille en lagen daarmee op het langjarige gemiddelde van 54 basispunten.

Regulatory capital nam toe met 2%

Het regulatory capital, de externe vermogensis, voor het wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf, steeg in de eerste helft van 2015 met 2% tot 6,5 (6,4) miljard euro, vooral als gevolg van een toename van kredietrisico door de waardedaling van de euro en een hoger marktrisico. Het kapitaal voor operationeel risico bleef nagenoeg gelijk. Het economic capital, de interne vermogensis, bedroeg 7,6 (7,3) miljard euro. Deze toename is met name het gevolg van het afschaffen van de diversificatie tussen de risicocategorieën.

Leasing

Sterk resultaat met groei leaseportefeuille

De nauwe samenwerking met de partners, de specialisatie in een beperkt aantal industrieën en de evenwichtige spreiding van de activiteiten over verschillende regio's resulteerden in de eerste helft van 2015 opnieuw in een sterk resultaat voor DLL. Het segment leasing boekte over de eerste zes maanden van 2015 een nettowinst van 247 miljoen euro, een stijging van 11% ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar. De activiteiten van DLL groeiden; de leaseportefeuille steeg, mede onder invloed van wisselkoers-effecten, met 6% tot 34,9 miljard euro. Het aandeel food en agri in de leaseportefeuille was stabiel op 32%.

In lijn met de gestegen leaseportefeuille ontwikkelden de rente- en provisiebaten zich positief. Daarnaast profiteerde DLL van de gunstige economische ontwikkelingen. In combinatie met strikt risicobeheer en de spreiding van activiteiten leidde dit tot een daling van de kosten kredietverliezen met 30% tot 48 miljoen euro. De kosten kredietverliezen kwamen uit op 28 basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille, ruim onder het langjarige gemiddelde.

DLL

DLL werkt samen met partners om voor iedere klantvraag de beste financiële oplossing te vinden. De oplossing kan liggen op het gebied van leasing, factoring, mobiliteit, vendor finance en consumer finance. De missie van DLL is ervoor te zorgen dat klanten de bedrijfsmiddelen die ze nodig hebben, kunnen inzetten om een waardevolle bijdrage te leveren aan de wereld. Zowel economisch als maatschappelijk. DLL is actief in meer dan 35 landen en heeft zich gespecialiseerd in acht industrieën: food, agri, gezondheidszorg, transport, industrie, bouw, kantoortechnologie en automotive.

DLL biedt haar financiële oplossingen aan in nauwe samenwerking met Rabobank.

Deze combinatie zorgt ervoor dat de klant al zijn financiën onder één dak heeft, dat er een keuze is in financiële oplossingen en dat de klant gebruik kan maken van het internationale netwerk van Rabobank en DLL. De Rabobank-adviseur is het eerste aanspreekpunt voor een lease- of factoringoplossing. Bij specifieke vraagstukken sluit een DLL-expert aan om mee te denken. Lees [hier](#) meer informatie over DLL.

Wereldwijd

Vendor finance

Vendor finance vormt de kern van de internationale activiteiten van DLL en ondersteunt fabrikanten en distributeurs bij de afzet van hun producten en diensten. Vendor finance richt zich daarbij op langetermijn samenwerkingsverbanden binnen de industrieën waarin DLL zich heeft gespecialiseerd. DLL kijkt op welke manier ze financieringsmogelijkheden kan aanbieden die de verkoopdoelstellingen, processen en distributiekanaal van de klant ondersteunen en de waardepropositie verrijken. Markt- en klantkennis staan hierbij centraal.

Life Cycle Asset Management

DLL ondersteunt haar partners in de overgang naar een circulair economisch model door financiële oplossingen als Life Cycle Asset Management aan te bieden. Deze leaseoplossing stelt producenten in staat de levensduur van hun producten te verlengen door middel van hergebruik, revisie en recycling en biedt hun klanten daarnaast de mogelijkheid om niet langer eigenaar van het product te zijn, maar om het gebruik van het product als dienst af te nemen. Behalve op de bestaande financiële oplossingen van DLL voor nieuwe activa, lag de focus op het ontwikkelen van een financiering voor gebruikte en gereviseerde bedrijfsmiddelen.

Voor bedrijfsmiddelen die het einde van hun levensduur bereikt hebben, werkt DLL aan het ontwikkelen van oplossingen rondom het verschromen van bedrijfsmiddelen en het verwerken van de daarbij behorende afvalstromen.

Europa

DLL is in Europa niet alleen actief met vendor finance, maar met dochterbedrijf Athlon ook op het gebied van mobiliteit. Het primaire doel van Athlon is de mobiliteit van haar klanten te verzorgen door innovatieve, duurzame en kostenefficiënte oplossingen te bieden. In Nederland is Athlon toonaangevend op het gebied van autoleasing en mobiliteit. Naast Nederland is ze nog actief in negen andere Europese landen. De totale leaseportefeuille bestaat uit ongeveer 250.000 auto's.

Nederland

Leasing en factoring

Behalve vendor finance biedt DLL in Nederland ook flexibele leaseproducten aan voor klanten van de lokale Rabobanken en andere Rabobankonderdelen, als onderdeel van de financiële dienstverlening van Rabobank. Daarnaast biedt DLL direct in de markt leaseactiviteiten aan via het online portal 'Leaseloket'. Vooral klanten in het midden- en kleinbedrijf maken hier gebruik van. Ook factoring is onderdeel van de Nederlandse productportefeuille. Daarmee kunnen klanten extra werkkapitaal vrijmaken uit hun debiteurenportefeuille.

250 miljoen euro beschikbaar vanuit Europese Investeringsbank

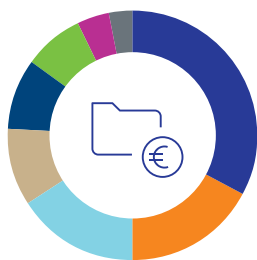
In de eerste helft van 2015 heeft DLL 250 miljoen euro beschikbaar gekregen van de Europese Investeringsbank (EIB). Dit geld is bedoeld voor ondernemers in het midden- en kleinbedrijf en grootzakelijke klanten die willen investeren in hun bedrijf. Met deze faciliteit ondersteunt de EIB het herstel van het bedrijfsleven in Nederland en in de rest van Europa. Ondernemers die voor de financiering van hun investering behoefte hebben aan een lease en die voldoen aan de criteria, kunnen profiteren van een rentekorting tot 0,65%. Meer informatie hierover is te vinden op de [website](#) van DLL.

Consumentenfinancieringen

Behalve financiële oplossingen voor de zakelijke markt biedt DLL in Nederland ook financieringen aan voor consumenten. In de markt voor consumentenfinanciering is ze actief met de merken Rabobank, Freo en Athlon. Het Consumer Finance-onderdeel van DLL ondersteunt Rabobank centraal en lokaal bij het aanbieden van consumptief krediet. Freo is de online aanbieder van consumptief krediet en staat voor zorgvuldig, voordelig en eerlijk lenen. De totale consumptief kredietportefeuille kwam op 30 juni 2015 uit op 1,4 (1,4) miljard euro.

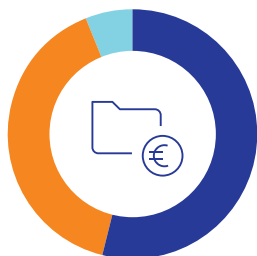

Verdeling leaseportefeuille naar sector medio 2015

Food en agri	33%
Construction, transportation en industrial	17%
Office technology	16%
Financial institutions	10%
Car lease	9%
Healthcare en clean technology	8%
Consumer finance	4%
Vendor finance operations	3%

Verdeling leaseportefeuille naar regio medio 2015

Europa	54%
Amerika	40%
Azië/Pacific	6%

Leaseportefeuille groeit met 6%

De leaseportefeuille van DLL groeide in de eerste helft van 2015, mede als gevolg van valuta-effecten, met 6% tot 34,9 (33,0) miljard euro. De kredietportefeuille private cliënten van DLL – de leaseportefeuille exclusief operational lease – kwam uit op 29,2 (27,5) miljard euro. Het aandeel food en agri in de leaseportefeuille bedroeg 11,3 (10,6) miljard euro ofwel 32% (32%).

De Nederlandse leaseportefeuille bedroeg 6,3 (6,1) miljard euro ofwel 18% (18%) van de totale leaseportefeuille.

Resultaatontwikkeling leasing

Resultaten			
<i>Bedragen in miljoenen euro's</i>	2015-I	2014-I	Mutatie
Rente	536	500	7%
Provisies	27	19	42%
Overige resultaten	279	258	8%
Totale baten	842	777	8%
Personeelskosten	280	250	12%
Andere beheerskosten	128	113	13%
Afschrijvingen	21	25	-16%
Totale bedrijfslasten	429	388	11%
Brutoresultaat	413	389	6%
Kosten kredietverliezen	48	69	-30%
Bijdrage resolutiefonds	8	-	
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	357	320	12%
Belastingen	110	97	13%
Nettowinst	247	223	11%
Kosten kredietverliezen (in basispunten)	28	47	-40%
Ratio's			
Efficiëncyratio	51,0%	49,9%	
RAROC	28,4%	33,2%	
Balansgegevens (bedragen in miljarden euro's)			
Leaseportefeuille	30-06-2015 34,9	31-12-2014 33,0	6%
Vermogensseisen (bedragen in miljarden euro's)			
Regulatory capital	1,6	1,4	14%
Economic capital	1,9	1,5	27%
Aantal medewerkers (in fte's)	5.372	5.217	3%

Toelichting resultaatontwikkeling leasing

Baten stegen met 8%

De totale baten van het segment leasing namen in de eerste helft van 2015 met 8% toe tot 842 (777) miljoen euro. De leaseportefeuille groeide en de rentemarge verbeterde. Als gevolg hiervan nam de rentewinst met 7% toe tot 536 (500) miljoen euro. Daarnaast had de waardedaling van de euro een positieve invloed op de ontwikkeling van de baten. In lijn met het hogere activiteitsniveau steeg de provisiewinst 8 miljoen euro tot 27 (19) miljoen euro.

De overige resultaten bestaan met name uit het resultaat op verkochte geleasede producten en inkomsten uit operational-leasecontracten. De baten uit deze activiteiten stegen met 8% tot 279 (258) miljoen euro.

Bedrijfslasten stegen met 11%

De totale bedrijfslasten van het segment leasing stegen in de eerste helft van 2015 met 11% tot 429 (388) miljoen euro. De waardedaling van de euro en de stijging van de personele bezetting droegen bij aan de stijging van de bedrijfslasten. De personeelsformatie nam met 155 fte's toe tot 5.372 (5.217) fte's en de personeelskosten stegen met 12% tot 280 (250) miljoen euro. De andere beheerskosten kwamen 13% hoger uit op 128 (113) miljoen euro. Naast valuta-ontwikkelingen droegen de hogere kosten voor regelgeving en toezicht hieraan bij. De afschrijvingen daalden met 16% tot 21 (25) miljoen euro als gevolg van lagere afschrijvingen op apparatuur.

Kosten kredietverliezen daalden met 30%

De kosten kredietverliezen van het segment leasing daalden met 21 miljoen euro tot 48 (69) miljoen euro. In basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille bedroegen de kosten kredietverliezen 28 (47) basispunten. Hiermee lagen de kosten kredietverliezen ruim onder het langjarige gemiddelde van 66 basispunten. De leaseportefeuille van DLL is verspreid over meer dan 35 landen en 8 industrieën, dit diversifieert de risico's. Daarnaast droeg ook het wereldwijde economische herstel en het strikte risicobeheer bij aan de daling van de kosten kredietverliezen; in de eerste helft van 2015 waren er geen nieuwe significante probleemposten.

Regulatory capital nam toe

Het regulatory capital, de externe vermogenseis, voor DLL steeg in de eerste helft van 2015 tot 1,6 (1,4) miljard euro. De stijging van het kredietrisico is het gevolg van de waardedaling van de euro en is in lijn met de ontwikkelingen in de kredietverlening. Het economic capital, de interne vermogenseis, steeg tot 1,9 (1,5) miljard euro als gevolg van de hiervoor genoemde ontwikkelingen en het afschaffen van de diversificatie tussen de risicocategorieën.

Vastgoed

Vastgoed vindt weg terug omhoog

In de eerste zes maanden van 2015 is de situatie op de Nederlandse woningmarkt verder verbeterd. Het aantal transacties en de huizenprijzen stegen vrijwel overal in Nederland. Onder invloed van dit herstel nam het aantal woningtransacties bij BPD met 23% toe tot 3.147. Een strikte focus op een beperkt aantal kernactiviteiten resulteerde bij Bouwfonds Investment Management in een daling van het beheerd vermogen met 0,2 miljard euro tot 6,2 miljard euro.

De verbetering van de economische situatie was ook van invloed op de kosten kredietverliezen bij vastgoedfinancier FGH Bank. De kosten kredietverliezen van het segment vastgoed daalden met 311 miljoen euro en kwamen uit op 57 basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille. De kredietportefeuille daalde tot 16,3 miljard euro. Het langjarige gemiddelde bedraagt 89 basispunten. De daling van de kosten kredietverliezen was bepalend bij het herstel van het resultaat. De nettowinst van het segment vastgoed steeg met 188 miljoen euro tot 98 miljoen euro.

Begin 2015 werd bekend gemaakt dat FGH Bank als expertisecentrum voor het financieren van commercieel vastgoed wordt geïntegreerd binnen Rabobank. Het financieren van commercieel vastgoed blijft een belangrijke activiteit voor Rabobank.

Vastgoed

Rabo Vastgoedgroep is actief met de merken BPD en Bouwfonds Investment Management (Bouwfonds IM). BPD realiseert woon- en leefomgevingen en Bouwfonds IM is manager van vastgoedfondsen. Voor Bouwfonds IM vindt een strategische heroriëntatie plaats. Binnen het segment vastgoed worden eveneens de resultaten van FGH Bank verantwoord. Begin 2015 is bekend gemaakt dat FGH Bank wordt geïntegreerd binnen Rabobank. Fondsenbeheer Nederland is begin juni verzelfstandigd en maakt sindsdien geen deel meer uit van Rabo Vastgoedgroep.

BPD

BPD realiseert woon- en leefomgevingen in Nederland, Frankrijk en Duitsland. Met haar regio-kantoren en via het netwerk van lokale Rabobanken speelt ze in op lokale omstandigheden. BPD is in Nederland marktleider. In Frankrijk is de organisatie actief onder de naam BPD Marignan en ze behoort tot de top 10 van het land. In Duitsland is ze actief met BPD Immobilienentwicklung, die tot de top 3 van het land hoort.

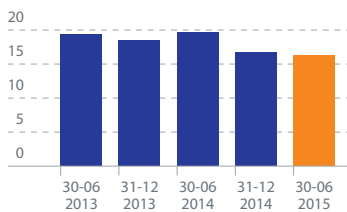
Positieve ontwikkelingen op de Nederlandse woningmarkt in de eerste helft van 2015 waren terug te zien in de gestegen verkopen van nieuwbouwwoningen. BPD realiseerde in Nederland 28% meer woningtransacties dan in de eerste helft van 2014. Het totale aantal woningtransacties van BPD in Nederland kwam uit op 1.929 (1.512). Ook de woningmarkt in Frankrijk laat weer een herstel zien. Huizenkopers zijn minder afwachtend en ook de markt voor particuliere beleggers trekt weer aan, hetgeen resulteerde in een stijging van het aantal transacties tot 827 (557).

Aantal verkochte woningen per land medio 2015

Nederland	61%
Frankrijk	26%
Duitsland	12%

Kredietportefeuille FGH Bank in miljarden euro's

De woningmarkt in Duitsland blijft onverminderd goed, maar door een lager aantal nieuwe projecten in de verkoop daalde het aantal transacties tot 382 (483). Behalve in Nederland, Frankrijk en Duitsland vonden nog enkele woningtransacties plaats in andere landen, waardoor het totale aantal transacties dat BPD in de eerste helft van 2015 realiseerde, uitkwam op 3.147 (2.562).

Herstel op de Nederlandse woningmarkt

In de eerste zes maanden van 2015 zette de verbetering op de Nederlandse woningmarkt, die in 2014 was ingezet, verder door. Door de gedaalde woningprijzen, de lage hypotheekrente, de gestegen werkgelegenheid en het herstelde vertrouwen in de woningmarkt groeide het aantal woningtransacties in Nederland fors. De toename van de huizenverkopen en de afname van de onverkochte woningvoorraad zorgden voor een minder ruime koopmarkt, hetgeen resulteerde in een hogere gemiddelde huizenprijs. Het herstel wordt enigszins gedrukt doordat kopers minder kunnen lenen dan voorheen, als gevolg van de strengere verstrekkingnormen. Daarnaast werd op 1 juli 2015 de grens voor Nationale Hypotheek Garantie verder verlaagd van 265.000 euro naar 245.000 euro. Desalniettemin wordt voor 2015 en 2016 verwacht dat de woningmarkt verder groeit. Onder meer door het kwantitatieve verruimingsprogramma van de ECB blijft de rente naar verwachting laag.

Beheerd vermogen Bouwfonds IM daalt met 3%

Bouwfonds IM richt zich op beleggingsproducten in de categorieën vastgoed, infrastructuur en natuurlijke hulpbronnen. Binnen deze categorieën richt Bouwfonds IM zich specifiek op vijf sectoren: commercieel vastgoed, woningen, parkeergarages, communicatie-infrastructuur en landbouw & boerderijen.

Bouwfonds IM heeft in de eerste helft van 2015 diverse vastgoedacquisities gedaan namens de verschillende fondsen. Bouwfonds European Residential Fund werd in totaal met circa 52 miljoen euro uitgebreid met twee woningportefeuilles uit Duitsland en een woningportefeuille uit Denemarken. Voor het tweede Bouwfonds Dutch Private Parking Fund kwam een eerste succesvolle plaatsing tot stand. Doordat Bouwfonds IM zich strikter richt op haar kernactiviteiten, daalde het beheerde vermogen in de eerste helft van dit jaar met 0,2 miljard euro tot 6,2 (6,4) miljard euro.

FGH Bank

FGH Bank richt zich op het financieren van commercieel vastgoed en is actief in de kantoren-, winkel- en bedrijfsruimtemarkt en de vastgoedbeleggingsmarkt. FGH Bank is voornamelijk actief in Nederland, waar het een wijdvertakt netwerk van kantoren heeft. FGH Bank financiert niet alleen beleggingen in commercieel vastgoed, maar ook nieuwbouw-, renovatie- en transformatieprojecten. Daarnaast speelt FGH Bank voor de lokale Rabobanken een prominente rol als centraal expertisecentrum omtrent vastgoedfinancieringsvraagstukken. De kredietportefeuille van het segment vastgoed, nagenoeg geheel verstrekt door FGH Bank, kwam uit op 16,3 (16,7) miljard euro.

Integratie FGH Bank binnen de Rabobank

Begin 2015 werd bekend gemaakt dat FGH Bank als expertisecentrum voor het financieren van commercieel vastgoed wordt geïntegreerd binnen Rabobank. Deze integratie sluit aan bij de strategie en cultuurbeweging van Rabobank gericht op de vorming van 'Eén Rabobank'. Het financieren van commercieel vastgoed blijft een belangrijke activiteit voor Rabobank en de kennis van vastgoed en de vastgoedmarkt is hiervoor cruciaal. Met de integratie van FGH Bank als vastgoedexpertisecentrum binnen Rabobank ontstaan kortere lijnen voor de klant en is optimaal gebruik te maken van de gebundelde kennis van vastgoed en bankieren.

Resultaatontwikkeling vastgoed

Resultaten			
<i>Bedragen in miljoenen euro's</i>	<i>2015-I</i>	<i>2014-I</i>	<i>Mutatie</i>
Rente	180	176	2%
Provisies	20	19	5%
Overige resultaten	138	206	-33%
Totale baten	338	401	-16%
Personeelskosten	95	100	-5%
Andere beheerskosten	51	44	16%
Afschrijvingen	3	4	-25%
Totale bedrijfslasten	149	148	1%
Brutoresultaat	189	253	-25%
Kosten kredietverliezen	47	358	-87%
Bijdrage resolutiefonds	7	-	
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	135	-105	
Belastingen	37	-15	
Nettoresultaat	98	-90	
Kosten kredietverliezen (in basispunten)	57	391	-85%
Aantal verkochte woningen	3.147	2.562	23%
Balansgegevens (bedragen in miljarden euro's)			
	<i>30-06-2015</i>	<i>31-12-2014</i>	
Kredietportefeuille	16,3	16,7	-2%
Beheerd vermogen	6,2	6,4	-3%
Vermogensseisen (bedragen in miljarden euro's)			
Regulatory capital	1,2	1,3	-8%
Economic capital	1,5	1,5	
Aantal medewerkers (in fte's)	1.350	1.519	-11%

Toelichting resultaatontwikkeling vastgoed

Baten daalden met 16%

De totale baten van het segment vastgoed daalden in de eerste helft van 2015 met 63 miljoen euro tot 338 (401) miljoen euro. Onder invloed van verbeterde marges op nieuwe leningen en verlengingen steeg de rentewinst met 2% tot 180 (176) miljoen euro. De provisiewinst was min of meer stabiel en kwam uit op 20 (19) miljoen euro. De mutatie in de overige resultaten was bepalend in de ontwikkeling van de totale baten van het segment vastgoed. Vorig jaar werden de overige resultaten positief beïnvloed door een eenmalige bate die werd gerealiseerd met de verkoop van Palais Quartier. De overige resultaten daalden in de eerste zes maanden van 2015 tot een regulier niveau en kwamen uit op 138 (206) miljoen euro.

Bedrijfslasten stegen met 1%

De totale bedrijfslasten van het segment vastgoed stegen in de eerste helft van 2015 met 1% tot 149 (148) miljoen euro. Onder invloed van de afname van het aantal medewerkers namen de personeelskosten met 5% af tot 95 (100) miljoen euro. De verzelfstandiging van Fondsenbeheer Nederland leidde tot eenmalige lasten en daarnaast stegen de uitgaven voor de inhuur van externen. Dit resulteerde in een stijging van de andere beheerskosten met 7 miljoen euro tot 51 (44) miljoen euro. De afschrijvingen waren ongeveer stabiel en kwamen uit op 3 (4) miljoen euro.

Kosten kredietverliezen 87% lager

De kosten kredietverliezen van het segment vastgoed daalden met 311 miljoen euro tot 47 (358) miljoen euro. De kosten kredietverliezen voor commercieel vastgoed zijn substantieel lager dan in dezelfde periode vorig jaar. Onder invloed van het economische herstel verbeterde de situatie in de verhuurmarkt van woningen, terwijl in de vastgoedbeleggingsmarkt buitenlandse beleggers hun opwachting maakten. De vraag van vastgoedgebruikers naar kantoren blijft in historisch perspectief echter laag, terwijl het beschikbare aanbod stijgt. Verder wordt bij winkels een toenemende leegstand waargenomen. Dit zorgt voor een duidelijke tweedeling in de markt, wat heeft geresulteerd in zowel vrijvallen van als toevoegingen aan de voorzieningen. In basispunten van de gemiddelde kredietportefeuille bedroegen de kosten kredietverliezen 57 (391) basispunten. Het langjarige gemiddelde kwam uit op 89 basispunten.

Regulatory capital nam af

In het eerste halfjaar daalde het regulatory capital, de externe vermogenseis, voor het segment vastgoed naar 1,2 (1,3) miljard euro. Het kredietrisico daalde als gevolg van de afbouw van non-core activa. Het economic capital, de interne vermogenseis, bleef met 1,5 (1,5) miljard euro stabiel.

Risicomanagement

Rabobank Groep voert een prudent risicobeleid dat gericht is op een gematigd risicoprofiel. Rabobank heeft een sterke vermogenspositie en een ruime liquiditeitspositie. In het eerste halfjaar van 2015 heeft Rabobank ruim 14 miljard euro aan langetermijfunding aangetrokken. Hiermee is de jaardoelstelling voor het aantrekken van langetermijfunding grotendeels gerealiseerd. Ondanks deze sterke positie is de bank gevoelig voor de gevolgen van de economische en politieke onzekerheden in binnen- en buitenland.

De economie in Nederland herstelt zich momenteel en laat weer beperkte groei zien. De kosten kredietverliezen in Nederland nemen dientengevolge af. Het herstel is nog pril, maar geeft vertrouwen dat het niveau van de kosten kredietverliezen weer in de richting van het langjarige gemiddelde gaat bewegen.

Internationaal zijn er gebieden met hoge economische groei, onder andere als gevolg van de groeiende middenklasse. Deze groeiemarkten gaan echter gepaard met een grotere volatiliteit van bijvoorbeeld grondstoffenprijzen.

Risicomanagementraamwerk

Rabobank identificeert en beheert de risico's die ze tegenkomt op een continue basis. Dit heeft geleid tot een integraal risicomanagementmodel en een duidelijk gedefinieerde risicomanagementcyclus. Die bestaat uit het bepalen van de risicostrategie en de risk appetite, het stresstesten van verschillende scenario's, het opstellen van integrale risicoanalyses en het meten en monitoren van risico's voor elke entiteit en voor Rabobank Groep als geheel. Een belangrijke taak van het risicomanagementmodel van Rabobank is het realiseren van adequate processen van geïdentificeerde, geanalyseerde, gerapporteerde en beheerste risico's.

Risicomanagementorganisatie

De afdeling risicomanagement heeft duidelijke taken en verantwoordelijkheden in het adviseren en ondersteunen van alle entiteiten rondom nationale en internationale risicogerelateerde activiteiten. Risicomanagement is verantwoordelijk voor de invoering van procedures voor het meten, monitoren en rapporteren van risico's en het definiëren van escalatieprocedures. De risicomanagementorganisatie bestaat uit drie groepen:

I. Chief Risk Officers (CRO's):

De CRO Aangesloten Banken Bedrijf en de CRO Wholesale, Rural & Retail. CRO's zijn verantwoordelijk voor de risicomanagementorganisatie binnen hun bedrijfssegment. Ze maken deel uit van het bedrijfssegment om hun activiteiten uit te voeren, terwijl ze hun onafhankelijke tweedelijnsverantwoordelijkheden behouden.

II. Risicoteams:

Er zijn drie sterk gespecialiseerde functionele teams:

- Team 'Krediet Risico' voor het managen van de kredietportefeuille op geaggregeerd groepsniveau, het vaststellen van beleid, limieten, performanceanalyses, modellen en rapportage.
- Team 'Niet Financieel Risico' voor het vaststellen en analyseren van en rapporteren over het risicoraamwerk voor operationeel risico, inclusief business continuity management, IT-risico en groepsverzekeringen.
- Team 'Balans Risico' voor het vaststellen van beleid en het limietenraamwerk en voor het meten van het risicoprofiel voor balansmanagement (Asset & Liability Management), liquiditeit, funding, marktrisico en Funds Transfer Pricing.

Deze risicoteams werken samen met het team 'Geïntegreerd Risico', dat zorgt voor een holistische visie op het risicoprofiel van Rabobank gebaseerd op een sterke risico-organisatie en cultuur, strategische planning en prudentiële wetgeving.

III. Supportteams:

Gespecialiseerde support- en andere teams voor 'cross-functionalsupport and cross-business-support' met betrekking tot:

- Projecten, data, processen en systemen voor het beheer van risicogerelateerde systemen en datacollectie voor risicoprojecten en procesoptimalisatie.
- Managementsupport voor strategische planning (zoals human resources en budget).
- Modelvalidatie als onafhankelijke validatie van risicomanagementmodellen en organisatie.

Deze inrichting zorgt voor een nauwe betrokkenheid bij de commercie, functionele expertise in de risicodisciplines en professioneel ondersteunende functies.

Sinds begin januari 2015 heeft Rabobank een risicocommissiestructuur vastgesteld bestaande uit twee commissies: de Risico Management Commissie (RMC) en een Asset and Liability Committee (ALCO). In beide commissies zijn drie leden van de raad van bestuur permanent vertegenwoordigd. Bovendien hebben de commissies het mandaat om binnen gestelde kaders besluiten te nemen namens de raad van bestuur.

Risicocultuur

De kernwaarden van Rabobank en de bijbehorende concrete gedragingen hebben in juni centraal gestaan in de Week van Waarden als onderdeel van de invoering van de Bankierseed. Ook zijn deze onderwerpen specifiek gemaakt in de cultuurbeweging 'Culture Collective' waarin de gehele Rabobankorganisatie wereldwijd actief deelneemt. Deze en andere inspanningen ondersteunen de voortdurende aandacht die Rabobank geeft aan het klantbelang en aan de integriteit van al haar medewerkers, alsmede de voortgaande versterking van de risicocultuur. Rabobank spant zich in om het inzicht in deze onderwerpen gestructureerd in kaart te brengen en waar mogelijk nog verder meetbaar te maken onder andere via medewerkersonderzoeken. Op deze wijze is het management in staat gericht actie te ondernemen wanneer gedragingen niet in lijn zijn met onze coöperatieve identiteit.

Europees Toezicht

In november 2014 is Rabobank overgegaan naar het Single Supervisory Mechanism (SSM)-toezicht onder leiding van de ECB. In deze korte periode heeft Rabobank een soepele transitie gemaakt naar dit nieuwe toezichtregime. Ook heeft het dagelijkse toezicht van ons nieuwe Joint Supervisory Team zijn intrede gedaan.

Stresstesten

Het uitvoeren van stresstests is een belangrijke risicomanagementactiviteit die mogelijke risico's identificeert en ondersteunt bij de optimalisatie van kapitaal- en liquiditeitsbuffers. Het uitvoeren van stresstests biedt inzicht in de kwetsbaarheden van businessmodellen omdat de bestaande risicomodellen en historische gegevens hierbij niet beperkend werken. Stresstesten vormt bij Rabobank een essentieel onderdeel van het risicomanagementraamwerk. Bij stresstesten wordt de impact bepaald van extreme maar plausibele gebeurtenissen. Op basis van de resultaten van de stresstests worden wanneer nodig maatregelen getroffen die in overeenstemming zijn met de risk appetite van Rabobank.

Bij Rabobank worden diverse stresstests uitgevoerd, waaronder jaarlijks een interne groepsbrede stresstest in het kader van het jaarlijkse Supervisory Review and Evaluation Process (SREP). Naast groepsbrede stresstests vinden er stresstests plaats voor specifieke portefeuilles (bijvoorbeeld de hypotheekportefeuille) en risicotypes (bijvoorbeeld liquiditeitsrisico en marktrisico). In de verschillende scenario's wordt rekening gehouden met macro-economische en niet-macro-economische factoren. De macro-economische factoren betreffen onder andere groei, werkloosheid, inflatie, rente, aandelenprijzen en vastgoedprijzen. De niet-macro-economische factoren betreffen onder andere klantgedrag, ontwikkelingen op financiële markten, maar ook ontwikkelingen in wet- en regelgeving.

Kredietrisico

Het kredietrisicomanagement van Rabobank Groep is robuust en zodanig ingericht dat ook bij minder gunstige economische omstandigheden sprake is van een aanvaardbaar risicoprofiel. Aanvragen voor nieuwe kredieten worden zorgvuldig beoordeeld en alleen geaccepteerd als er voldoende continuïteitsperspectief van de aanvragende partij aanwezig is. Reeds verstrekte kredieten worden intensief beheerd en gemonitord.

Rabobank Groep hanteert in het kredietgoedkeuringsproces Basel II-parameters en RAROC, waardoor kredietbeoordelaars en kredietcommissies nog beter in staat zijn om afgewogen kredietbesluiten te nemen. Met de Rabobank Risk Rating wordt de faalkans ofwel PD (probability of default) van een kredietrelatie binnen een termijn van één jaar weergegeven, waarbij de rating in principe cyclisch neutraal wordt vastgesteld. De met het EAD (exposure at default) gewogen gemiddelde PD van de totale performing Advanced IRB-kredietportefeuille van Rabobank Groep is 1,02% (1,08%) per 30 juni 2015. Een kanttekening hierbij is dat de PD alleen weergeeft in hoeverre verwacht wordt dat cliënten al dan niet aan hun verplichtingen kunnen voldoen. De PD zegt niets over het mogelijke verlies, omdat Rabobank Groep veelal heeft gezorgd voor aanvullende dekking. Deze vindt zijn weerslag in het LGD (loss given default), waarin ook de herstructureringsperspectieven zijn meegenomen. Het LGD wordt gedefinieerd als de schatting van het economische verlies in geval van het in gebreke blijven van de debiteur, uitgedrukt als een percentage van het EAD. Per 30 juni 2015 was het LGD-percentage van de totale Advanced IRB-kredietportefeuille van Rabobank Groep 23,9% (22,2%) en bedroeg het EAD van de Advanced IRB-kredietportefeuille 564 (560) miljard euro. De EAD is inclusief de verwachte toekomstige benutting van kredietruimte.

Voorziening voor kredietverliezen

De eerste helft van 2015 wordt gekenmerkt door aanzienlijk lagere kosten kredietverliezen van 356 (1.188) miljoen euro op groepsniveau. De lagere kosten kredietverliezen vinden deels hun oorsprong in de beperkte toevoegingen aan de kosten kredietverliezen op de binnenlandse portefeuille; er waren relatief weinig nieuwe klanten met een voorziening en de bestaande voorzieningen waren toereikend. Deze ontwikkeling is een weerspiegeling van het verbeterde economische klimaat in Nederland. Binnen de sector commercieel vastgoed in Nederland, ondanks dat deze sector gekenmerkt wordt door structurele problemen, waren de kosten

kredietverliezen circa 500 miljoen euro lager dan in de eerste helft van 2014. De lagere kosten kredietverliezen in deze sector ten opzichte van de eerste helft van 2014 worden mede verklaard door een omvangrijke specifieke dotatie in 2014. In zijn algemeenheid had in 2015 de periodieke herziening van managementinschattingen en parameters, onder meer door extra informatie verkregen uit externe bronnen met betrekking tot de waardering van specifieke onderpanden en de meer verfijnde berekeningswijze met betrekking tot toekomstige kasstromen, per saldo een gunstig effect op de kosten kredietverliezen. De kosten kredietverliezen liggen, ook genormaliseerd voor deze effecten, onder het langjarige gemiddelde van 36 basispunten.

Kosten kredietverliezen en voorziening voor kredietverliezen

Bedragen in miljoenen euro's	2015-I			2014			2014-I		
	Kosten kredietverliezen	Kosten kredietverliezen in bps	Voorziening	Kosten kredietverliezen	Kosten kredietverliezen in bps	Voorziening	Kosten kredietverliezen	Kosten kredietverliezen in bps	Voorziening
Binnenlands retailbankbedrijf	-6	-0,4	4.407	1.422	48	4.836	578	38	4.716
Wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf	273	54	2.909	420	44	2.882	178	35	2.792
Leasing	48	28	381	131	43	403	69	47	448
Vastgoed	47	57	1.278	656	364	1.270	358	391	1.262
Overig	-6	n.a.	41	3	n.a.	48	5	n.a.	54
Rabobank Groep	356	16	9.016	2.633	60	9.438	1.188	54	9.272

De ontwikkeling van het risicoprofiel van de kredietportefeuille van Rabobank Groep vertoont geen duidelijke trendbreuk. Met name enkele binnenlandse sectoren blijven onder druk staan, onder andere door structurele problemen in de sector – zie ook de paragraaf over commercieel vastgoed. Het herstel van de binnenlandse economie stemt echter positief; er is sprake van vertrouwensherstel, een stijgende binnenlandse vraag en toenemende exporten. De onderstaande tabel laat het verloop van de voorzieningen over het eerste halfjaar van 2015 voor Rabobank Groep zien. Het tienjaarsgemiddelde (periode 2005-2014) van de kosten kredietverliezen ligt op 36 basispunten. De voorziening voor kredietverliezen medio 2015 bedraagt 9.016 (9.438) miljoen euro.

In 2014 is er een aanpassing geweest van het niveau van voorzieningen naar aanleiding van de uitkomsten van de AQR. Het hogere niveau van voorzieningen reflecteerde de toepassing van voorzichtigere en verscherpte verliesindicatoren. In het eerste halfjaar van 2015 is er invulling gegeven aan de bevindingen voortvloeiende uit de AQR, waarmee beoogd wordt de toepassing van voorzichtigere en verscherpte verliesindicatoren te verankeren in reguliere processen en informatiesystemen.

Verloopoverzicht voorziening voor kredietverliezen

In miljoenen euro's							
Voorziening 31-12-2014 (I)	Afboeking 2015-I (III)	Netto toevoeging 2015-I (IV)	Overig 2015-I (V)	Voorziening 30-06-2015 (VI)	Ontv. na afb. 2015-I (VII)	Kosten kredietverliezen 2015-I (VIII=IV+VII)	
9.438	-959	413	124	9.016	-56	356	

Forbearance en niet-presterende leningen

Forbearance kan vertaald worden met 'clementie' en/of 'respijt' en de forbearance-portefeuille bestaat uit de klanten van Rabobank waarvoor dergelijke maatregelen zijn getroffen.

De maatregelen onder deze noemer bestaan uit concessies aan debiteuren met (aanstaande) financiële problemen. Een concessie refereert aan een van de volgende acties:

- Een wijziging in de oorspronkelijk overeengekomen voorwaarden van een lening als adequate oplossing voortvloeiend uit financiële problemen ('problematische leningen') van de debiteur. Deze oplossingen/wijzigingen zouden niet toegewezen zijn als de debiteur niet in financiële problemen zou zitten.
- Een (gedeeltelijke) herstructurering van de financiering van een problematische lening die niet aangeboden zou worden als de debiteur niet in financiële problemen zou zitten.

De identificatie van forbearance-maatregelen wordt voor de zakelijke portefeuille gedaan aan de hand van het huidige Loan Quality Classification-framework. Dit interne framework onderscheidt vijf categorieën: continuïteit, aandachtsbehoevend, kwetsbare continuïteit, dreigende discontinuïteit en discontinuïteit. De focus ligt hierbij op de ontwikkelingen in de geclassificeerde portefeuille, bestaande uit de classificaties kwetsbare continuïteit, dreigende discontinuïteit en discontinuïteit. De obligo's in deze portefeuille worden (minstens) twee keer per jaar gereviseerd en behandeld door de afdeling 'Bijzonder Beheer'. Forbearance-maatregelen zijn enkel van toepassing op de geclassificeerde portefeuille.

Als forbearance-maatregelen worden toegepast op een debiteur, dan zal de debiteur per definitie door de afdeling Bijzonder Beheer worden begeleid. Tot slot dienen posten onder de forbearance-noemer tot twee jaar na herstel te worden gerapporteerd. Deze periode van twee jaar wordt 'proeftijd' genoemd.

Onderstaande tabel laat de forborne portefeuille zien.

Forborne activa									
<i>In miljoenen euro's</i>									
	Krediet- portefeuille private cliënten	Forborne activa (bruto boekwaarde)	Presterende forborne activa	<i>Waarvan (a): maatregelen met aanpassingen in de contract- voorwaarden</i>	<i>Waarvan (b): herfinanciering</i>	Niet- presterende forborne activa	<i>Waarvan (a): maatregelen met aanpassingen in de contract- voorwaarden</i>	<i>Waarvan (b): herfinanciering</i>	<i>Voorzieningen voor niet- presterende forborne activa</i>
Binnenlands retailbankbedrijf	287.050	8.700	4.201	3.704	497	4.498	4.067	431	1.762
Wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf	101.321	4.084	1.193	759	434	2.891	2.214	676	1.187
Leasing	29.190	200	-	-	-	200	147	53	48
Vastgoed	16.311	2.606	222	178	43	2.385	2.318	67	804
Overig	490	-	-	-	-	-	-	-	-
Rabobank Groep	434.362	15.590	5.616	4.641	975	9.974	8.746	1.228	3.801

Niet-presterende leningen ('non-performing loans') voldoen aan minstens één van de volgende criteria:

- Het zijn materiële leningen met een achterstand van meer dan 90 dagen.
- Het is waarschijnlijk dat de debiteur zijn schuld (hoofdsom, rente of provisies) niet volledig zal voldoen zonder dat de bank haar toevlucht neemt tot uitwinning van zekerheden (indien aanwezig), ongeacht de dagen of het bedrag in achterstand.

De onderstaande tabel laat de omvang van de niet-presterende leningen per activiteit zien. Bij het treffen van een voorziening wordt uitgegaan van het 'one obligor'-principe, wat inhoudt dat de vorderingen (ook wel obligo genoemd) op alle met de debiteur verbonden partijen worden meegenomen. Voorts wordt het volledige obligo op de cliënt dan als onvolwaardig aangemerkt; dus ook voor het deel waarvoor een toereikende dekking aanwezig is in de vorm van zekerheden, waarbij het risico op een verlies uiteraard lager is.

Voorts zullen de niet-presterende leningen de basis vormen voor het dekkingspercentage. Dit dekkingspercentage relateert de voorzieningen aan de niet-presterende leningen. Dit sluit aan bij de ingezette beweging van de ECB naar uniformiteit van parameters binnen het (Europese) bankwezen. Omdat de niet-presterende leningen bij definitie hoger zijn dan onvolwaardige kredieten valt het dekkingspercentage lager uit.

De niet-presterende leningen bedroegen per 30 juni 2015 20.946 (21.250) miljoen euro. Er is sprake van een dekking van 43% (44%) wanneer de voorziening wordt gerelateerd aan de niet-presterende leningen. In procenten van de private kredietportefeuille bedroegen de niet-presterende leningen per 30 juni 2015 4,8% (4,9%).

Niet-presterende leningen		
<i>In miljoenen euro's</i>	<i>30-06-2015</i>	<i>31-12-2014</i>
Binnenlands retailbankbedrijf	9.785	10.492
Wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf	6.583	6.437
Leasing	673	576
Vastgoed	3.905	3.745
Rabobank Groep	20.946	21.250

Ontwikkelingen commercieel vastgoedportefeuille

De commercieel vastgoedportefeuille van Rabobank in Nederland wordt beheerd door FGH Bank en de lokale Rabobanken. De markt in commercieel vastgoed liet in het eerste halfjaar van 2015 een gemengd beeld zien. Enerzijds blijft de vraag van vastgoedgebruikers naar kantoren in historisch perspectief laag, terwijl het beschikbare aanbod stijgt. Verder nam bij winkels op landelijk niveau de leegstand toe, zij het in beduidend minder hoog tempo dan in voorgaande jaren. Langetermijntrends als vergrijzing, het 'nieuwe werken' en online winkelen spelen hierbij een grote rol. Anderzijds ontwikkelt de beleggingsvraag zich positief, waarbij zowel binnenlandse als internationale beleggers actief zijn. Een groot deel van de investeringsvraag gaat daarbij uit naar huurwoningen, een deelsector waarin tekenen van herstel worden waargenomen. Door de huidige marktomstandigheden, waarin zich tevens een duidelijke splitsing tussen kansloze, kansarme en kansrijke objecten aftekent, is de kwaliteit van de kredietportefeuille commercieel vastgoed (zij het in mindere mate dan in de afgelopen jaren) gedaald. Hierbij is met name de waarde van minder courante vastgoedobjecten gedaald.

Binnen Rabobank Groep wordt de Nederlandse portefeuille commercieel vastgoed sinds enkele jaren met verhoogde aandacht beheerd. Het financierings-, revisie- en taxatiebeleid is de afgelopen jaren aangescherpt. In het kader van 'One Rabobank', een visie waarin Rabobank haar activiteiten bundelt voor een optimale klantbediening, is in januari gecommuniceerd dat FGH Bank binnen Rabobank als expertisecentrum zal worden geïntegreerd. De voorbereidingen voor dit proces zijn in gang gezet.

De onderstaande tabel geeft inzicht in de kredietportefeuille commercieel vastgoed in Nederland op 30 juni 2015. De sector Projectontwikkeling is aanvullend separaat in beeld gebracht, aangezien ook deze sector te maken heeft met langere doorlooptijden en een stagnerende vastgoedmarkt. De kredietverlening door Rabobank in deze subsector was met 1,8 (1,9) miljard euro relatief gering.

De commercieel vastgoedportefeuille van Rabobank in Nederland is in het eerste halfjaar van 2015 verder gekrompen, voornamelijk ten gevolge van aflossingen, uitwinning/afboeking, verkoop van leningen en een lagere risicobereidheid.

Kredietportefeuille commercieel vastgoed

In miljoenen euro's	Netto krediet- portefeuille	Bruto niet- presterende leningen*	Voorzieningen	Kosten krediet- verliezen	Afboekingen
				2015-I	2015-I
<i>Per 30 juni 2015</i>					
- Beleggingsvastgoed binnenlands retailbankbedrijf	8.272	1.433	653	-18	21
- Beleggingsvastgoed segment vastgoed	14.584	3.674	1.113	47	55
Totaal beleggingsvastgoed	22.856	5.107	1.766	29	76
- Projectontwikkeling binnenlands retailbankbedrijf	976	600	343	1	6
- Projectontwikkeling segment vastgoed	784	189	51	14	-
Totaal projectontwikkeling	1.760	789	394	15	6

Kredietportefeuille commercieel vastgoed

In miljoenen euro's	Netto krediet- portefeuille	Bruto niet- presterende leningen*	Voorzieningen	Kosten krediet- verliezen	Afboekingen
				2014-I	2014-I
<i>Per 31 december 2014</i>					
- Beleggingsvastgoed binnenlands retailbankbedrijf	8.586	1.503	673	160	58
- Beleggingsvastgoed segment vastgoed	14.910	3.419	1.104	345	23
Totaal beleggingsvastgoed	23.496	4.922	1.777	505	81
- Projectontwikkeling binnenlands retailbankbedrijf	1.062	580	342	21	21
- Projectontwikkeling segment vastgoed	820	143	37	11	1
Totaal projectontwikkeling	1.882	723	379	32	22

Bovenstaande tabel betreft uitsluitend specifieke kosten kredietverliezen en specifieke voorzieningen.

* Niet-presterende leningen is conform de definitie van 'non performing' van EBA. Het rapporteren van deze leningen sluit aan bij wat gebruikelijk is in de sector en wijkt af van de vorig jaar gerapporteerde onvolwaardige leningen.

In de afgelopen jaren resulteerden de marktontwikkelingen in een forse druk op de kwaliteit van de portefeuille, wat zichtbaar werd in een hoger niveau van de kosten kredietverliezen. De eerste helft van 2015 wordt gekenmerkt door een duidelijke tweedeling in de portefeuille. Enerzijds zorgt onder andere de toename van investeerders ervoor dat in sommige deelmarkten momenteel de bodem bereikt is of er zelfs een verbetering plaatsvindt. De reeds getroffen voorzieningen op dit deel van de portefeuille waren toereikend. Anderzijds zorgen structurele problemen in andere deelmarkten voor blijvende hogere kosten kredietverliezen.

Een belangrijke mitigerende factor voor de kwaliteit van de kredietportefeuille is dat bij Rabobank het relatiebankieren centraal staat en dat het financieringsbeleid meer klant- dan objectgedreven is.

Vrijwel de gehele vastgoedportefeuille in het buitenland is verstrekt door ACC Loan Management. Dit is een portefeuille die geleidelijk wordt afgebouwd. De aanvullende dotaties aan de voorziening voor kredietverliezen voor deze portefeuille waren in het eerste halfjaar van 2015 zeer beperkt.

Landenrisico

Rabobank hanteert sinds jaar en dag een landenlimietensysteem ter beheersing van het landenrisico. Relevante landen krijgen na zorgvuldig onderzoek een interne landenrisicoring, waarna algemene limieten (ter beheersing van het collectieve debiteurenrisico) en transferlimieten worden vastgesteld. Nauw hieraan gelieerd zijn de limieten ter beheersing van het debiteurenrisico op overheden (sovereign risk). Sinds de verhoogde onrust rond de euro wordt het uitstaande landenrisico en daarbinnen het debiteurenrisico op overheden van relevante landen op maandbasis gerapporteerd.

Het uitstaande landenrisico van in het middelpunt van de belangstelling staande landen, zoals Rusland, is per 30 juni 2015 beperkt.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat een bank niet tijdig aan al haar (terug)betalingsverplichtingen kan voldoen, maar ook het risico dat de bank de groei van de activa op enig moment niet,

of niet tegen een redelijke prijs, kan financieren. Deze situatie kan zich voordoen als klanten of professionele partijen plotseling meer geld opvragen dan verwacht, terwijl de bank niet genoeg geld in kas heeft en ook het verkopen of belenen van activa of het lenen van geld van derden geen uitkomst biedt. Een ruime liquiditeitspositie en het behoud van vertrouwen van zowel de professionele marktpartijen als de particuliere klanten is de afgelopen jaren cruciaal gebleken. Hierdoor bleef onbelemmerde toegang tot de publieke geld- en kapitaalmarkt voor Rabobank verzekerd.

Risicomanagementraamwerk

Binnen Rabobank is liquiditeitsrisico reeds lang onderkend als een belangrijk risicotype. In lijn met CRR/CRD IV is het beleid gericht op het financieren van langlopende kredietverlening met stabiele funding, zijnde toevertrouwde middelen van klanten en langetermijnfunding van de professionele markten. De verantwoordelijkheid voor het dagelijkse beheer van de liquiditeitspositie, het aantrekken van professionele funding in de geld- en kapitaalmarkt en het beheer van de structurele positie is belegd bij de Treasury-afdeling.

De beheersing van het liquiditeitsrisico is gebaseerd op een drietal pijlers. De eerste pijler stelt strikte limieten aan de maximale uitgaande kasstromen binnen het wholesalebankbedrijf. Onder meer wordt er dagelijks gemeten en gerapporteerd welke inkomende en uitgaande kasstromen de eerstkomende twaalf maanden te verwachten zijn. Voor deze uitgaande kasstromen zijn limieten bepaald, per valuta en per locatie. Om voorbereid te zijn op mogelijke crisissituaties zijn er gedetailleerde plannen (onder andere het contingency-fundingplan) opgesteld. Deze plannen worden periodiek operationeel getest.

Via de tweede pijler wordt een omvangrijke buffer van liquide activa aangehouden. Naast de tegoeden bij centrale banken kunnen deze activa worden aangewend om te belenen bij centrale banken, om als zekerheid te gebruiken in transacties of om direct te verkopen in de markt, om op deze wijze onmiddellijk liquiditeiten te genereren. De hoogte van de liquiditeitsbuffer hangt samen met het risico dat Rabobank loopt in haar balans. De afgelopen jaren heeft Rabobank een gedeelte van de leningenportefeuille (intern) gesecuritiseerd, waardoor deze beleenbaar is bij de centrale bank en daarmee functioneert als extra liquiditeitsbuffer. Omdat dit interne securitisaties betreft, die alleen bestemd zijn voor liquiditeitsdoeleinden, zijn ze niet zichtbaar op de bedrijfseconomische balans maar tellen ze wel mee voor de aanwezige liquiditeitsbuffer.

De derde pijler in het beperken van het liquiditeitsrisico is een prudent fundingbeleid. Dit beleid is erop gericht tegen aanvaardbare kosten te voorzien in de financieringsbehoefte van de groepsonderdelen. Hierbij spelen de diversificatie van financieringsbronnen en valuta's, de flexibiliteit van de gebruikte fundinginstrumenten en een actieve investor-relationsfunctie een belangrijke rol. Hierdoor wordt voorkomen dat Rabobank te veel afhankelijk is van één bepaalde financieringsbron.

Risicometing

Ruime liquiditeitspositie

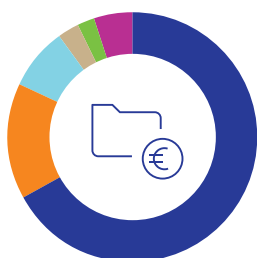
Ook in de eerste helft van 2015 bleef de liquiditeitspositie van de Rabobank sterk. Gemeten in 'High Quality Liquid Assets' (HQLA), bedroeg de liquiditeitsbuffer 81 (80) miljard euro. De totale liquiditeitsbuffer, inclusief stukken die niet als onderdeel van de HQLA worden geclassificeerd, maar wel liquide gemaakt kunnen worden, bedroeg per 30 juni 2015 168 (170) miljard euro. De liquiditeitspositie, gemeten in termen van de 'Liquidity Coverage Ratio' (LCR) ad 130% (144% per eind 2014) en 'Net Stable Funding Ratio' (NSFR) ad 115% (115% per eind 2014) bleef ruim boven de (toekomstige) normen. Daarnaast oversteeg de aanwezige liquiditeit de minimum DNB-eis met gemiddeld 30%. In 2014 was dit gemiddeld 34%.

Totale buffer compositie (inclusief behouden RMBS) medio 2015

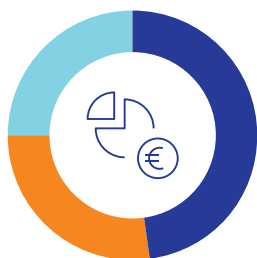
■ Totale voorraad Level 1 stukken	61%
■ Totale voorraad Level 2a stukken	2%
■ Totale voorraad Level 2b stukken	2%
■ Beleenbaar zelfbehouden RMBS-en	35%

Onderverdeling Level 1 stukken uitgegeven door overheden medio 2015

■ Nederland	67%
■ Frankrijk	15%
■ Verenigde Staten	8%
■ Duitsland	3%
■ Japan	2%
■ Overig	5%

Valuta opsplitsing HQLA medio 2015

■ Euro	48%
■ Amerikaanse dollar	27%
■ Overig	25%

HQLA-liquiditeitsbuffer

In miljoenen euro's	31-06-2015	31-12-2014
	Hoofdsom/ Marktwaarde	Hoofdsom/ Marktwaarde
Level 1 stukken		
Kas	608	726
Centrale bank reserves (exclusief verplichte reserves)	38.914	39.207
Stukken uitgegeven of gegarandeerd door overheden, centrale banken en multilateral development banks	36.660	36.432
Totale voorraad Level 1 stukken	76.182	76.365
Level 2a stukken		
Stukken uitgegeven of gegarandeerd door overheden, centrale banken en multilateral development banks	2.533	2.231
Stukken van niet-financiële corporates met een rating van AA- of beter	346	107
Niet zelf uitgegeven Covered bonds met een rating van AA- of beter	101	129
Totale voorraad Level 2a stukken	2.980	2.466
Level 2b stukken		
Stukken met particuliere hypotheek als zekerheid (RMBS), met een rating van AA- of beter	1.617	542
Stukken van niet-financiële corporates met een rating BBB- tot en met A+	327	412
Totale voorraad Level 2b stukken	1.944	955
Totale voorraad HQLA	81.106	79.786
Beleenbaar zelfbehouden RMBS-en	43.800	43.184
Liquide aandelen	32.313	32.828
Overige stukken, aandelen en goud	10.323	13.891
Totaal stukken	167.542	169.689

De liquiditeitsbuffer (gemeten in HQLA) bestaat voor 48% uit centrale banktegoeden, voornamelijk aangehouden bij de ECB, de Bank Of England en de Federal Reserve (FED). De beste categorie stukken (Level 1 stukken) dragen ongeveer 94% bij aan de HQLA buffer (en 45% van de totale buffer). De HQLA-liquiditeitsbuffer is vrij van bezwaring en wordt gemanaged door de treasury-afdeling. Naast deze HQLA-liquiditeitsbuffer is er nog een significante portefeuille van door Rabobank voor liquiditeitsdoeleinden zelf behouden stukken, met door Rabobank verstrekte woninghypotheken als onderpand. Tevens is er een portefeuille aandelen voornamelijk verworven als zekerheid voor financiële transacties die weliswaar niet als onderdeel van de HQLA (Level 2b) wordt geclassificeerd, maar wel liquide gemaakt kan worden.

Uitstekende toegang tot funding

Het binnenlands retailbankbedrijf trekt de noodzakelijke middelen voor de kredietverlening voor een belangrijk deel aan door tegoeden van retailklanten. In de eerste helft van 2015 zijn de toevertrouwde middelen van klanten van het binnenlands retailbankbedrijf licht gestegen. Hier staan dalingen in de toevertrouwde middelen bij het non-retailsegment in Nederland en bij bedrijven buiten Nederland tegenover. Door de stijging in de toevertrouwde middelen is de afhankelijkheid van wholesalefunding iets afgenomen.

Toegang tot funding

In miljarden euro's	30-06-2015	31-12-2014
Toevertrouwde middelen	328,2	326,3
Nederland retail	212,4	208,9
- Particulieren	138,2	136,2
- Bedrijven	74,2	72,7
Nederland non-retail	45,2	45,7
- Particulieren	0,1	0,3
- Bedrijven	45,0	45,5
Internationaal*	70,6	71,6
- Particulieren	28,6	26,4
- Bedrijven	42,0	45,3
Wholesalefunding	211,8	216,3
Kortetermijn wholesalefunding:	51,1	55,1
- CD	36,7	41,8
- CP/ABCP	14,4	13,2
Langetermijn wholesalefunding	160,7	161,2
- Waarvan achtergesteld	12,5	11,9

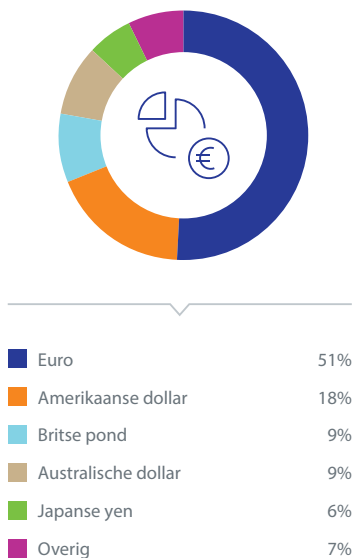
* Van de totale internationaal toevertrouwde middelen is 30 (30) miljard euro afkomstig van International Direct Retail Banking-activiteiten.

In de eerste helft van 2015 heeft Rabobank 14 miljard euro aan ongedekte langlopende obligaties uitgegeven in elf verschillende valuta's. Hierbij is de bank wereldwijd actief, ook om te voorkomen dat de bank te veel afhankelijk is van één bepaalde financieringsbron. De gemiddelde looptijd van de nieuw uitgegeven ongedekte langlopende obligaties is ongeveer 5,7 jaar (2014: 4 jaar)

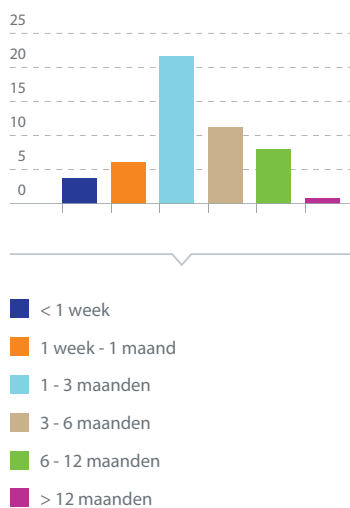
Van de totale wholesalefunding, exclusief commercial paper (CP) en certificates of deposit (CD), loopt meer dan 65 miljard euro pas af na 5 jaar of meer.

Rabobank is een frequente en flexibele uitgever van kortetermijn schuld papier en heeft de afgelopen jaren een goede instroom van middelen gezien, passend bij het niveau van kredietwaardigheid. De gemiddelde looptijd van de kortetermijnfunding is in de eerste helft van 2015 gedaald naar 94 (97) dagen.

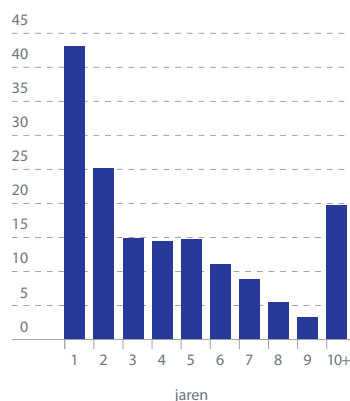
Ongedekte langlopende obligaties naar valuta medio 2015

Vervalkalender kortetermijn wholesalefunding medio 2015, in miljarden euro's

Vervalkalender langetermijn wholesalefunding medio 2015, in miljarden euro's

Bezwaren stukken

De bezwaren (encumbrance) van activa op de balans is een standaardonderdeel van de activiteiten van de bank. Een stuk wordt als 'bezwaard' gekenmerkt als het gedeponeed is, dan wel als het onderdeel is van een arrangement ter dekking of ter extra zekerheid van een transactie. Hierbij mag het stuk niet zonder toestemming teruggetrokken worden.

Per 30 juni 2015 had Rabobank 55 (54) miljard euro van de activa op de balans bezwaard. Dit komt overeen met 7,4% (7,5%) volgens de EBA-definitie. De bezwaren worden voornamelijk veroorzaakt door 'clearing' van derivatenposities en fundinggerelateerde transacties, zoals securitisaties en Asset Backed Commercial Paper (ABCP), waarbij leningen als zekerheid zijn gegeven.

Renterisico in de bankomgeving

Rabobank beschouwt het transformeren van geld naar omvang en looptijd als een belangrijke bron van resultaat en economische waarde. Om aan de behoeften van klanten te voldoen, biedt de bank bovendien opties en producten met daarvan deel uitmakende opties aan.

Als gevolg van deze factoren staat de bank bloot aan renterisico in de bankomgeving. Onder renterisico in de bankomgeving wordt het risico verstaan dat het financiële resultaat en/of de economische waarde van bankboeken, beleggingsboeken en kapitaalboeken negatief wordt beïnvloed door bewegingen in de geld- en kapitaalmarktrentes. Binnen Rabobank zijn de Income at Risk (IatR) en de Equity at Risk (EatR) de kernmaatstaven voor dit risico.

De IatR is de grootste afwijking, in negatieve zin, van het verwachte renteresultaat in de eerstkomende twaalf maanden ten gevolge van een geleidelijke stijging van alle geld- en kapitaalmarktrentes in die periode met 2 procentpunten en van een geleidelijke daling van alle geld- en kapitaalmarktrentes in die periode met 2 procentpunten. In het eerste halfjaar van 2015 was de rentewinst van Rabobank gevoelig voor een rentedaling. De IatR vertoonde in de eerste zes maanden van het jaar weinig beweging. Op 30 juni 2015 bedroeg de IatR 17 miljoen euro (31 december 2014: 15 miljoen euro). Deze lage stand is vooral toe te schrijven aan het uitgangspunt dat rentes niet structureel negatief zullen worden. Hierdoor bedroeg de veronderstelde daling van de eurorentes per 30 juni geen 200 basispunten, maar maximaal 2 basispunten.

De EatR geeft aan met welk percentage de economische waarde van het eigen vermogen zal dalen wanneer de geld- en kapitaalmarktrentes onmiddellijk met 1 procentpunt stijgen.

De EatR is in de eerste helft van 2015 toegenomen van 0,4% naar 1,8%. Deze toename vloeit vooral voort uit de groei van de hypotheekverstrekkingen en -verlengingen en de verschuiving van de voorkeur van klanten naar langere rentevastperiodes. Verder heeft de stijging van de marktrentes die in het tweede kwartaal optrad ertoe geleid dat het offerterisico in het eerste halfjaar van 2015 per saldo is toegenomen. Ook dat had een opwaarts effect op de EatR.

Operationeel risico

Rabobank definieert operationeel risico als het risico van verliezen veroorzaakt door ontoereikende of falende interne processen, mensen en systemen of door externe gebeurtenissen.

Rabobank handelt binnen de kaders van de meest geavanceerde Basel II-benadering, de Advanced Measurement Approach, voor het meten en managen van operationele risico's. Rabobank streeft naar continue verbetering van het risicomanagement in de organisatie, zowel op basis van eigen ervaringen als naar aanleiding van ontwikkelingen in industriestandaarden. In de afgelopen periode is bijvoorbeeld veel aandacht besteed aan de herontwikkeling van de methodologie op de gebieden van risico-identificatie en 'lessons learned'. Deze zijn gericht op twee speerpunten van Operationeel risicomanagement, eerdere identificatie van potentiële risico's en het gebruiken van ervaringen om de organisatie te verbeteren en herhaling te voorkomen.

Rabobank heeft sinds 2008 toestemming van de toezichthouders om via de Advanced Measurement Approach, haar benodigde kapitaal voor operationeel risico te bepalen. Op basis van de ervaringen met de modellering van operationeel risico en met ontwikkelingen in operationeel risicomanagement en industriestandaarden wordt het model bijgesteld. Hoofdcomponenten zijn dat de kans op operationele incidenten wordt bepaald aan de hand van intern verzamelde verliesgegevens, terwijl de impact van operationele verliezen wordt bepaald aan de hand van consortiumdata, samen met intern verzamelde scenariodata. De combinatie van deze twee componenten, rekening houdend met de correlatie tussen verschillende soorten verliezen, bepaalt de basis voor het groepskapitaal.

Halfjaarcijfers

Geconsolideerde balans

In miljoenen euro's	30 juni 2015	31 december 2014	30 juni 2014
Activa			
Geldmiddelen en kasequivalenten	43.066	43.409	40.612
Vorderingen op andere banken	41.611	45.962	41.772
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	3.776	4.279	5.184
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	3.593	4.325	4.247
Derivaten	50.210	56.489	45.335
Kredieten aan cliënten	467.209	461.787	461.947
Voor verkoop beschikbare financiële activa	38.476	39.770	43.778
Investeringen in geassocieerde deelnemingen en joint ventures	3.776	3.807	3.591
Immateriële vaste activa	1.508	2.059	2.033
Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen	7.363	7.148	6.998
Vastgoedbeleggingen	440	452	385
Acute belastingvorderingen	150	211	104
Uitgestelde belastingvorderingen	2.268	2.501	2.178
Overige activa	11.234	8.560	10.477
Vaste activa aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten	164	327	10.465
Totaal activa	674.844	681.086	679.106

<i>In miljoenen euro's</i>	<i>30 juni 2015</i>	<i>31 december 2014</i>	<i>30 juni 2014</i>
Verplichtingen			
Schulden aan andere banken	20.967	18.066	17.876
Toevertrouwde middelen	328.159	326.288	322.874
Uitgegeven schuldpapieren	186.274	189.060	194.414
Derivaten en overige handelsverplichtingen	57.585	67.560	55.611
Overige schulden	8.599	8.047	8.568
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	18.035	19.744	19.384
Voorzieningen	719	794	934
Acute belastingverplichtingen	158	255	296
Uitgestelde belastingverplichtingen	484	473	292
Achtergestelde schulden	12.462	11.928	11.056
Verplichtingen aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten	-	-	8.380
Totaal verplichtingen	633.442	642.215	639.685
Eigen vermogen			
Eigen vermogen Rabobank Nederland en lokale Rabobanken	25.759	24.894	24.608
<i>Eigenvermogensinstrumenten rechtstreeks uitgegeven</i>			
- Rabobank Certificaten	5.948	5.931	5.928
- Capital Securities	7.846	6.349	6.857
	13.794	12.280	12.785
<i>Eigenvermogensinstrumenten uitgegeven door dochtermaatschappijen</i>			
- Capital Securities	170	181	236
- Trust Preferred Securities III tot en met VI	1.145	1.043	1.322
	1.315	1.224	1.558
Overige belangen van derden	534	473	470
Totaal eigen vermogen	41.402	38.871	39.421
Totaal verplichtingen en eigen vermogen	674.844	681.086	679.106

Verkorte geconsolideerde winst-en-verliesrekening

<i>In miljoenen euro's</i>	<i>1e halfjaar 2015</i>	<i>1e halfjaar 2014</i>
Rente	4.482	4.522
Provisies	962	931
Overige resultaten	883	945
Totaal baten	6.327	6.398
Personeelskosten	2.407	2.471
Andere beheerskosten	1.214	1.252
Afschrijvingen	212	223
Bedrijfslasten	3.833	3.946
Kosten kredietverliezen	356	1.188
Resolutieheffing en bijdrage resolutiefonds	121	214
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	2.017	1.050
Belastingen	495	-30
Nettowinst van voortgezette bedrijfsactiviteiten	1.522	1.080
Waarvan toekomend aan Rabobank Nederland en lokale Rabobanken	868	501
Waarvan toekomend aan houders Rabobank Certificaten	193	192
Waarvan toekomend aan Capital Securities	393	325
Waarvan toekomend aan Trust Preferred Securities III tot en met VI	31	35
Waarvan toekomend aan overige belangen van derden	37	27
Nettowinst over de periode	1.522	1.080

Geconsolideerd overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten

In miljoenen euro's	1e halfjaar 2015	1e halfjaar 2014
Nettowinst over de periode	1.522	1.080
Niet-gerealiseerde resultaten na belasting in de periode die naar de winst-of-verliesrekening worden overgeboekt wanneer aan specifieke voorwaarden is voldaan:		
Omrekeningsreserves vreemde valuta		
Valutaomrekeningsverschillen	118	178
Herwaarderingsreserve - Voor verkoop beschikbare financiële activa		
Valutaomrekeningsverschillen	-16	4
Wijzigingen geassocieerde deelnemingen	-36	56
Wijzigingen in reële waarde	30	356
Amortisatie als gevolg van gereclassificeerde activa	6	9
Naar nettowinst overgebrachte resultaten	9	-122
Herwaarderingsreserve - Deelnemingen		
Wijzigingen in reële waarde	-	-
Belangen van derden		
Valutaomrekeningsverschillen	12	11
Herwaarderingsreserve - Kasstroomafdekkingen		
Wijzigingen in reële waarde	1.014	377
Naar nettowinst overgeboekte resultaten	-1.064	-397
Niet-gerealiseerde resultaten na belasting in de periode die niet naar de winst-of-verliesrekening zullen worden overgeboekt:		
Omrekeningsreserves vreemde valuta		
Valutaomrekeningsverschillen vermogensinstrumenten uitgegeven door dochters	-91	-53
Herwaarderingsreserves van de nettoverplichting u.h.v. pensioenrechten		
Herwaarderingsreserves	-9	-18
Totale baten en lasten over het boekjaar direct opgenomen in het eigen vermogen	-27	401
Totaal baten en lasten	1.495	1.481
Waarvan toekomend aan Rabobank Nederland en lokale Rabobanken	829	891
Waarvan toekomend aan houders Rabobank Certificaten	193	192
Waarvan toekomend aan Capital Securities	393	325
Waarvan toekomend aan Trust Preferred Securities III tot en met VI	31	35
Waarvan toekomend aan overige belangen van derden	49	38
Totaal baten en lasten	1.495	1.481

Verkort geconsolideerd vermogensoverzicht

<i>In miljoenen euro's</i>	<i>Eigen vermogen Rabobank Nederland en lokale Rabobanken</i>	<i>Eigenvermogens- instrumenten rechtstreeks uitgegeven</i>	<i>Eigenvermogens- instrumenten uitgegeven door dochter- maatschappijen</i>	<i>Overige belangen derden</i>	<i>Totaal</i>
Stand per 1 januari 2015	24.894	12.280	1.224	473	38.871
Totaal baten en lasten	829	578	39	49	1.495
Vergoedingen op Rabobank Certificaten, Capital Securities en Trust Preferred Securities III en IV	-	-578	-39	-	-617
Gedurende het jaar uitgegeven Rabobank Certificaten	-	17	-	-	17
Uitgifte Capital Securities	-	1.500	-	-	1.500
Kosten uitgifte Capital Securities	-	-12	-	-	-12
Overige	36	9	91	12	148
Stand per 30 juni 2015	25.759	13.794	1.315	534	41.402
Stand per 1 januari 2014	23.731	12.852	1.505	446	38.534
Totaal baten en lasten	891	503	49	38	1.481
Vergoedingen op Rabobank Certificaten, Capital Securities en Trust Preferred Securities III tot en met VI	-	-503	-49	-	-552
Gedurende het jaar uitgegeven Rabobank Certificaten	-	105	-	-	105
Aflossing Capital Securities	-4	-158	-	-	-162
Overige	-10	-14	53	-14	15
Stand per 30 juni 2014	24.608	12.785	1.558	470	39.421

Verkort geconsolideerd kasstroomoverzicht

<i>In miljoenen euro's</i>	<i>1e halfjaar 2015</i>	<i>1e halfjaar 2014</i>
Bedrijfsresultaat vóór belastinglasten van voortgezette bedrijfsactiviteiten	2.017	1.050
Niet-geldelijke posten opgenomen in het bedrijfsresultaat vóór belastinglasten	983	1.251
Nettomutatie uit hoofde van operationele activiteiten	8.114	-9.320
Nettomutatie in verplichtingen uit hoofde van operationele activiteiten	-11.197	-41
Overige	-3.632	-1.076
Nettokasstroom uit bedrijfsactiviteiten	-3.715	-8.136
Nettokasstroom uit investeringsactiviteiten	701	3.214
Nettokasstroom uit financieringsactiviteiten	870	2.885
Nettomutatie in geldmiddelen en kasequivalenten	-2.144	-2.037
Geldmiddelen en kasequivalenten per 1 januari	43.409	43.039
Nettomutatie in geldmiddelen en kasequivalenten	-2.144	-2.037
Koersverschillen vreemde valuta op geldmiddelen en kasequivalenten	1.801	-390
Geldmiddelen en kasequivalenten per 30 juni	43.066	40.612

Toelichting op de halfjaarcijfers

Algemeen

De geconsolideerde halfjaarcijfers van Rabobank Groep zijn opgesteld volgens International Financial Reporting Standards zoals goedgekeurd door de Europese Unie en worden gepresenteerd conform IAS 34 Interim Financial Reporting. Alle bedragen luiden in miljoenen euro's tenzij anders staat vermeld.

Rabobank Groep maakt bij het publiceren van de halfjaarcijfers gebruik van de mogelijkheid tot verkorten van de geconsolideerde balans, de geconsolideerde winst-en-verliesrekening, het geconsolideerde vermogensoverzicht en het geconsolideerde kasstroomoverzicht.

Consolidatiegrondslag

Rabobank Groep ('Rabobank') bestaat uit de lokale Rabobanken ('Leden'), de centrale coöperatie Rabobank Nederland en een aantal gespecialiseerde dochterondernemingen. Samen vormen zij Rabobank Groep. Rabobank Nederland adviseert de Leden en ondersteunt hen bij hun dienstverlening. Tevens adviseert Rabobank Nederland de Leden en oefent zij, uit hoofde van de Wet op het financieel toezicht, toezicht uit op de lokale Rabobanken. Daarnaast is Rabobank Nederland krachtens de Wet op het financieel toezicht door het ministerie van Financiën in het gedragstoezicht aangewezen als houder van een collectieve vergunning.

De coöperatieve structuur van Rabobank kent meerdere uitvoerende niveaus, elk met zijn eigen taken en verantwoordelijkheden.

In jaarverslaggevingstermen heeft Rabobank Nederland 'control' over de lokale Rabobanken.

De halfjaarcijfers van Rabobank omvatten de financiële gegevens van Rabobank Nederland en de financiële gegevens van de Leden en de overige groepsmaatschappijen.

Grondslagen voor financiële verslaggeving

Met inachtneming van de gewijzigde en nieuwe IFRS-standaarden zijn hieronder de belangrijkste grondslagen voor financiële verslaggeving opgenomen die bij het opstellen van de geconsolideerde jaarrekening 2014 en deze halfjaarcijfers zijn toegepast. Als gevolg van het verkort weergeven van de primaire overzichten kan het voorkomen dat bepaalde termen in onderstaande grondslagen voor financiële verslaggeving niet naar de primaire overzichten zijn te herleiden.

Nieuwe en gewijzigde standaarden uitgegeven door de IASB en bekrachtigd door de Europese Unie en van toepassing in het huidige boekjaar

Wijzigingen in IAS 19 Personeelsbeloningen: Werknemersbijdragen

Met deze wijziging wordt beoogd de administratieve verwerking van bijdragen van werknemers of derden in verband met toegezegd pensioenregelingen te vereenvoudigen en te verduidelijken. Deze standaard heeft geen impact op het resultaat of het eigen vermogen en is van kracht per 1 januari 2015.

Verbeteringen in International Financial Reporting Standards cyclus 2010-2012 en cyclus 2011-2013

Het doel van de jaarlijkse verbeteringen is niet-dringende, maar noodzakelijke kwesties te behandelen die door de IASB tijdens de in 2010 en 2011 begonnen projectcyclus zijn besproken op het gebied van inconsistenties in IFRS of onduidelijke formuleringen. De wijzigingen in IFRS 3, 8 en 13 en IAS 16, 24 en 38 zijn verduidelijkingen of correcties in de respectieve standaarden. De wijzigingen in IFRS 2 en 3 en IAS 40 betreffen veranderingen in de bestaande vereisten of aanvullende leidraden voor de toepassing van deze vereisten. Deze standaard heeft geen impact op het resultaat of het eigen vermogen en is van kracht per 1 januari 2015.

Nieuwe standaarden uitgegeven door de IASB, maar nog niet bekrachtigd door de Europese Unie

- IFRS 14 Regulatory deferral accounts.
- IFRS 15 Opbrengsten uit contracten met klanten.
- Aanpassing van IAS 1 Presentatie van jaarrekeningen - Initiatief rond informatieverschaffing.
- Verbeteringen aan IFRS (2012-2014).
- Aanpassing van IFRS 10 en IAS 28 Verkoop of inbreng van activa tussen investeerder en de geassocieerde deelneming of joint venture.
- Aanpassing van IAS 27 Enkelvoudige jaarrekening - Equity methode.
- Aanpassing van IAS 16 en IAS 41 Materiële vaste activa en biologische activa - Dragende planten.
- Aanpassing van IAS 16 en IAS 38 Materiële en immateriële vaste activa - Verduidelijking van aanvaardbare afschrijvingsmethodes.
- Aanpassing van IFRS 11 Gezamenlijke overeenkomsten - Verwerking van overnames van deelnemingen in gezamenlijke bedrijfsactiviteiten.

Hoewel deze nieuwe vereisten momenteel geanalyseerd worden en de impact nog niet bekend is, verwacht Rabobank niet dat de invoering van deze gewijzigde standaarden een significant effect zal hebben op het resultaat en het eigen vermogen.

IFRS 9 Financiële instrumenten

De IASB heeft in juli 2014 IFRS 9 Financiële instrumenten gepubliceerd als vervanging van IAS 39 Financiële instrumenten: opname en waardering. De ingangsdatum van de nieuwe standaard is 1 januari 2018. IFRS 9 is echter nog niet bekrachtigd door de Europese Unie.

Classificatie en waardering

De classificatie en waardering van financiële activa wordt bepaald door de wijze waarop Rabobank deze activa beheert alsook de aard van de contractuele kasstromen van deze activa. Beiden bepalen of zij worden opgenomen tegen geamortiseerde kostprijs, reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in het eigen vermogen ('FVOCI') of reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening ('FVTPL'). In veel gevallen zullen de classificatie en waardering overeenkomen met IAS 39, maar er zijn afwijkingen ten aanzien van embedded derivaten en eigen-vermogensinstrumenten. De verwerking van financiële verplichtingen is vrijwel ongewijzigd met uitzondering van bepaalde verplichtingen tegen reële waarde, waarvan de resultaten uit hoofde van veranderingen in het kredietrisico van Rabobank moeten worden opgenomen in het eigen vermogen.

Bijzondere waardeverminderingen

De regels voor bijzondere waardeverminderingen zijn van toepassing op financiële activa tegen geamortiseerde kostprijs en FVOCI, alsook leasevorderingen, bepaalde kredietverstrekkingverplichtingen en financiële garanties. Bij eerste boeking wordt een voorziening gevormd ter grootte van de verwachte kredietverliezen uit mogelijke wanbetaling in de komende 12 maanden ('12-maands ECL'). Als het kredietrisico significant toeneemt, wordt een voorziening vereist ter grootte van de verwachte kredietverliezen uit mogelijke wanbetaling tijdens de verwachte looptijd van het financieel actief ('looptijd ECL'). Bij het bepalen van de omvang van deze voorzieningen heeft IFRS 9 de intentie meer vooruit te kijken dan IAS 39 waardoor de bijzondere waardeverminderingen volatieler zijn. Daarbij is de omvang van de voorzieningen groter, omdat voor alle financiële activa een voorziening ter grootte van de 12-maands ECL wordt gevormd en de hoeveelheid financiële activa waarvoor een voorziening voor de looptijd ECL wordt getroffen, groter is dan waarvoor objectief bewijs voor bijzondere waardevermindering bestaat onder IAS 39.

Hedge accounting

De hedge-accountingregels beogen hedge accounting te vereenvoudigen door een nauwer verband met de risicomanagementstrategie te leggen en een breder scala aan afdekkingsinstrumenten en af te dekken risico's toe te staan. IFRS 9 gaat niet expliciet in op macro-hedge accounting; dit wordt beschouwd als een apart project. Om een mogelijk conflict tussen de bestaande praktijk van macro-hedge accounting en de nieuwe hedge-accountingregels te vermijden, voorziet IFRS 9 in een optie om de huidige bepalingen in IAS 39 inzake macro-hedge accounting te blijven hanteren.

Toepassing

De regels voor classificatie, waardering en bijzondere waardeverminderingen worden retrospectief toegepast door aanpassing van de beginbalans per 1 januari 2018. Er bestaat geen verplichting om de vergelijkende cijfers aan te passen. De hedge-accountingbepalingen worden prospectief toegepast per 1 januari 2018.

Verwacht effect

IFRS 9 is momenteel nog niet goedgekeurd binnen de EU. Wel hebben we de voorbereidingen voor de implementatie daarvan reeds in gang gezet. De belangrijkste impact zal naar verwachting liggen bij de kredietvoorzieningen. Op dit moment is nog geen betrouwbare schatting te maken van de potentiële impact. Naar verwachting kan daarover in de jaarrekening 2016 meer duidelijkheid gegeven worden.

De halfjaarcijfers worden opgesteld op basis van de hierna opgenomen grondslagen. De overige activa en passiva worden, voor zover niet anders vermeld, op basis van de historische kosten verantwoord. Tenzij anders aangegeven, worden bedragen in de halfjaarcijfers vermeld in miljoenen euro's.

Veranderingen in waarderingsgrondslagen en presentatie

De volgende verandering in waarderingsgrondslagen is al toegepast in de geconsolideerde jaarrekening 2014 van Rabobank, maar heeft een effect op de primaire overzichten van deze halfjaarcijfers en is daarom hier nogmaals opgenomen.

Bij de implementatie van IFRS in de geconsolideerde jaarrekening van Rabobank zijn, omdat sprake is van een balans voor winstbestemming, betalingen op eigenvermogensinstrumenten in de loop van het jaar in afwachting van formele besluitvorming in de Algemene Vergadering in het volgende jaar over de winstbestemming, abusievelijk verantwoord als vooruitbetaalde

betalingen en opgenomen in de 'Overige activa'. Omdat de facto deze in de loop van het jaar uitbetaalde bedragen niet terugvorderbaar zijn, is besloten om dergelijke bedragen direct bij betaling ten laste van het eigen vermogen te brengen. De solvabiliteitsratio's worden door deze aanpassing niet geraakt. Het eigen vermogen Rabobank en lokale Rabobanken, overige activa en overige schulden zijn als volgt gecorrigeerd per 30 juni 2014:

<i>In miljoenen euro's</i>	<i>30 juni 2014</i>
Eigen vermogen voor correctie betalingen op eigenvermogensinstrumenten	25.041
Afname overige activa	-193
Toename overige schulden	-240
Eigen vermogen na correctie betalingen op eigenvermogensinstrumenten	24.608

Oordelen en schattingen

Het opstellen van de halfjaarcijfers vereist dat het management schattingen doet en aannames hanteert die van invloed zijn op de gerapporteerde bedragen van activa en verplichtingen, op de rapportering van voorwaardelijke activa en verplichtingen op de datum van de halfjaarcijfers en op de gerapporteerde bedragen van baten en lasten gedurende de verslagperiode. Het betreft met name het vaststellen van de voorzieningen, belastingen, consolidatie, het bepalen van reële waarden van activa en passiva en het vaststellen van bijzondere waardeverminderingen. Hierbij worden de situaties beoordeeld, gebaseerd op beschikbare financiële gegevens en informatie. Hoewel deze schattingen worden gedaan op basis van de meest zorgvuldige beoordeling door het management van actuele gebeurtenissen en acties, kunnen de daadwerkelijke resultaten afwijken van deze schattingen. De waardering van vastgoed kent verschillende aannames en waarderingstechnieken. Het gebruik van verschillende aannames en technieken kan, door het subjectieve karakter, tot verschillende uitkomsten leiden. Deze halfjaarcijfers zijn opgesteld op basis van continuïteit en er zijn geen aanwijzingen waaruit geconcludeerd zou moeten worden dat dit anders wordt.

Groepshalfjaarcijfers

Dochterondernemingen

De deelnemingen waarover Rabobank zeggenschap heeft zijn dochterondernemingen (waaronder gestructureerde entiteiten) en worden geconsolideerd. Zeggenschap over een deelneming wordt uitgeoefend als de investeerder blootgesteld is aan, of rechten heeft op veranderlijke opbrengsten uit hoofde van zijn betrokkenheid bij de deelneming en over de mogelijkheid beschikt deze opbrengsten via zijn macht over de deelneming te beïnvloeden. De activa, verplichtingen en resultaten van deze ondernemingen zijn volledig geconsolideerd. Dochterondernemingen worden geconsolideerd per de datum waarop de effectieve zeggenschap overgaat op Rabobank en worden niet langer geconsolideerd per de datum waarop deze zeggenschap eindigt. Alle onderlinge transacties, saldi en ongerealiseerde winsten en verliezen op transacties tussen dochterondernemingen van Rabobank Groep zijn bij de consolidatie geëlimineerd.

Interne aansprakelijkstelling (kruislingse garantieregeling)

Er bestaat tussen rechtspersonen die behoren tot Rabobank Groep een interne verhouding van aansprakelijkstelling als bedoeld in de Wet op het financieel toezicht (Wft). De regeling houdt in dat in geval van een tekort aan middelen van een deelnemende instelling om haar verplichtingen tegenover haar crediteuren na te komen, de overige deelnemers de middelen van die instelling moeten aanvullen om deze instelling in staat te stellen haar verplichtingen aan haar crediteuren na te komen.

De deelnemers zijn:

- De lokale Rabobanken, leden van de Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A.
- Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A. (Rabobank Nederland) te Amsterdam
- Rabohypotheekbank N.V. te Amsterdam
- Raiffeisenhypotheekbank N.V. te Amsterdam
- Schretlen & Co N.V. te Amsterdam
- De Lage Landen International B.V. te Eindhoven
- De Lage Landen Financiering B.V. te Eindhoven
- De Lage Landen Trade Finance B.V. te Eindhoven
- De Lage Landen Financial Services B.V. te Eindhoven

Investerings in geassocieerde deelnemingen en joint ventures

Investerings in geassocieerde deelnemingen en joint ventures worden verantwoord op basis van de equitymethode. Hierbij wordt het aandeel van Rabobank in de winsten of verliezen, met inachtneming van Rabobank grondslagen, na de verwerving, van deelnemingen verantwoord in de winst-en-verliesrekening en haar aandeel in de mutaties in reserves na de verwerving wordt verantwoord in reserves. De cumulatieve mutaties na de verwerving worden aangepast in de kostprijs van de investering.

Geassocieerde deelnemingen zijn entiteiten waarop Rabobank invloed van betekenis heeft en waarin ze normaliter tussen de 20% en 50% van de stemrechten houdt, maar waarover ze geen zeggenschap heeft. Een joint venture is een gezamenlijke overeenkomst waarbij de partijen, die gezamenlijke zeggenschap over de overeenkomst hebben, rechten hebben op de nettoactiva van de overeenkomst. Ongerealiseerde winsten op transacties tussen Rabobank en haar geassocieerde deelnemingen en joint ventures worden geëlimineerd overeenkomstig de omvang van het belang van Rabobank in de geassocieerde deelnemingen en joint ventures. Ongerealiseerde verliezen worden eveneens geëlimineerd, tenzij de transactie aanwijzingen oplevert voor een bijzondere waardevermindering van het overgedragen actief.

De investering van Rabobank in geassocieerde deelnemingen omvat ook goodwill bij de verwerving. Als het aandeel van Rabobank in de verliezen van een deelneming gelijk is aan of groter dan haar belang in de deelneming, verantwoordt Rabobank geen verdere verliezen, tenzij Rabobank verplichtingen is aangegaan of betalingen heeft gedaan ten behoeve van de deelnemingen.

Afgeleide financiële instrumenten en hedging

Algemeen

Afgeleide financiële instrumenten (derivaten) omvatten over het algemeen vreemdevalutacontracten, valuta- en rentefutures, forward rate agreements, valuta- en renteswaps en valuta- en renteopties (zowel geschreven als verworven).

Afgeleide financiële instrumenten kunnen hetzij aan een beurs verhandeld worden of over-the-counter (OTC) tussen Rabobank en een cliënt worden verhandeld. Alle derivaten worden gewaardeerd tegen reële waarde. De reële waarde wordt bepaald aan de hand van genoteerde marktprijzen (voor derivaten die genoteerd zijn in euro, Amerikaanse dollar en/of Britse pond sterling geldt een smalle bied-laag breedte en wordt gebruik gemaakt van middenprijzen), door handelaren aangeboden prijzen, modellering van contant gemaakte kasstromen en optiewaarderingsmodellen op basis van de actuele marktprijzen en contractuele prijzen voor de onderliggende instrumenten en de tijdswaarde van geld, rendementscurves en de volatiliteit van de onderliggende activa of verplichtingen. Alle derivaten worden opgenomen als activa wanneer hun reële waarde positief is en als verplichtingen wanneer hun reële waarde negatief is.

Derivaten die zijn besloten in overige financiële instrumenten worden als afzonderlijke derivaten behandeld als de risico's en kenmerken ervan niet nauw samenhangen met die van het basiscontract en het basiscontract niet tegen reële waarde is opgenomen, waarbij ongerealiseerde winsten en verliezen in de resultaten worden opgenomen.

Niet als afdekking gebruikte instrumenten

Wanneer Rabobank derivaten voor handelsdoeleinden aangaat, worden gerealiseerde en ongerealiseerde winsten en verliezen verantwoord in 'Resultaten uit financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening'.

Afdekkingsinstrumenten

Rabobank maakt tevens gebruik van afgeleide financiële instrumenten als onderdeel van haar balansbeheer om renterisico's, kredietrisico's en valutarisico's te beheersen. Rabobank maakt gebruik van de mogelijkheden die de EU heeft geboden door de carve-out in IAS 39. Door de carve-out kan op bepaalde posities wel fair value portfolio hedge accounting worden toegepast. Op de datum dat zij een afgeleid contract aangaat, kan Rabobank bepaalde derivaten aanwijzen als (1) een afdekking van de reële waarde van een op de balans opgenomen actief of verplichting (reëlewaardeafdekking); (2) een afdekking van een toekomstige kasstroom toe te rekenen aan een op de balans opgenomen actief of verplichting, een verwachte transactie of vaste verplichting (kasstroomafdekking); of (3) een afdekking van een netto-investering in een buitenlandse entiteit (netto-investeringsafdekking). Hedge accounting kan, voor op deze wijze aangewezen derivaten, worden gebruikt als aan bepaalde criteria is voldaan.

De criteria waaraan een afgeleid financieel instrument moet voldoen voor verantwoording als afdekkingsinstrument omvatten ook:

- formele documentatie van het afdekkingsinstrument, de afgedekte positie, de doelstelling van de afdekking, de strategie en de afdekkingsrelatie wordt opgesteld voordat hedge accounting wordt toegepast;
- de afdekking is naar verwachting effectief (binnen een bandbreedte van 80% tot 125%) in het bereiken van compensatie van aan het afgedekte risico toe te rekenen veranderingen in reële waarde of kasstromen van de afgedekte positie gedurende de hele verslagperiode;
- de afdekking is vanaf het begin continu effectief.

Wijzigingen in de reële waarde van derivaten die worden aangemerkt als reëlewaardehedge en die effectief blijken in relatie tot het afgedekte risico, worden opgenomen in de winst-en-verliesrekening, samen met de overeenkomstige wijziging in reële waarde van de afgedekte activa of verplichtingen die worden toegerekend aan die specifieke afgedekte risico's.

Wanneer de afdekking niet langer voldoet aan de criteria voor hedge accounting (reëlewaardehedge model), wordt de aanpassing van de boekwaarde van een afgedekt rentedragend financieel instrument geamortiseerd ten gunste of ten laste van de winst-en-verliesrekening over de periode tot einde van de gehedgde periode.

Bij een hedge van een netto-investering in een buitenlandse entiteit wordt het derivaat gewaardeerd tegen reële waarde, waarbij de reëlewaardeveranderingen voor zover deze effectief zijn, in het eigen vermogen worden verwerkt. De mutatie van het afgedekte eigenvermogensinstrument als gevolg van wisselkoerswijzigingen wordt tevens verantwoord in het eigen vermogen tot de afstoting van het eigenvermogensinstrument.

Wijzigingen in de reële waarde van derivaten die worden aangemerkt en kwalificeren als kasstroomafdekkingen en die effectief blijken in relatie tot het afgedekte risico, worden verantwoord in de afdekkingsreserve in het eigen vermogen, het niet-effectieve deel van wijzigingen in de reële waarde van de derivaten wordt verantwoord in de winst-en-verliesrekening.

Als de verwachte transactie of de vaste verplichting resulteert in de verantwoording van een niet-financieel actief of een niet-financiële verplichting, worden winsten en verliezen die voorheen uitgesteld waren in het eigen vermogen overgedragen uit het eigen vermogen en opgenomen in de initiële waardering van de kostprijs van het actief of de verplichting. Voor het overige worden in het eigen vermogen uitgestelde bedragen overgebracht naar de winst-en-verliesrekening en gerubriceerd als baten of lasten in de periodes waarin de afgedekte vaste verplichting of de verwachte transactie van invloed is op de winst-en-verliesrekening. Bepaalde afgeleide transacties, die weliswaar als economische afdekkingen fungeren in het kader van de risicobeheersposities van Rabobank, kwalificeren zich niet voor hedge accounting volgens de specifieke regels in IFRS en worden dus behandeld als voor handelsdoeleinden aangehouden derivaten.

Handelsverplichtingen

Handelsverplichtingen bestaan voornamelijk uit alle negatieve reële waarden van derivaten en leveringsverplichtingen uit shortverkopten van effecten. Effecten worden short verkocht om winst te genereren uit hoofde van kortetermijnprijsschommelingen. De effecten benodigd voor de afwikkeling van shortverkopten worden verkregen door effectenuitleningsovereenkomsten of effectenterugkoopovereenkomsten. Short verkochte effecten worden opgenomen tegen reële waarde per balansdatum.

Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa

Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa zijn financiële activa die zijn verworven om winst te genereren uit korte termijn fluctuaties in prijzen of marges van handelaren, of financiële activa die onderdeel zijn van een portefeuille die een patroon van korte termijn winstneming kent.

Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa worden gewaardeerd tegen reële waarde op basis van genoteerde biedprijzen. Alle gerelateerde gerealiseerde en ongerealiseerde winsten en verliezen worden opgenomen onder 'Resultaten uit financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening'. Rente verdiend op voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa wordt verantwoord als rentebaten.

Dividenden ontvangen op voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa worden verantwoord als 'Resultaten uit financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening'.

Alle aankopen en verkopen van voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa die levering vereisen binnen een door regelgeving of marktconventie voorgeschreven tijdslimiet, worden verantwoord op de transactiedatum.

Overige financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening

Rabobank heeft ervoor geopteerd om als financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening financiële instrumenten aan te wijzen die niet worden verworven of aangegaan om winst te genereren uit korte termijn fluctuaties in prijzen of marges van handelaren. Deze financiële instrumenten, waaronder venture capital, worden gewaardeerd tegen reële waarde.

Financiële activa en verplichtingen zijn door het management in deze categorie geclassificeerd bij eerste verwerking, wanneer wordt voldaan aan (één van de) volgende criteria:

- deze aanwijzing elimineert of vermindert significant een inconsistente behandeling die anders zou zijn ontstaan bij het waarderen van de activa of verplichtingen of bij het erkennen van winsten of verliezen op verschillende waarderinggrondslagen; of

- de activa en verplichtingen zijn onderdelen van een groep van financiële activa en/of financiële verplichtingen die gemanaged en beoordeeld worden op basis van de reële waarde in overeenstemming met een gedocumenteerde risicomanagementstrategie of investeringsstrategie; of
- het financieel instrument bevat een 'embedded' derivaat, tenzij het 'embedded' derivaat geen significante impact heeft op de kasstromen of als het evident is dat, met een beperkte of geen analyse, het derivaat niet apart hoeft te worden opgenomen.

Rente verdiend of te betalen op deze activa en verplichtingen wordt verantwoord als rentebaten of -lasten. Alle overige gerealiseerde en ongerealiseerde winsten en verliezen bij herwaardering van deze financiële instrumenten tegen reële waarde worden opgenomen onder 'Resultaat uit overige financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening'. Alle aankopen en verkopen van overige financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening die levering vereisen binnen een door regelgeving of marktconventie voorgeschreven tijdslijmet, worden verantwoord op de transactiedatum.

Day 1 profit

Als er op het moment van het aangaan van een financieel instrument tegen reële waarde gebruikgemaakt wordt van waarderingstechnieken, dan kan er een verschil ontstaan tussen de transactieprijs en de reële waarde. Een eventueel verschil hiertussen wordt de day 1 profit genoemd. Rabobank verantwoordt deze winst onmiddellijk onder 'Overige resultaten', wanneer de waarderingstechniek gebaseerd is op waarneembare inputs (van actieve markten). Als gebruikgemaakt is van niet-waarneembare inputs, dan wordt de day 1 profit geamortiseerd over de looptijd van de transactie en verantwoord als 'Overige schulden'. De winst wordt alsnog genomen als het betreffende financiële instrument verkocht is of de gegevensinvoer alsnog waarneembaar is geworden.

Voor verkoop beschikbare financiële activa

Het management bepaalt de rubricering van financiële activa op de datum van verwerving. De rubricering is afhankelijk van het doel waarvoor de beleggingen worden verkregen. Financiële activa die zijn bedoeld om voor onbepaalde tijd te worden aangehouden en die kunnen worden verkocht om te voorzien in liquiditeitsbehoeften of als reactie op wijzigingen in het rentetarief, wisselkoersen of aandelenkoersen, worden gerubriceerd als voor verkoop beschikbaar.

Voor verkoop beschikbare financiële activa worden bij eerste waardering verantwoord tegen reële waarde inclusief transactiekosten, op basis van genoteerde biedprijzen of bedragen afgeleid uit kasstroommodellen. De reële waarde voor niet-genoteerde eigenvermogensinstrumenten, die wordt geschat op basis van geëigende koerswinstverhoudingen, is aangepast om de specifieke omstandigheden van de emittent te weerspiegelen. Ongerealiseerde winsten en verliezen, voortvloeiend uit wijzigingen in de reële waarde van als voor verkoop beschikbaar gerubriceerde financiële activa, worden verantwoord in het eigen vermogen, tenzij het geamortiseerde rente of valutakoersverschillen van monetaire activa betreft. Als de financiële activa worden afgestoten, worden de aanpassingen van de reële waarde opgenomen in de winst-en-verliesrekening.

Vreemdvermogensinstrumenten hebben een bijzondere waardevermindering ondergaan als er objectieve aanwijzingen zijn dat de daling van de reële waarde zodanig is dat het niet redelijk is om te veronderstellen dat de waarde in de voorzienbare toekomst zal herstellen tot het niveau van de boekwaarde. Het management beoordeelt op iedere balansdatum of er

objectieve aanwijzingen bestaan dat voor verkoop beschikbare activa een bijzondere waardevermindering hebben ondergaan. Objectieve aanwijzingen voor een mogelijke waardevermindering kunnen zijn:

- significante financiële problemen bij de emittent;
- contractbreuk met betrekking tot rentebetalingen of aflossingen;
- het wegvallen van een actieve markt voor dat financieel actief vanwege financiële moeilijkheden.

Als er sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt het cumulatieve verlies bepaald als het verschil tussen kostprijs en de huidige reële waarde, verminderd met eventueel eerder verantwoorde bijzondere waardeverminderingen. Dit wordt overgeboekt van de herwaarderingsreserve in het eigen vermogen naar de winst-en-verliesrekening. Wanneer in een periode daarna de bijzondere waardevermindering van vreemdvermogensinstrumenten afneemt en de afname objectief kan worden toegeschreven aan een gebeurtenis die zich na de afwaardering heeft afgespeeld, wordt de bijzondere waardevermindering teruggenomen via de winst-en-verliesrekening.

Eigenvermogensinstrumenten worden geacht een bijzondere waardevermindering te hebben ondergaan, wanneer de kostprijs de realiseerbare waarde duurzaam overtreft. Dat wil zeggen dat de reële waarde langdurig of significant lager is dan de kostprijs. Voor de investeringen in de vorm van niet-genoteerde eigenvermogensinstrumenten wordt de realiseerbare waarde bepaald door toepassing van erkende waarderingstechnieken. Voor genoteerde financiële activa wordt de realiseerbare waarde bepaald aan de hand van de marktprijs. Bijzondere waardeverminderingen op eigenvermogensinstrumenten worden later niet teruggenomen via de winst-en-verliesrekening.

Alle aankopen en verkopen volgens standaardmarktconventies van voor verkoop beschikbare financiële activa worden verantwoord op de transactiedatum. Alle overige aankopen en verkopen worden verantwoord op de datum van afwikkeling.

Terugkoopovereenkomsten en omgekeerde terugkoopovereenkomsten

Financiële activa die zijn verkocht onder voorbehoud van een gerelateerde terugkoopovereenkomst (terugkoopovereenkomsten) worden in de halfjaarcijfers opgenomen als 'Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa' of 'Voor verkoop beschikbare financiële activa'.

De verplichting ten aanzien van de tegenpartij is opgenomen in 'Schulden aan andere banken' of 'Toevertrouwde middelen' al naar gelang van toepassing.

Financiële activa verworven in het kader van terugkoopovereenkomsten (omgekeerde terugkoopovereenkomsten) worden opgenomen als 'Vorderingen op andere banken' of 'Kredieten aan cliënten', al naar gelang van toepassing. Het verschil tussen verkoopprijs en terugkoopprijs wordt verantwoord als rentebaten of rentelasten over de duur van de overeenkomsten op basis van de effectieverentemethode.

Securitisatie en overige regelingen voor verwijdering van de balans

Rabobank securitiseert, verkoopt en onderhoudt verschillende financiële activa, waarbij sprake kan zijn van een verkoop van deze activa aan special purpose entities (SPE's) die op hun beurt effecten uitgeven aan beleggers. Rabobank kan een belang houden in de vertitelde en verkochte financiële activa in de vorm van achtergestelde interest-only strips, achtergestelde effecten, spread accounts, servicingrechten, garanties, put- en callopties en overige regelingen. Een financieel actief (of een deel van een financieel actief) wordt van de balans verwijderd als:

- de rechten op de kasstromen uit het actief aflopen;
- de rechten op de kasstromen uit het actief en nagenoeg alle risico's en voordelen van het eigendom van het actief worden overgedragen;

- een verplichting om de kasstromen uit het actief over te dragen verondersteld wordt en nagenoeg alle risico's en voordelen worden overgedragen;
- niet alle economische risico's en voordelen worden overgedragen of behouden maar de zeggenschap over het actief wordt overgedragen.

Een financiële verplichting (of een deel daarvan) wordt van de balans verwijderd als de financiële verplichting tenietgaat, dat wil zeggen wanneer de in het contract vastgelegde verplichting nagekomen of ontbonden wordt, dan wel afloopt.

Als Rabobank de zeggenschap over het actief behoudt maar niet nagenoeg alle risico's en voordelen, wordt het actief verantwoord overeenkomstig de mate van de aanhoudende betrokkenheid van Rabobank. Een gerelateerde verplichting wordt eveneens verantwoord overeenkomstig de mate van aanhoudende betrokkenheid. De verantwoording van de wijziging in de waarde van de verplichting geschiedt in overeenstemming met de verantwoording van wijzigingen in de waarde van het actief.

Wanneer een transactie niet aan de bovenstaande voorwaarden voldoet voor verwijdering van de balans, wordt zij verantwoord als een lening met zekerheidsstelling.

Voor zover een overdracht van een financieel actief zich niet kwalificeert voor verwijdering van de balans, worden de contractuele rechten van Rabobank in verband met de overdracht niet afzonderlijk verantwoord indien derivaten als verantwoording van zowel het afgeleide als het overgedragen actief, danwel de verplichting voortvloeiend uit de overdracht zou resulteren in dubbele verantwoording van dezelfde rechten of verplichtingen.

Winsten of verliezen op securitisatie of verkooptransacties hangen voor een deel af van de vorige boekwaarde van de financiële activa die bij de overdracht zijn betrokken.

De boekwaarde van deze activa wordt toegerekend aan de verkochte en de aangehouden belangen op basis van de relatieve reële waarde van deze belangen op de datum van verkoop. Winsten of verliezen worden verantwoord op het tijdstip van de overdracht en worden verantwoord in het resultaat.

De bepaling van de reële waarde van de verkochte en de aangehouden belangen geschiedt op basis van genoteerde marktprijzen of door bepaling van de contante waarde van verwachte kasstromen op basis van prijsmodellen die rekening houden met verschillende aannames, zoals kredietverliezen, rekenrente, rendementscurves, betalingssnelheid en overige factoren.

Rabobank bepaalt of de SPE in de geconsolideerde (half)jaarrekening moet worden opgenomen. Rabobank voert daartoe een beoordeling uit van de SPE door een reeks van factoren te overwegen, waaronder de activiteiten, besluitvormingsbevoegdheden en de toerekening van voordelen en risico's van de activiteiten van de SPE.

Geldmiddelen en kasequivalenten

Kasequivalenten zijn zeer liquide investeringen voor de korte termijn, die worden aangehouden om te kunnen voldoen aan kortetermijnverplichtingen in geldmiddelen en niet zozeer voor investeringen of andere doeleinden. De resterende looptijd is minder dan negentig dagen vanaf de aankoopdatum. Ze zijn eenvoudig converteerbaar in vaststaande geldbedragen en onderhevig aan een verwaarloosbaar risico van waardeveranderingen.

Saldering van financiële activa en verplichtingen

Financiële activa en financiële verplichtingen worden gesaldeerd en het nettobedrag wordt in de balans opgenomen als er een juridisch afdwingbaar recht is om de verantwoorde bedragen te salderen en als het voornemen bestaat om de verwachte toekomstige kasstromen op netto-basis te verrekenen, of tegelijkertijd het actief te realiseren en de verplichting af te wikkelen. Het betreft hier met name saldering van rekening courant en derivaten. De saldering van belastingen wordt behandeld in paragraaf 'Belastingen'.

Vreemde valuta

Buitenlandse entiteiten

Posten opgenomen in de (half)jaarrekening van elke entiteit in Rabobank Groep worden gewaardeerd op basis van de valuta die het best de economische realiteit van de onderliggende gebeurtenissen en omstandigheden weergeeft die relevant zijn voor die entiteit (de functionele valuta).

De geconsolideerde (half)jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, de functionele valuta van de moedermaatschappij.

Winst-en-verliesrekeningen en kasstromen van buitenlandse entiteiten worden omgerekend in de presentatievaluta van Rabobank tegen de koers op transactiedata die te benaderen is door middel van gemiddelde koersen en hun balans wordt omgerekend tegen de wisselkoersen op 30 juni. Valutakoersverschillen voortvloeiend uit de omrekening van de netto-investering in buitenlandse entiteiten en van leningen en overige valuta-instrumenten, aangemerkt als hedges van dergelijke investeringen, worden verwerkt in het eigen vermogen. Wanneer een buitenlandse entiteit is verkocht, worden dergelijke valutakoersverschillen verantwoord in de winst-en-verliesrekening als deel van de winst of verlies op verkoop.

Goodwill en reëlewaardeaanpassingen, voortvloeiend uit de overname van een buitenlandse entiteit, worden verantwoord als activa en verplichtingen van de buitenlandse entiteit en omgerekend tegen de slotkoers.

Transacties in vreemde valuta

Transacties in vreemde valuta worden omgerekend in de waarderingsvaluta op basis van de wisselkoersen op de transactiedatum. Omrekeningsverschillen die ontstaan bij afwikkeling van dergelijke transacties en bij omrekening van monetaire activa en verplichtingen, luidend in buitenlandse valuta, worden verantwoord in de winst-en-verliesrekening. Omrekeningsverschillen die kwalificeren als netto-investeringsafdekkingen worden verantwoord in het eigen vermogen.

Omrekeningsverschillen op schuldpapieren en overige monetaire financiële activa gewaardeerd tegen reële waarde worden opgenomen onder valutakoerswinsten en verliezen. Omrekeningsverschillen op niet-monetaire posten, zoals voor handelsdoeleinden aangehouden eigenvermogensinstrumenten, worden verantwoord als deel van reëlewaardewinsten of -verliezen.

Omrekeningsverschillen op voor verkoop beschikbare niet-monetaire posten worden opgenomen onder de herwaarderingsreserve in het eigen vermogen.

Rente

Rentebaten en -lasten worden op basis van het toerekeningsbeginsel verantwoord in de winst-en-verliesrekening voor alle rentedragende instrumenten waarbij de effectieverentemethode wordt gehanteerd. Rentebaten omvatten mede coupons met betrekking tot vastrentende financiële activa en voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa en geaccumuleerd agio en disagio op schatkistpapier en overige contant gemaakte instrumenten. Wanneer leningen onderhevig zijn aan bijzondere waardevermindering, worden zij afgewaardeerd tot hun realiseerbare bedragen. Rentebaten worden vervolgens verantwoord op basis van het oorspronkelijke rentetarief dat is gehanteerd om de toekomstige kasstromen contant te maken om het realiseerbare bedrag te bepalen. De rente op derivaten aangehouden voor economische afdekkingsdoeleinden wordt afzonderlijk gepresenteerd onder de rentebaten.

Provisies

Inkomsten uit hoofde van vermogensbeheeractiviteiten bestaan voornamelijk uit unit trust, fondsenbeheer en administratie. Baten uit vermogensbeheer en assurantiebemiddeling worden verantwoord als verdiend wanneer de dienst is geleverd.

Provisies worden verantwoord op basis van het toerekeningsbeginsel. Provisies voortvloeiend uit het onderhandelen of deelnemen aan het onderhandelen van een transactie voor een derde, bijvoorbeeld de overname van leningen, aandelen of overige effecten of de aankoop of verkoop van ondernemingen, worden verantwoord bij afronding van de onderliggende transacties.

Kredieten aan cliënten en vorderingen op andere banken

Kredieten aan cliënten en vorderingen op andere banken zijn niet-afgeleide financiële activa met vaste of bepaalde betalingen, die niet op een actieve markt zijn genoteerd. Als uitzondering hierop gelden dergelijke activa die door Rabobank geassocieerd zijn als aangehouden voor handelsdoeleinden of bij eerste opname in de balans aangemerkt zijn als gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening of als beschikbaar voor verkoop. Kredieten aan cliënten en vorderingen op andere banken worden initieel gewaardeerd tegen reële waarde inclusief transactiekosten en vervolgens op basis van de geamortiseerde kostprijs inclusief transactiekosten.

De leningen worden onderworpen aan een individuele of een collectieve impairmentanalyse. Een waardercorrectie, voorziening voor verwachte verliezen op leningen, wordt gemaakt als er objectieve aanwijzingen zijn dat Rabobank niet alle ingevolge de oorspronkelijke contractuele bepalingen verschuldigde bedragen zal kunnen innen. Het bedrag van de voorziening is het verschil tussen de boekwaarde en het realiseerbare bedrag, zijnde de contante waarde van verwachte kasstromen. Hierin zijn – naast de verwachte rente-inkomsten en aflossingen – de bedragen opgenomen, die realiseerbaar zijn uit garanties en waarborgen en contant gemaakt zijn tegen het oorspronkelijke (gemiddelde) effectieve rentetarief van leningen.

De voorziening voor leningen omvat verliezen wanneer er objectieve aanwijzingen zijn dat er op de balansdatum sprake is van verliezen in onderdelen van de leningenportefeuille.

Objectieve aanwijzingen voor een mogelijke waardevermindering kunnen zijn:

- significante financiële problemen bij de kredietnemer;
- in gebreke blijven of nalatigheid van kredietnemers bij de betaling van interest en/of aflossing;
- heronderhandeling van een lening;
- kans op faillissement of financiële reorganisatie bij de kredietnemer;
- veranderende betalingsstatus van kredietnemers;
- veranderingen in economische omstandigheden die aanleiding kunnen geven tot het in gebreke blijven van de kredietnemer.

Bij elk afzonderlijk bedrijfsonderdeel worden de verliezen geschat op basis van de kredietwaardigheidsbeoordeling van de leners en de waarde van de zekerheden die zijn ondergezet ten behoeve van de bank, waarbij rekening wordt gehouden met de actuele economische omstandigheden waarin de leners hun activiteiten ontplooiën. De boekwaarde van de leningen wordt verminderd door gebruik te maken van een voorzieningenrekening, gebaseerd op het door de bank meest waarschijnlijk geachte scenario en het bedrag van het verlies wordt verantwoord in de winst-en-verliesrekening.

Afboekingen van voorzieningen voor verwachte verliezen op leningen vinden plaats zodra het uitwinningsproces is beëindigd, de gestelde zekerheden te gelde zijn gemaakt en er vrijwel geen andere verhaalsmogelijkheid meer is en bij een formele schuldkwijtschelding. Alsnog geïnde bedragen worden ten gunste gebracht van de post 'Kosten kredietverliezen' in de winst-en-verliesrekening. Zodra het continuïteitsperspectief is hersteld en achterstanden conform afspraak zijn ingelopen, wordt de lening niet langer als impaired (onvolwaardig) beschouwd. Het management beoordeelt continu deze heronderhandelde leningen om er zeker van te zijn dat aan alle criteria is voldaan en dat de toekomstige kasstromen naar verwachting plaatsvinden. De algemene voorziening betreft de voorziening die wordt vastgesteld voor het deel van de portefeuille dat per balansdatum de facto wel impaired is, maar nog niet als zodanig geïdentificeerd is (IBNR; incurred but not reported) in de risicosystemen van de bank. Ook hier worden Basel II-parameters, aangepast aan de IFRS-richtlijnen en aan de actualiteit, gebruikt voor het

vaststellen van de voorziening. Belangrijk bij de bepaling van de algemene voorziening is de zogeheten Loss Identification Period (LIP) welke de periode aangeeft tussen het moment dat een loss event bij de cliënt plaatsvindt en het moment dat de bank dit in de risicosystemen heeft vastgelegd. De LIP wordt aangeduid in maanden en verschilt per portefeuille.

Het management beoordeelt op iedere balansdatum of er objectieve aanwijzingen bestaan dat geherclassificeerde leningen die voorheen als voor verkoop beschikbare activa waren opgenomen, een bijzondere waardevermindering hebben ondergaan.

Voor uitzettingen die binnen CRD IV worden gekwalificeerd als corporate uitzettingen, worden de uitzettingen gemeten volgens het één-obligor principe. Dit principe houdt in dat de goedgekeurde limiet voor een debiteur van toepassing is op de som van alle uitzettingen – inclusief derivaten, garanties en dergelijke – van de debiteurgroep waartoe de debiteur behoort. Tot een debiteurgroep behoren alle debiteuren die vallen binnen de economische entiteit waarin juridische entiteiten en bedrijven organisatorisch verwant zijn. Daarnaast behoren ook de meerderheidsaandeelhouders tot de economische entiteit. Het één-obligor principe is entiteit overstijgend; de uitzettingen van de debiteuren groep over alle groepsonderdelen worden meegenomen.

Immateriële activa

Goodwill

Goodwill vertegenwoordigt het bedrag waarmee de kostprijs van een overname de reële waarde te boven gaat van het aandeel van Rabobank in de nettoactiva en de voorwaardelijke verplichtingen van de verworven dochteronderneming op de overnamedatum. Bij iedere overname wordt het overige belang derden in de overgenomen entiteit gewaardeerd tegen reële waarde of tegen het proportionele deel van de identificeerbare activa en passiva van de overgenomen entiteit. Jaarlijks, of vaker als er aanwijzingen zijn, wordt er een impairmenttest uitgevoerd om vast te stellen of een bijzondere waardevermindering heeft plaatsgevonden.

Ontwikkelingskosten van software

Kosten in verband met de ontwikkeling of instandhouding van software worden verantwoord als een last wanneer zij worden gemaakt. Kosten die direct worden gemaakt in verband met identificeerbare en unieke softwareproducten waarover Rabobank de zeggenschap heeft en die waarschijnlijk gedurende een periode langer dan een jaar economische voordelen zullen opleveren die de kosten te boven gaan, worden verantwoord als immateriële activa. Directe kosten omvatten ook personeelskosten van het softwareontwikkelingsteam, financieringskosten en een geëigend deel van de relevante overhead.

Uitgaven die de prestaties van software verbeteren ten opzichte van hun oorspronkelijke specificaties worden aan de oorspronkelijke kostprijs van de software toegevoegd. Softwareontwikkelingskosten worden verantwoord als activa en lineair afgeschreven over hun gebruiksduur van maximaal vijf jaren.

Overige immateriële vaste activa

De overige immateriële vaste activa bestaan voornamelijk uit immateriële vaste activa die nieuw zijn geïdentificeerd bij bedrijfscombinaties en worden afgeschreven overeenkomstig de looptijd van de activa.

De activa worden jaarlijks beoordeeld op bijzondere waardevermindering, op basis van verwachte toekomstige cashflows. Een bijzonder waardeverminderingverlies wordt opgenomen als verwachte toekomstige winsten de waarde van het actief niet ondersteunen.

Bijzondere waardevermindering van goodwill

Goodwill wordt jaarlijks in het vierde kwartaal van het boekjaar, of vaker als er een indicatie is die wijst op een mogelijke bijzondere waardevermindering, getoetst op bijzondere waardevermindering door een vergelijking van de realiseerbare waarde met de boekwaarde. De hoogste van de bedrijfswaarde enerzijds en de reële waarde verminderd met verkoopkosten anderzijds bepaalt de realiseerbare waarde. Het type van overgenomen onderneming is bepalend voor de definiëring van kasstroomgenererende eenheden. De bedrijfswaarde van een kasstroomgenererende eenheid wordt bepaald door berekening van de contante waarde van de verwachte toekomstige kasstromen van die kasstroomgenererende eenheid met de rentevoet voor belasting. De belangrijkste aannames die zijn gebruikt in het kasstroommodel zijn afhankelijk van de inputgegevens die verschillende financiële en economische variabelen weerspiegelen, zoals de risicovrije rente in een land en een premie die het inherente risico van de betreffende entiteit weergeeft. Deze variabelen worden bepaald op basis van een beoordeling door het management. Bijzondere waardeverminderingen van goodwill worden in de winst-en-verliesrekening verantwoord als 'Overige resultaten'.

Bijzondere waardevermindering van overige immateriële vaste activa

Telkens op de balansdatum beoordeelt Rabobank of er aanwijzingen zijn voor bijzondere waardeverminderingen van de overige immateriële activa. Is er sprake van dergelijke aanwijzingen, dan wordt een analyse uitgevoerd om te beoordelen of de boekwaarde van de overige immateriële activa volledig realiseerbaar is. Afwaardering vindt plaats wanneer de boekwaarde hoger is dan het realiseerbare bedrag. Voor de goodwill en de software in ontwikkeling wordt jaarlijks per balansdatum, of vaker als er een aanwijzing is, een impairmenttest uitgevoerd om vast te stellen of een bijzondere waardevermindering heeft plaatsgevonden. Bijzondere waardeverminderingen en terugboekingen van bijzondere waardeverminderingen van de overige immateriële vaste activa worden in de winst-en-verliesrekening verantwoord als 'Andere beheerskosten'.

Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen***Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen voor eigen gebruik***

Apparatuur (voor eigen gebruik) wordt verantwoord tegen historische kosten na aftrek van geaccumuleerde afschrijvingen en eventuele bijzondere waardeverminderingen. Vaste activa, terreinen en gebouwen (voor eigen gebruik) bestaan hoofdzakelijk uit kantoren en worden eveneens verantwoord tegen kostprijs, na aftrek van geaccumuleerde afschrijvingen en eventuele bijzondere waardeverminderingen.

Afschrijvingen worden als volgt lineair berekend ter afwaardering van de kostprijs van dergelijke activa tot hun restwaarde over hun geschatte gebruiksduur.

• Terreinen	Niet afgeschreven
• Gebouwen	25 - 40 jaar
Apparatuur, waaronder	
• Computerapparatuur	1 - 5 jaar
• Overige apparatuur en motorvoertuigen	3 - 8 jaar

Rabobank beoordeelt jaarlijks of er aanwijzingen zijn voor bijzondere waardeverminderingen van onroerende zaken en bedrijfsmiddelen. Wanneer de boekwaarde van een actief groter is dan het geschatte realiseerbare bedrag, wordt deze onmiddellijk afgewaardeerd naar het realiseerbare bedrag. Bijzondere waardeverminderingen en terugboekingen van bijzondere waardeverminderingen van onroerende zaken en bedrijfsmiddelen worden in de winst-en-verliesrekening verantwoord als 'Andere beheerskosten'. Winsten en verliezen op afstoting van

onroerende zaken en bedrijfsmiddelen worden bepaald ten opzichte van hun boekwaarde en worden verwerkt bij de bepaling van het bedrijfsresultaat.

Herstelwerkzaamheden en instandhouding worden ten laste gebracht van de winst-en-verliesrekening wanneer de uitgave is gedaan. Uitgaven die de voordelen van terreinen en gebouwen verlengen of vergroten ten opzichte van hun oorspronkelijke gebruik, worden geactiveerd en vervolgens afgeschreven.

Vastgoedbeleggingen

Vastgoedbeleggingen, voornamelijk bestaand uit kantoorgebouwen, worden aangehouden voor de langetermijnhuurbaten en worden niet gebruikt door Rabobank of haar dochterondernemingen. Vastgoedbeleggingen worden verantwoord als langetermijnbelegging en opgenomen tegen kostprijs na aftrek van geaccumuleerde afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen. De vastgoedbeleggingen worden afgeschreven over 40 jaar.

Overige activa

Onderhanden werk

Het onderhanden werk is verantwoord als 'Overige activa'. Onderhanden werk betreft commercieel vastgoedprojecten en verkochte en onverkochte woningbouwprojecten in aanbouw of voorbereiding en wordt gewaardeerd tegen gemaakte kosten, vermeerderd met toegerekende rente en verminderd met eventueel noodzakelijke voorzieningen. Aan kopers en opdrachtgevers gefactureerde termijnen worden in mindering gebracht op onderhanden werk. Als voor een project het saldo negatief is (de gefactureerde termijnen bedragen meer dan de geactiveerde kosten), wordt het saldo op dat project verantwoord als 'Overige schulden'.

Winsten en verliezen worden genomen op basis van de voortgang van het project ('percentage of completion'-methode) omdat er sprake is van een 'continuous transfer' van eigendom.

Rabobank draagt de zeggenschap en de wezenlijke risico's en voordelen van eigendom van het onderhanden werk in zijn actuele staat over aan de koper naarmate de bouw vordert.

Bouwterreinen

Bouwterreinen worden gewaardeerd tegen kostprijs, met inbegrip van toegerekende rente en bijkomende kosten voor de aankoop en het bouwrijp maken van terreinen. Voor grond waarop volgens het bestemmingsplan geen speciale bestemming rust, wordt, indien er geen zekerheid bestaat dat de grond bebouwd zal worden, geen rente toegerekend. In de kostprijs van grond is niet de voorwaardelijke verplichting opgenomen die afhankelijk is van toekomstige bestemmingswijziging op de betreffende grond. Voor bij verkoop verwachte verliezen wordt een bijzondere waardevermindering toegepast op de boekwaarde van het terrein.

Leasing

Rabobank is de lessee

Leaseovereenkomsten van onroerende zaken en bedrijfsmiddelen, waarbij nagenoeg alle risico's en voordelen van het eigendom worden overgedragen aan Rabobank, worden gerubriceerd als financiële leaseovereenkomsten. Financiële leaseovereenkomsten worden geactiveerd bij aanvang van de leaseovereenkomst tegen de reële waarde van de geleasede vaste activa of tegen de contante waarde van de minimale leasebetalingen als de contante waarde lager is. Elke leasebetaling wordt zodanig toegerekend tussen de verplichting en financieringskosten dat dit resulteert in een constante rente over het resterende saldo van de verplichting.

De corresponderende huurverplichtingen worden, na aftrek van financieringskosten, opgenomen onder 'Overige schulden'. De rentecomponent van de financieringskosten wordt ten laste gebracht van de winst-en-verliesrekening over de leaseperiode. Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen, verworven in het kader van financiële leaseovereenkomsten, worden afgeschreven over de gebruiksduur van het actief of wanneer korter, de leasetermijn.

Leaseovereenkomsten waarbij een aanzienlijk deel van de risico's en voordelen van het eigendom wordt behouden door de lessor, worden gerubriceerd als operationele leaseovereenkomsten. Betalingen uit hoofde van operationele leaseovereenkomsten worden (na aftrek van eventuele kortingen door de lessor) lineair ten laste gebracht van de winst-en-verliesrekening over de leaseperiode.

Rabobank is de lessor

Financiële leaseovereenkomsten

Als activa worden geleased in het kader van een financiële leaseovereenkomst, wordt de contante waarde van de leasebetalingen verantwoord als een vordering onder 'Vorderingen op andere banken' of 'Kredieten aan cliënten'. Het verschil tussen de brutovordering en de contante waarde van de vordering wordt verantwoord als onverdiende financieringsbatens. Lease-inkomsten worden verantwoord als rentebaten over de leaseperiode op basis van de netto-investeringsmethode, die een constante periodieke rente weergeeft.

Operationele leaseovereenkomsten

Activa geleased in het kader van operationele leaseovereenkomsten worden in de balans opgenomen onder 'Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen'. Zij worden afgeschreven over hun verwachte gebruiksduur in overeenstemming met die voor vergelijkbare onroerende zaken en bedrijfsmiddelen. Huurinkomsten worden (na aftrek van aan lessees verstrekte kortingen en afschrijvingen) verantwoord in 'Overige resultaten' op lineaire basis over de leaseperiode.

Voorzieningen

Voorzieningen worden verantwoord als Rabobank een actuele juridische of feitelijke verplichting heeft uit hoofde van gebeurtenissen in het verleden wanneer het waarschijnlijk is dat een uitstroom van middelen nodig is om die verplichting af te wikkelen en als een betrouwbare schatting kan worden gemaakt van het bedrag. Als Rabobank vergoeding verwacht van een voorziening, bijvoorbeeld in het kader van een verzekeringscontract, wordt de vergoeding verantwoord als een afzonderlijk actief als de vergoeding nagenoeg zeker is. De voorzieningen worden gewaardeerd op de contante waarde van de verwachte toekomstige kasstromen.

Herstructurering

Herstructureringsvoorzieningen bestaan uit betalingen uit hoofde van afvloeiingsregelingen en overige direct aan de herstructureringsprogramma's toe te rekenen kosten. Deze kosten worden verantwoord in de periode waarin voor Rabobank een juridische of feitelijke betalingsverplichting ontstaat, voor afvloeiing een gedetailleerd plan is opgesteld en tevens een geldige verwachting bij de betrokkenen is gewekt dat de reorganisatie zal worden doorgevoerd.

Fiscale en juridische zaken

De voorziening voor fiscale en juridische zaken is gebaseerd op de best mogelijke schattingen zoals beschikbaar op balansdatum, waarbij rekening wordt gehouden met de adviezen van juridische en fiscale adviseurs. Het tijdstip van de uitgaande kasstromen die samenhangen met deze voorzieningen is onzeker omdat de uitkomst van de geschillen en de tijd die daarmee gemoeid is onvoorspelbaar zijn.

Overige voorzieningen

Onder overige voorzieningen vallen voorzieningen ten behoeve van verlieslatende overeenkomsten, kredietverplichtingen en uit hoofde van het depositogarantiestelsel.

Personeelsbeloningen

Rabobank heeft verschillende pensioenregelingen op basis van de lokale omstandigheden en praktijken in de landen waar zij activiteiten ontplooit. De regelingen worden over het algemeen gefinancierd door betalingen aan verzekeringsmaatschappijen of trustee-administered funds zoals bepaald door periodieke actuariële berekeningen. Een toegezegdpensioenregeling is een pensioenregeling die een bedrag aan te betalen pensioenuitkeringen toezegt, gewoonlijk in relatie tot een of meer factoren als leeftijd, dienstjaren of beloning.

Een toegezegdebijdrageregeling is een pensioenregeling in het kader waarvan Rabobank vaste bijdragen betaalt aan een afzonderlijke entiteit (een fonds) en geen juridische of feitelijke verplichting heeft als het fonds onvoldoende activa heeft om alle uitkeringen aan personeel te betalen in verband met dienstdienst van personeel in de actuele en voorgaande periodes.

Pensioenverplichtingen

De verplichting uit hoofde van toegezegdpensioenregelingen is de contante waarde van de toegezegdpensioenverplichting op de balansdatum na aftrek van de reële waarde van fondsbeleggingen. De toegezegdpensioenverplichting wordt jaarlijks berekend door onafhankelijke actuarissen op basis van de 'projected unit credit'-methode. De contante waarde van de toegezegdpensioenverplichting wordt bepaald door de geschatte toekomstige uitstroom van geldmiddelen op basis van rentetarieven van hoogwaardige bedrijfsobligaties met looptijden welke die van de gerelateerde verplichting benaderen. De meeste pensioenregelingen zijn middelloonregelingen en de kosten van dergelijke regelingen, dat wil zeggen de nettopensioenlasten voor de periode na aftrek van werknemersbijdragen en rente, worden opgenomen in 'Personeelskosten'. De nettorentelasten of -baten worden berekend door de disconteringsvoet aan het begin van het jaar op het actief of de verplichting uit hoofde van de toegezegdpensioenregeling toe te passen.

Actuariële winsten en verliezen voortvloeiend uit aanpassingen aan de feitelijke ontwikkelingen of actuariële aannames worden verwerkt in het geconsolideerd overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten.

Toegezegdebijdrageregelingen

Voor toegezegdebijdrageregelingen betaalt Rabobank bijdragen aan openbaar of privaat beheerde pensioenverzekeringsplannen op een verplichte, contractuele of vrijwillige basis. Zodra de bijdragen zijn voldaan, heeft Rabobank geen verdere betalingsverplichtingen.

De reguliere bijdragen zijn kosten over het jaar waarin zij betaalbaar worden en zij worden als zodanig opgenomen onder 'Personeelskosten'.

Overige verplichtingen na uitdiensttreding

Sommige onderdelen van Rabobank bieden hun werknemers overige tegemoetkomingen na uitdiensttreding aan. Voor het recht op deze uitkeringen is gewoonlijk vereist dat de werknemer tot de pensioenleeftijd in dienst blijft en een minimum aantal dienstjaren heeft. De verwachte kosten van deze uitkeringen worden over de dienstdienst opgebouwd, op basis van een systematiek die vergelijkbaar is met toegezegdpensioenregelingen. Deze verplichtingen worden ieder jaar gewaardeerd door onafhankelijke actuarissen.

Variabele beloningen

De kosten uit hoofde van variabele beloningen die onvoorwaardelijk en in contanten betaald worden, worden verantwoord in het jaar waarin de werknemer de diensten levert. De kosten met betrekking tot de voorwaardelijke betalingen in contanten worden opgenomen in de winst-en-verliesrekening in de personeelskosten gedurende het dienstverband in het prestatie-

jaar en de wachtperiode (totaal vier jaar). De verplichting wordt verantwoord in de overige schulden. Op eigenvermogensinstrumenten gebaseerde betalingen worden behandeld in de volgende paragraaf.

Op eigenvermogensinstrumenten gebaseerde betalingen

De vergoeding voor diensten van bepaalde werknemers (identified staff) vindt plaats in de vorm van op eigenvermogensinstrumenten (vergelijkbaar met en zich gedragend als Rabobank Certificaten) gebaseerde betalingen die in contanten worden afgewikkeld. De kosten van de ontvangen diensten worden bepaald op basis van de reële waarde van de toegekende eigenvermogensinstrumenten per de toekenningsdatum en worden jaarlijks herberekend voor de dan geldende waarde. De kosten met betrekking tot de toegekende eigenvermogensinstrumenten worden opgenomen in de winst-en-verliesrekening in de personeelskosten gedurende het dienstverband in het prestatiejaar en de wachtperiode (totaal vier jaar). De verplichting wordt verantwoord in de overige schulden.

Belasting

Acute belastingvorderingen en -verplichtingen worden gesaldeerd als er een wettelijk recht op saldering bestaat en als er de intentie is voor simultane afwerking of verrekening. Uitgestelde belastingvorderingen en -verplichtingen worden gesaldeerd als er een wettelijk recht op saldering bestaat en als zij betrekking hebben op dezelfde belastingautoriteit en voortkomen uit dezelfde fiscale groep.

Volledige voorzieningen worden getroffen voor uitgestelde belasting, op basis van de liability-methode, op tijdelijke verschillen tussen de fiscale waarde van activa en verplichtingen en hun boekwaardes in de (half)jaarrekening.

De belangrijkste tijdelijke verschillen komen voort uit afschrijvingen van: onroerende zaken en bedrijfsmiddelen, herwaardering van bepaalde financiële activa en verplichtingen inclusief afgeleide contracten, voorzieningen voor pensioenen en overige uitkeringen na uitdienst-treding, voorzieningen voor kredietverliezen en overige bijzondere waardeverminderingen en belastingverliezen en – in verband met overnames – het verschil tussen de reële waarden van de overgenomen nettoactiva en hun fiscale waarde. De per de balansdatum vigerende of nagenoeg vigerende belastingtarieven worden gehanteerd om de uitgestelde belastingen te bepalen.

Bij de verantwoording van uitgestelde belastingvorderingen wordt rekening gehouden met de mate waarin het waarschijnlijk is dat in de toekomst een belastbare winst beschikbaar is voor aanwending van de tijdelijke verschillen.

Voorzieningen worden getroffen voor tijdelijke verschillen, voortvloeiend uit investeringen in dochterondernemingen, deelnemingen en joint ventures, behalve wanneer de timing van de omkering van het tijdelijke verschil gestuurd kan worden en als het waarschijnlijk is dat het verschil niet in de overzienbare toekomst wordt omgekeerd.

Belastingen op de winst worden op basis van de toepasselijke belastingwetgeving in iedere jurisdictie verantwoord als een last in de periode waarin de winst ontstaat. De belastingeffecten van verrekenbare compensabele verliezen worden verantwoord als een actief als het waarschijnlijk is dat toekomstige belastbare winsten beschikbaar zullen zijn voor aanwending van deze verliezen.

Voor herwaarderingen van voor verkoop beschikbare financiële activa en kasstroomafdekkingen die direct ten laste of ten gunste worden gebracht van het eigen vermogen, worden uitgestelde belastingvorderingen of uitgestelde belastingverplichtingen opgenomen. Bij realisatie wordt dit vervolgens, samen met de uitgestelde winst of het uitgestelde verlies, verantwoord in de winst-en-verliesrekening.

De winstbelastingen worden in elke tussentijdse periode opgenomen op basis van de beste schatting van het gewogen gemiddelde jaarlijkse tarief van winstbelastingen dat voor het volledige boekjaar wordt verwacht.

Schulden aan andere banken, toevertrouwde middelen en uitgegeven schuldpapieren

Deze opgenomen gelden worden bij eerste opname verantwoord tegen reële waarde, dat wil zeggen hun uitgifteprijs na aftrek van direct toerekenbare en incidentele transactiekosten en vervolgens op basis van de geamortiseerde kostprijs inclusief transactiekosten.

Als Rabobank eigen schuldinstrumenten aankoopt, worden deze uit de balans verwijderd en wordt het verschil tussen de boekwaarde van een verplichting en de betaalde vergoeding verantwoord in de winst-of-verliesrekening.

Rabobank Certificaten

De opbrengst van de emissie van Rabobank Certificaten staat perpetueel ter beschikking van Rabobank Groep en is achtergesteld ten opzichte van alle schulden (ook ten opzichte van de Trust Preferred Securities en de Capital Securities). Omdat de betaling van de beoogde vergoedingen volledig discretionair zijn, wordt de opbrengst van de emissie van Rabobank Certificaten verantwoord als 'Eigen vermogen'. In verband hiermee worden de beoogde vergoedingen verantwoord via de winstbestemming.

Trust Preferred Securities en Capital Securities

Trust Preferred Securities, die een verplichte coupon hebben en aflosbaar zijn per een specifieke datum of tegen de optie van de houder van het waardepapier, worden gerubriceerd als financiële verplichtingen en worden opgenomen onder achtergestelde schulden. De vergoedingen op deze preferente aandelen worden verantwoord in de winst-en-verliesrekening als rentelasten op basis van geamortiseerde kostprijs, waarbij gebruik is gemaakt van de effectieverentemethode. De overige Trust Preferred Securities en Capital Securities worden verantwoord als 'Eigen vermogen' omdat er geen formele verplichting bestaat tot (terug)betaling van de hoofdsom en de vergoeding.

Financiële garanties

Financiële garantiecontracten zijn contracten die vereisen dat de uitgever de houder voor een bepaald bedrag schadeloos stelt voor een verlies dat zich voordoet omdat een specifieke debiteur niet aan zijn verplichtingen voldoet, conform de voorwaarden van een schuldbewijs. Zulke financiële garanties worden bij eerste verwerking tegen reële waarde verantwoord en vervolgens gewaardeerd tegen de waarde van de verdisconteerde verplichting. Onder de garantie of hogere waarde bij eerste verwerking wordt dit verminderd met het bedrag van het reeds verantwoorde cumulatieve resultaat om zo de opbrengstgrondslagen weer te geven.

Gesegmenteerde informatie

Een segment is een identificeerbaar onderdeel van Rabobank dat actief is in het verschaffen van producten of diensten (bedrijfssegment), dat onderhevig is aan risico's en voordelen die afwijken van die van andere segmenten. De door Rabobank te rapporteren segmenten zijn gedefinieerd op basis van de 'managementbenadering', dat wil zeggen de segmenten die door het management worden beoordeeld ten behoeve van het strategische management van Rabobank en om bedrijfsbeslissingen te nemen en verschillende risks en returns te kennen. Het primaire rapportageformat van Rabobank is het bedrijfssegment, secundair is het geografisch segment.

Bedrijfscombinaties

Bedrijfscombinaties worden verantwoord op basis van de overnamemethode. De overnameprijs van een acquisitie wordt bepaald als het geldbedrag of equivalent daarvan dat is overeengekomen voor de verkrijging van de bedrijfscombinatie, eventueel vermeerderd met kosten die direct toerekenbaar zijn aan de overname. Goodwill is het verschil tussen de overnameprijs van de acquisitie en het belang van Rabobank in de reële waarde van de verkregen activa, verplichtingen en voorwaardelijke verplichtingen. Goodwill wordt geactiveerd en opgenomen als een immaterieel actief. Voor elke bedrijfscombinatie worden de minderheidsbelangen gewaardeerd tegen het aandeel van de gekochte onderneming in de identificeerbare netto activa. Directe acquisitiekosten worden ten laste van de winst-en-verliesrekening gebracht.

Groepen van activa die worden afgestoten en classificeren als aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten

Groepen van activa die afgestoten worden en classificeren als aangehouden voor verkoop worden gewaardeerd tegen de boekwaarde of, indien lager, de reële waarde onder aftrek van de verwachte verkoopkosten. Een groep van activa (of een vast actief) die wordt afgestoten en classificeert als aangehouden voor verkoop als de boekwaarde hoofdzakelijk zal worden gerealiseerd in een verkooptransactie en niet door het voortgezette gebruik ervan. Dit is alleen het geval als de verkoop zeer waarschijnlijk is en de groep van activa (of een vast actief) die wordt afgestoten direct beschikbaar is voor verkoop in haar huidige staat. Verder moet het management zich verbonden hebben aan de verkoop, waarvan de verwachting is dat deze binnen één jaar na het moment van classificatie als aangehouden voor verkoop plaats zal vinden. Wanneer een groep van activa die classificeert als aangehouden voor verkoop een belangrijke bedrijfsactiviteit of geografisch gebied vertegenwoordigt dan classificeert deze groep van activa als beëindigde bedrijfsactiviteiten. In de geconsolideerde winst-en-verliesrekening worden de baten en lasten van de beëindigde bedrijfsactiviteiten apart gepresenteerd van de baten en lasten van de voortgezette bedrijfsactiviteiten.

Kasstroomoverzicht

Onder geldmiddelen en kasequivalenten worden de aanwezige kasmiddelen, geldmarkttuizettingen en de tegoeden bij de centrale banken verstaan. Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte berekeningsmethode en geeft inzicht in de herkomst van deze liquide middelen die gedurende het jaar beschikbaar zijn gekomen en de wijze waarop de liquide middelen gedurende het jaar zijn aangewend. Bij de nettokasstroom uit operationele activiteiten wordt het bedrijfsresultaat vóór belastinglasten gecorrigeerd voor posten in de winst-en-verliesrekening en mutaties in balansposten die niet daadwerkelijk leiden tot kasstromen in het boekjaar.

De kasstromen worden gesplitst naar operationele-, investerings- en financieringsactiviteiten. Mutaties in kredieten, interbancaire deposito's, toevertrouwde middelen en uitgegeven schuldpapieren zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten. Investeringsactiviteiten omvatten aan- en verkopen en aflossingen inzake financiële beleggingen, aan- en verkopen van dochterondernemingen en van onroerende zaken en bedrijfsmiddelen.

De ontvangsten, uitgiften en betalingen op Rabobank Certificaten, Trust Preferred Securities, Capital Securities, Senior Contingent Notes, Rabo Extra Ledenobligaties en achtergestelde schulden worden als financieringsactiviteit aangemerkt. Mutaties uit hoofde van valuta-omrekeningsverschillen worden, evenals de consolidatie-effecten bij de verwerving van deelnemingen, geëlimineerd.

Het verschil tussen de in het kasstroomoverzicht opgenomen nettomutatie en de mutatie van de in de balans opgenomen geldmiddelen en kasequivalenten is het gevolg van koersverschillen en is afzonderlijk opgenomen als onderdeel van de aansluiting tussen de nettomutatie en de balansmutatie van de geldmiddelen en kasequivalenten.

Toelichtingen uit hoofde van IAS 34.15, 15B en 16A

Er hebben zich in het eerste halfjaar van 2015 geen andere van belang zijnde gebeurtenissen en transacties voorgedaan dan elders in dit halfjaarverslag vermeld.

De informatie die opgenomen moet worden conform IAS 34.16A is hieronder vermeld:

- In deze halfjaarcijfers zijn dezelfde grondslagen voor financiële verslaggeving en berekeningsmethodes gehanteerd als in de geconsolideerde jaarrekening 2014.
- Er zijn geen andere dan in dit verslag opgenomen posten die een invloed hebben op activa, verplichtingen, eigen vermogen, nettoresultaat of kasstromen die ongebruikelijk zijn wegens hun aard, omvang of frequentie.
- De methodes van schatten wijken op hoofdlijnen niet wezenlijk af voor bijna alle posten die ook reeds opgenomen waren in de geconsolideerde jaarrekening 2014. Daar waar de methodes van schatten wel afwijken is dat bij de betreffende post in dit halfjaarverslag toegelicht.
- Rabobank heeft verschillende uitgiften, terugkopen en terugbetalingen van obligaties verricht, maar dit behoort tot de normale bedrijfsactiviteiten van Rabobank.
- De tussentijdse bedrijfsactiviteiten van Rabobank hebben geen seizoensgebonden of cyclisch karakter.
- Rabobank heeft uitkeringen gedaan aan houders van eigenvermogensinstrumenten zoals opgenomen in het verkort geconsolideerd vermogensoverzicht.
- De paragraaf 'Bedrijfssegmenten' is opgesteld in overeenstemming met de vereisten in IFRS 8.
- Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum geweest die nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum.
- Er zijn geen wijzigingen tijdens de tussentijdse periode in het verkrijgen of verliezen van zeggenschap over dochterondernemingen en langlopende investeringen en beëindigde bedrijfsactiviteiten.
- De toelichtingsvereisten zoals opgenomen in IFRS 13 en IFRS 7 zijn in onderstaande paragraaf opgenomen.

Reële waarden van financiële activa en verplichtingen

De tabel op pagina 94 geeft de reële waarde weer van financiële instrumenten op basis van de volgende waarderingsmethodes en aannames. Deze tabel wordt opgenomen omdat niet alle financiële instrumenten in de halfjaarrekening worden opgenomen tegen reële waarde.

De reële waarde is de prijs die zou worden ontvangen om een actief te verkopen of die zou worden betaald om een verplichting over te dragen in een regelmatige transactie tussen marktdeelnemers op de waarderingsdatum.

Rabobank hanteert voor de waardering tegen reële waarde dat de transactie om het actief te verkopen of de verplichting over te dragen plaatsvindt op de belangrijkste markt voor het actief of de verplichting. Of op de voordelige markt als er geen belangrijke markt is.

Voor een groot aantal van de door Rabobank aangehouden of uitgegeven financiële activa en verplichtingen zijn marktprijzen niet beschikbaar. Voor financiële instrumenten waarvoor geen marktprijs beschikbaar is, zijn de in de tabel op pagina 94 opgenomen reële waarden daarom geschat op basis van de contante waarde of andere schattings- en waarderingsmethodes op basis van de marktomstandigheden op de balansdatum. De waarden die resulteren na toepassing van deze technieken worden aanzienlijk beïnvloed door de onderliggende aannames die worden gehanteerd ten aanzien van zowel de bedragen als de timing van toekomstige kasstromen, toegepaste rekenrentes en eventuele illiquiditeit in de markt. De volgende methodes en aannames zijn gebruikt.

Geldmiddelen en kasequivalenten. De reële waarde van liquide middelen wordt geacht nagenoeg gelijk te zijn aan hun boekwaarde. Deze aanname wordt toegepast voor liquide middelen en de kortetermijncomponent van alle andere financiële activa en verplichtingen.

Vorderingen op andere banken. Vorderingen op andere banken omvatten ook interbankplaat- singen en posten die worden geïnd. De reële waarde van floatingrateplaat- singen en over- nightdeposito's is hun boekwaarde. De geschatte reële waarde van vastrentende deposito's wordt gebaseerd op contant gemaakte kasstromen met gebruik van toepasselijke geldmarkt- rentepercentages voor schulden met een vergelijkbaar kredietrisico en resterende looptijd.

Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa en derivaten.

Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa en derivaten worden gewaardeerd tegen reële waarde op basis van genoteerde marktprijzen wanneer deze beschikbaar zijn. Zijn genoteerde marktprijzen niet beschikbaar, dan wordt de reële waarde geschat op basis van modellen van contant gemaakte kasstromen en optiewaarderingsmodellen. Voor derivaten wordt rekening gehouden met het tegenpartijrisico en onze eigen kredietwaardigheid. Om het tegenpartijrisico te schatten maakt Rabobank gebruik van de meest recente marktinforma- tie, zoals CDS curves en Monte Carlo simulaties. Daarnaast wordt rekening gehouden met funding valuation adjustments (FVA). FVA adresseert het waarderingsverschil tussen door zekerheden gedekte transacties en niet door zekerheden gedekte transacties. Door zekerheden gedekte transacties worden gewaardeerd met behulp van een disconteringscurve gebaseerd op de overnight index spread. Niet door zekerheden transacties worden gewaardeerd met behulp van een disconteringscurve gebaseerd op Euribor/Libor plus een spread die de marktcondities reflecteert.

Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening. Deze financiële activa worden gewaardeerd tegen reële waarde, bepaald aan de hand van genoteerde marktprijzen als deze beschikbaar zijn of geschat op basis van waarderingsmethodes, waaronder vergelijkbare activa in de markt, modellen voor contant gemaakte kasstromen en optiewaarderingsmodellen.

Kredieten aan cliënten. Uitgegeven leningen worden geschat op basis van berekeningen van de contant gemaakte kasstromen aan de hand van actuele markttarieven voor soortgelijke leningen. Voor variabelrentende leningen die frequent worden herzien en geen significante wijziging van het kredietrisico tot gevolg hebben, wordt de reële waarde bepaald op basis van de boekwaarde tot einde looptijd.

Voor verkoop beschikbare financiële activa. Voor verkoop beschikbare financiële activa worden gewaardeerd tegen reële waarde op basis van genoteerde marktprijzen. Zijn genoteerde marktprijzen niet beschikbaar, dan wordt de reële waarde geschat op basis van modellen van contant gemaakte kasstromen en optiewaarderingsmodellen.

Overige financiële activa. Voor vrijwel alle andere financiële activa benadert de boekwaarde de reële waarde.

Schulden aan andere banken. Schulden aan andere banken omvatten ook interbankplaat- singen, posten die worden geïnd en deposito's. De reële waarde van floatingrateplaat- singen en overnightdeposito's is hun boekwaarde. De geschatte reële waarde van vastrentende deposito's is bepaald op basis van contant gemaakte kasstromen op basis van heersende geldmarktrentetarieven voor schulden met een vergelijkbaar kredietrisico en een vergelijkbare resterende looptijd.

Handelsverplichtingen. De reële waarde van handelsverplichtingen wordt bepaald aan de hand van genoteerde marktprijzen als deze beschikbaar zijn. Zijn genoteerde marktprijzen niet beschikbaar, dan wordt de reële waarde geschat op basis van waarderingsmodellen.

Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waarde- veranderingen in de winst-en-verliesrekening. De reële waarde van deze verplichtingen wordt bepaald aan de hand van genoteerde marktprijzen als deze beschikbaar zijn. Zijn genoteerde marktprijzen niet beschikbaar, dan wordt de reële waarde geschat op basis van modellen van contant gemaakte kasstromen en optiewaarderingsmodellen.

Toevertrouwde middelen. Toevertrouwde middelen omvatten ook rekening-courantsaldi en deposito's. De reële waarde van spaargelden en rekeningencourant zonder specifieke einddatum voor de looptijd wordt verondersteld het bedrag te zijn dat op de balansdatum opeisbaar is, dat wil zeggen hun boekwaarde op die datum. De reële waarde van deze deposito's wordt geschat op basis van berekeningen van de contant gemaakte kasstromen op basis van actueel aangeboden rentetarieven voor soortgelijke contracten met looptijden in overeenstemming met de te waarderen posten. De boekwaarde van variabelrentende deposito's benadert hun reële waarde op de balansdatum.

Schuldpapieren en andere uitgegeven instrumenten. De reële waarde wordt berekend op basis van genoteerde marktprijzen. Voor notes waarvoor geen genoteerde marktprijzen beschikbaar zijn, wordt een model voor de contant gemaakte kasstroom gebruikt op basis van een actuele rendementscurve die geëigend is voor de resterende looptijd.

In miljoenen euro's	30 juni 2015		31 december 2014	
	Boekwaarde	Reële waarde	Boekwaarde	Reële waarde
Activa				
Geldmiddelen en kasequivalenten	43.066	43.066	43.409	43.409
Vorderingen op andere banken	41.611	41.590	45.962	45.968
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	3.776	3.776	4.279	4.279
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	3.593	3.593	4.325	4.325
Derivaten	50.210	50.210	56.489	56.489
Kredieten aan cliënten	467.209	475.298	461.787	473.264
Voor verkoop beschikbare financiële activa	38.476	38.476	39.770	39.770
Totaal financiële activa	647.941	656.009	656.021	667.504
Verplichtingen				
Schulden aan andere banken	20.967	20.946	18.066	18.097
Toevertrouwde middelen	328.159	332.626	326.288	331.053
Uitgegeven schuldpapieren	186.274	190.900	189.060	196.056
Derivaten en overige handelsverplichtingen	57.585	57.585	67.560	67.560
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	18.035	18.035	19.744	19.744
Achtergestelde schulden	12.462	13.255	11.928	13.111
Totaal financiële verplichtingen	623.482	633.347	632.646	645.621

De hiervoor vermelde gegevens vertegenwoordigen de best mogelijke schatting door het management op basis van een reeks methodes en aannames. Als beschikbaar, geven genoteerde marktprijzen de beste indicatie van de reële waarde.

Indien geen genoteerde marktprijzen beschikbaar zijn voor effecten met een vaste looptijd, eigen vermogensinstrumenten, derivaten of goederen, maakt Rabobank de verwachte kasstromen contant op basis van markttrentetarieven in overeenstemming met de kredietkwaliteit en de duur van de investering. Er kan ook een prijs op basis van modellen gehanteerd worden om de reële waarde te bepalen.

Het is het beleid van Rabobank dat alle modellen die worden gehanteerd ten behoeve van waarderingen van financiële instrumenten worden gevalideerd door deskundig personeel dat onafhankelijk is van diegenen die de reële waarde van die financiële instrumenten bepalen. Bij de bepaling van marktwaarde of reële waarde worden verschillende factoren in aanmerking genomen, waaronder de tijdschaar en volatiliteitsfactoren, onderliggende opties, warrants en derivaten, liquiditeit, kredietkwaliteit van de tegenpartij en andere factoren. Hierbij is het waarderingproces zodanig vormgegeven dat op een gestructureerde wijze gebruik wordt gemaakt

van periodiek beschikbare marktprijzen. Wijzigingen in aannames kunnen van invloed zijn op de reële waarde van voor handelsdoeleinden en niet voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa en verplichtingen.

De tabel hieronder geeft de reëlewaardehiërarchie weer die wordt gebruikt ter bepaling van de reële waarde van financiële activa en verplichtingen. De volgende indeling wordt gemaakt:

- Categorie 1: Genoteerde prijzen op actieve markten voor identieke activa of verplichtingen; een actieve markt is een markt waarop transacties voor het actief of de verplichting voldoende frequent en in voldoende volume plaatsvinden om op permanente basis prijsinformatie te verschaffen.
- Categorie 2: Andere inputs dan de in categorie 1 ondergebrachte genoteerde prijzen die voor het actief of de verplichting waarneembaar zijn, hetzij direct (d.w.z. als prijzen) hetzij indirect (d.w.z. afgeleid van prijzen);
- Categorie 3: Inputs voor het actief of de verplichting die niet gebaseerd zijn op waarneembare marktgegevens.

Rabobank bepaalt voor terugkerende waarderingen van financiële instrumenten tegen reële waarde wanneer overdrachten tussen de verschillende categorieën van de reële waarde hiërarchie hebben plaatsgevonden door aan het eind van elke rapportageperiode opnieuw de categorie te beoordelen.

In miljoenen euro's	Categorie 1	Categorie 2	Categorie 3	Totaal
Per 30 juni 2015				
Activa				
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	2.898	740	138	3.776
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	1.320	1.135	1.138	3.593
Derivaten	28	49.335	847	50.210
Voor verkoop beschikbare financiële activa	33.780	3.936	760	38.476
Verplichtingen				
Derivaten en overige handelsverplichtingen	1.180	55.577	828	57.585
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	-	18.007	28	18.035

In miljoenen euro's	Categorie 1	Categorie 2	Categorie 3	Totaal
Per 31 december 2014				
Activa				
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	3.059	1.091	129	4.279
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	318	2.274	1.733	4.325
Derivaten	60	55.306	1.123	56.489
Voor verkoop beschikbare financiële activa	36.193	2.586	991	39.770
Verplichtingen				
Derivaten en overige handelsverplichtingen	1.399	65.079	1.082	67.560
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	15	19.683	46	19.744

Financiële instrumenten tegen reële waarde in categorie 3

In miljoenen euro's	Stand per 1 januari 2015	Reële waarde- veranderingen opgenomen in de winst-en- verliesrekening	Reële waarde- veranderingen opgenomen in het eigen vermogen	Aankopen	Verkopen	Afwikkelingen	Overdrachten naar of vanuit categorie 3	Stand per 30 juni 2015
Per 30 juni 2015								
Activa								
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	129	3	-	1	-5	-	10	138
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	1.733	95	-	190	-880	-	-	1.138
Derivaten	1.123	-100	-	-	-10	-164	-2	847
Voor verkoop beschikbare financiële activa	991	46	11	15	-204	-73	-26	760
Verplichtingen								
Derivaten en overige handelsverplichtingen	1.082	-85	-	1	-7	-164	1	828
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	46	1	-	-	-6	-2	-11	28

Financiële instrumenten tegen reële waarde in categorie 3

In miljoenen euro's	Stand per 1 januari 2014	Reële waarde- veranderingen opgenomen in de winst-en- verliesrekening	Reële waarde- veranderingen opgenomen in het eigen vermogen	Aankopen	Verkopen	Afwikkelingen	Overdrachten naar of vanuit categorie 3	Stand per 31 december 2014
Per 31 december 2014								
Activa								
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	175	25	-	5	-70	-	-6	129
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	1.606	159	-	456	-937	-1	450	1.733
Derivaten	347	102	-	1	-	-339	1.012	1.123
Voor verkoop beschikbare financiële activa	310	87	113	317	-23	-	187	991
Verplichtingen								
Derivaten en overige handelsverplichtingen	74	73	-	-	-	-73	1.008	1.082
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	54	1	-	-1	-	-8	-	46

De reële waardeveranderingen in categorie 3 die opgenomen zijn in het eigen vermogen worden verantwoord in de herwaarderingsreserve voor verkoop beschikbare financiële activa. Het bedrag van de in de winst-en-verliesrekening opgenomen winsten of verliezen over de periode met betrekking tot aan het eind van de verslagperiode aangehouden activa en verplichtingen is in de volgende tabel opgenomen.

Reële waardeveranderingen opgenomen in de overige resultaten in de winst-en-verliesrekening van financiële instrumenten in categorie 3

In miljoenen euro's	Opgenomen in de balans	Niet langer opgenomen in de balans	Totaal
Per 30 juni 2015			
Activa			
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	3	-	3
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	110	-15	95
Derivaten	-100	-	-100
Voor verkoop beschikbare financiële activa	46	-	46
Verplichtingen			
Derivaten en overige handelsverplichtingen	-86	1	-85
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	1	-	1

Reële waardeveranderingen opgenomen in de overige resultaten in de winst-en-verliesrekening van financiële instrumenten in categorie 3

In miljoenen euro's	Opgenomen in de balans	Niet langer opgenomen in de balans	Totaal
Per 31 december 2014			
Activa			
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	24	1	25
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	145	14	159
Derivaten	102	-	102
Voor verkoop beschikbare financiële activa	87	-	87
Verplichtingen			
Derivaten en overige handelsverplichtingen	69	4	73
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	1	-	1

Het potentiële effect voor belasting indien er positievere redelijke aannames gebruikt worden voor de waardering van financiële instrumenten in categorie 3 op de winst-en-verliesrekening is 92 (2014: 123) en het directe effect op het eigen vermogen is 31 (2014: 18).

Het potentiële effect voor belasting indien er negatievere redelijke aannames gebruikt worden voor de waardering van financiële instrumenten in categorie 3 op de winst-en-verliesrekening is -105 (2014: -120) en op het directe effect op het eigen vermogen is -31 (2014: -18).

In categorie 3 van de overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening zijn zowel schuldinstrumenten als private equity belangen begrepen. Een aantal posten maken gebruik van significante niet-waarneembare input bij de totstandkoming van de waardering. De private equity belangen bedragen 174, waarbij de gehanteerde multiplier een significante niet-waarneembare input is voor de waardering van deze belangen. De multiplier wordt vastgesteld op het moment van aankoop van de belangen en wordt toegepast op de EBITDA. De gemiddelde gewogen multiplier is 5,5 met een bandbreedte van -1 en +1 van de multiplier. De schuldinstrumenten betreffen voornamelijk gestructureerde beleggingen (RMBS en CDO) voor een bedrag van 248. Belangrijkste input voor de waardering van deze instrumenten zijn minstens twee brokerquotes die een bandbreedte hebben van -5,0% tot 5,0% van de boekwaarde.

Toelichting primaire overzichten**Baten daalden met 1%**

De totale baten van Rabobank Groep daalden in de eerste zes maanden van 2015 met 1% tot 6.327 (6.398) miljoen euro. De rentewinst daalde met 1% en kwam uit op 4.482 (4.522) miljoen euro. Herstel van de marges op leningen leidde bij de lokale Rabobanken tot een geringe stijging

van de rentewinst. Bij Wholesale, Rural & Retail daalde de rentewinst onder invloed van Bank BGZ die dit jaar niet meer bijdraagt aan de rentewinst en margedruk. Bij DLL groeide de leaseportefeuille en daarnaast verbeterde bij zowel DLL als FGH Bank de rentemarge. Hierdoor steeg bij de segmenten leasing en vastgoed de rentewinst. Mede door een hogere provisiewinst op betalingsverkeer bij de lokale Rabobanken en door de hogere provisiewinst bij DLL als gevolg van de groei van de kredietportefeuille nam de provisiewinst in de eerste helft van 2015 met 3% toe tot 962 (931) miljoen euro. De overige resultaten werden voor in totaal 466 (2) miljoen euro positief beïnvloed door de resultaten op hedge accounting en structured notes. Met name door de toegenomen onrust rond Griekenland liep de creditspread op en onder invloed hiervan ontstond dit positieve resultaat. De overige resultaten werden gedrukt onder invloed van de impairment op de goodwill met betrekking tot RNA van 600 miljoen euro. Per saldo kwamen de overige resultaten 7% lager uit op 883 (945) miljoen euro.

De vooruitzichten voor de toekomstige winstgevendheid van RNA zijn gedurende dit eerste halfjaar van 2015 verslechterd. De leningenportefeuille binnen RNA ontwikkelde zich minder gunstig dan verwacht. Ook de kostenontwikkeling en de hogere kapitaalsvereisten door toegenomen regeldruk maakt dat de vooruitzichten voor RNA gedurende het eerste halfjaar zijn verslechterd. Deze elementen, gecombineerd met recente sluitingen van enkele onderdelen vormden een indicatie voor een mogelijke bijzondere waardevermindering van de goodwill. Het onderzoek naar deze mogelijke bijzondere waardevermindering per 30 juni 2015 resulteerde in een lagere goodwill (met 600 miljoen euro) met name als gevolg van de neerwaarts bijgestelde groei- en winstparameters. De realiseerbare waarde is gebaseerd op de geschatte reële waarde verminderd met de verkoopkosten. Eind 2014 lag de bedrijfswaarde boven de boekwaarde. Er was derhalve geen reden voor het opstellen van een berekening van de reële waarde verminderd met de verkoopkosten.

Bedrijfslasten daalden met 3%

De resultaten van Visie 2016 zijn nadrukkelijk zichtbaar in de cijfers. De totale bedrijfslasten namen in de eerste helft van 2015 af met 113 miljoen euro tot 3.833 (3.946) miljoen euro, ondanks de opwaartse valuta-effecten bij Wholesale, Rural & Retail en DLL. Het aantal medewerkers van Rabobank Groep nam met 1.526 fte's af tot 46.728 (48.254) fte's. De personele bezetting bij de lokale Rabobanken daalde verder onder invloed van de uitvoering van Visie 2016 en dit resulteerde bij de lokale Rabobanken in lagere personeelskosten. De waardedaling van de euro had bij de buitenlandse onderdelen juist een opwaarts effect op de personeelskosten. Per saldo daalden de personeelskosten met 3% tot 2.407 (2.471) miljoen euro. Door lagere overheadkosten bij Rabobank daalden de andere beheerskosten met 3% tot 1.214 (1.252) miljoen euro. Met het programma 'Mars' wordt getracht om de kosten op centraal niveau de komende jaren verder te verlagen. De afschrijvingen daalden met 5% tot 212 (223) miljoen euro.

Kosten kredietverliezen bedragen 16 basispunten

De kosten kredietverliezen van Rabobank Groep daalden in de eerste helft van 2015 met 832 miljoen euro tot 356 (1.188) miljoen euro. Gerelateerd aan de gemiddelde kredietportefeuille bedroegen de kosten kredietverliezen 16 (54) basispunten, bij een langjarig gemiddelde van 36 basispunten. Met name bij de lokale Rabobanken en FGH Bank daalden, mede onder invloed van incidentele gebeurtenissen en eenmalige aanpassingen, de kosten kredietverliezen fors. Verschillende sectoren konden profiteren van de economische groei en de bijbehorende hogere consumptieve bestedingen en export. Ondanks de structurele problemen in het commercieel vastgoed, de glastuinbouw en de scheepvaart bleven ook in deze sectoren de kosten kredietverliezen beperkt. Ook bij DLL daalden de kosten kredietverliezen. Bij Wholesale, Rural & Retail was sprake van een toename van de kosten kredietverliezen. In 2014 is er een aanpassing geweest

van het niveau van voorzieningen naar aanleiding van de uitkomsten van de AQR. Het hogere niveau van voorzieningen reflecteerde de toepassing van voorzichtigere en verscherpte verlies-indicatoren. In het eerste halfjaar van 2015 is er invulling gegeven aan de bevindingen voortvloeiende uit de AQR, waarmee beoogd wordt de toepassing van voorzichtigere en verscherpte verliesindicatoren te verankeren in reguliere processen en informatiesystemen.

Ontwikkelingen commercieel vastgoedportefeuille

De commercieel vastgoedportefeuille van Rabobank in Nederland wordt beheerd door FGH Bank en de lokale Rabobanken. De markt in commercieel vastgoed liet in het eerste halfjaar van 2015 een gemengd beeld zien. Enerzijds blijft de vraag van vastgoedgebruikers naar kantoren in historisch perspectief laag, terwijl het beschikbare aanbod stijgt. Verder nam bij winkels op landelijk niveau de leegstand toe, zij het in beduidend minder hoog tempo dan in voorgaande jaren. Langetermijntrends als vergrijzing, het 'nieuwe werken' en online winkelen spelen hierbij een grote rol. Anderzijds ontwikkelt de beleggingsvraag zich positief, waarbij zowel binnenlandse als internationale beleggers actief zijn. Een groot deel van de investeringsvraag gaat daarbij uit naar huurwoningen, een deelsector waarin tekenen van herstel worden waargenomen. Door de huidige marktomstandigheden, waarin zich tevens een duidelijke splitsing tussen kansloze, kansarme en kansrijke objecten aftekent, is de kwaliteit van de kredietportefeuille commercieel vastgoed (zij het in mindere mate dan in de afgelopen jaren) gedaald. Hierbij is met name de waarde van minder courante vastgoedobjecten gedaald.

Binnen Rabobank Groep wordt de Nederlandse portefeuille commercieel vastgoed sinds enkele jaren met verhoogde aandacht beheerd. Het financierings-, revisie- en taxatiebeleid is de afgelopen jaren aangescherpt. In het kader van 'One Rabobank', een visie waarin Rabobank haar activiteiten bundelt voor een optimale klantbediening, is in januari gecommuniceerd dat FGH Bank binnen Rabobank als expertisecentrum zal worden geïntegreerd. De voorbereidingen voor dit proces zijn in gang gezet.

Onderstaande tabel betreft uitsluitend specifieke kosten kredietverliezen en specifieke voorzieningen.

* Niet-presterende leningen is conform de definitie van 'non performing' van EBA. Het rapporteren van deze leningen sluit aan bij wat gebruikelijk is in de sector en wijkt af van de vorig jaar gerapporteerde onvolwaardige leningen.

De onderstaande tabel geeft inzicht in de kredietportefeuille commercieel vastgoed in Nederland op 30 juni 2015. De sector Projectontwikkeling is aanvullend separaat in beeld gebracht, aangezien ook deze sector te maken heeft met langere doorlooptijden en een stagnerende vastgoedmarkt. De kredietverlening door Rabobank in deze subsector was met 1,8 (1,9) miljard euro relatief gering.

De commercieel vastgoedportefeuille van Rabobank in Nederland is in het eerste halfjaar van 2015 verder gekrompen, voornamelijk ten gevolge van aflossingen, uitwinning/afboeking, verkoop van leningen en een lagere risicobereidheid.

Kredietportefeuille commercieel vastgoed						
<i>In miljoenen euro's</i>	<i>Netto krediet- portefeuille</i>	<i>Bruto niet- presterende leningen*</i>	<i>Voorzieningen</i>	<i>Kosten krediet- verliezen</i>	<i>Afboekingen</i>	
<i>Per 30 juni 2015</i>				<i>2015-I</i>	<i>2015-I</i>	
- Beleggingsvastgoed binnenlands retailbankbedrijf	8.272	1.433	653	-18	21	
- Beleggingsvastgoed segment vastgoed	14.584	3.674	1.113	47	55	
Totaal beleggingsvastgoed	22.856	5.107	1.766	29	76	
- Projectontwikkeling binnenlands retailbankbedrijf	976	600	343	1	6	
- Projectontwikkeling segment vastgoed	784	189	51	14	-	
Totaal projectontwikkeling	1.760	789	394	15	6	

Kredietportefeuille commercieel vastgoed

<i>In miljoenen euro's</i>	<i>Netto krediet- portefeuille</i>	<i>Bruto niet- presterende leningen*</i>	<i>Voorzieningen</i>	<i>Kosten krediet- verliezen</i>	<i>Afboekingen</i>
<i>Per 31 december 2014</i>				<i>2014-I</i>	<i>2014-I</i>
- Beleggingsvastgoed binnenlands retailbankbedrijf	8.586	1.503	673	160	58
- Beleggingsvastgoed segment vastgoed	14.910	3.419	1.104	345	23
Totaal beleggingsvastgoed	23.496	4.922	1.777	505	81
- Projectontwikkeling binnenlands retailbankbedrijf	1.062	580	342	21	21
- Projectontwikkeling segment vastgoed	820	143	37	11	1
Totaal projectontwikkeling	1.882	723	379	32	22

In de afgelopen jaren resulteerden de marktontwikkelingen in een forse druk op de kwaliteit van de portefeuille, wat zichtbaar werd in een hoger niveau van de kosten kredietverliezen. De eerste helft van 2015 wordt gekenmerkt door een duidelijke tweedeling in de portefeuille. Enerzijds zorgt onder andere de toename van investeerders ervoor dat in sommige deelmarkten momenteel de bodem bereikt is of er zelfs een verbetering plaatsvindt. De reeds getroffen voorzieningen op dit deel van de portefeuille waren toereikend. Anderzijds zorgen structurele problemen in andere deelmarkten voor blijvende hogere kosten kredietverliezen.

Een belangrijke mitigerende factor voor de kwaliteit van de kredietportefeuille is dat bij Rabobank het relatiebankieren centraal staat en dat het financieringsbeleid meer klant- dan objectgedreven is.

Vrijwel de gehele vastgoedportefeuille in het buitenland is verstrekt door ACC Loan Management. Dit is een portefeuille die geleidelijk wordt opgebouwd. De aanvullende dotaties aan de voorziening voor kredietverliezen voor deze portefeuille waren in het eerste halfjaar van 2015 zeer beperkt.

Resolutieheffing en bijdrage resolutiefonds

In 2015 betreft het de verwachte bijdrage voor het gehele jaar aan het Nationaal resolutiefonds en in 2014 betrof dit de eenmalige resolutieheffing in verband met de nationalisatie van SNS Reaal.

Belastingdruk

De belastingdruk in 2015 is hoger dan in de voorgaande periode als gevolg van enerzijds een eenmalige bate in 2014 en anderzijds dat er voor de goodwill impairment in het eerste halfjaar van 2015 geen belastinglatentie is gevormd.

Eigen vermogen

Het eigen vermogen van Rabobank Nederland en lokale Rabobanken is als volgt samengesteld:

<i>In miljoenen euro's</i>	<i>30 juni 2015</i>	<i>31 december 2014</i>	<i>30 juni 2014</i>
Omrekeningsreserve vreemde valuta	-67	-94	-450
Herwaarderingsreserve - voor verkoop beschikbare financiële activa	636	643	585
Herwaarderingsreserve - deelnemingen	2	2	29
Afdekkingsreserve - kasstroomafdekkingen	-39	11	28
Herwaarderingsreserve - pensioenen	-205	-196	-3.269
Ingehouden winsten	25.432	24.528	27.685
Totaal	25.759	24.894	24.608

Niet in de balans opgenomen voorwaardelijke krediet gerelateerde verbintenissen en verplichtingen

<i>In miljoenen euro's</i>	<i>30 juni 2015</i>	<i>31 december 2014</i>	<i>30 juni 2014</i>
Financiële garanties	11.687	11.826	11.128
Kredietverstrekingsverplichting	38.121	35.432	33.196
Letters of credit	6.599	5.392	4.773
Overige voorwaardelijke verplichtingen	26	-	708
Totaal kredietgerelateerde en voorwaardelijke verplichtingen	56.433	52.650	49.805

Uitgifte Capital Securities in eerste helft 2015

Rabobank Nederland heeft in de eerste helft van 2015 voor 1,5 miljard euro aan Capital Securities uitgegeven. De Capital Securities zijn eeuwigdurend en voor het eerst aflosbaar op 29 juni 2020. De Capital Securities zijn als eigen vermogen verantwoord, omdat er geen formele verplichting bestaat tot (terug)betaling van de hoofdsom en de periodieke vergoedingen. Deze Capital Securities voldoen aan de huidige regelgeving, de zogenaamde CRD IV- en CRR-eisen, met betrekking tot additioneel tier 1-kapitaal. De voorwaarden zijn onder meer dat deze geen rente-opstap mogen bevatten en verliezen moeten opvangen indien een bepaalde trigger wordt geraakt. In dat geval wordt er op de hoofdsom afgeschreven. De afschrijving geschiedt op pro rata basis met andere additioneel tier 1-instrumenten. Dit instrument bevat twee triggers. Een op Rabobank Groep-niveau en de andere op het niveau van Rabobank Nederland tezamen met de lokale Rabobanken (lokale Rabobank Groep). Voor Rabobank Groep ligt de trigger op een common equity tier 1-ratio van 7% en voor de Lokale Rabobank Groep ligt de trigger op 5,125% common equity tier 1-ratio; vanaf dat moment worden verliezen opgevangen door deze serie Capital Securities. De vergoeding bedraagt 5,5% per jaar en wordt vanaf de uitgifte-datum (22 januari 2015) halfjaarlijks achteraf betaalbaar gesteld, voor het eerst op 29 juni 2015. Vanaf 29 juni 2020 en indien de Capital Securities niet vervroegd zijn afgelost, wordt de vergoeding opnieuw, maar zonder renteopstap, voor een vijfjaarsperiode vastgesteld op basis van de 5 jaar euro swap rate + 5,25%.

Juridische en arbitrageprocedures

Rabobank Groep is betrokken in juridische- en arbitrageprocedures in Nederland en andere landen, waaronder de Verenigde Staten, met betrekking tot vorderingen die zijn ingesteld door en tegen Rabobank Groep en die voortkomen uit haar bedrijfsvoering. Hoewel het niet mogelijk is van alle lopende of dreigende procedures en processen de uiteindelijke resultaten te voorspellen of te bepalen, is de Rabobank Groep van mening dat de uiteindelijke uitkomsten van de diverse reeds aanhangig gemaakte en/of eventuele toekomstige gerechtelijke procedures geen wezenlijke nadelige invloed zullen hebben op de financiële positie of de rentabiliteit van de Rabobank Groep, gezien haar omvang, sterke balans, stabiele inkomstenstroom en voorzieningenbeleid.

Libor/ Euribor

Gedurende de laatste aantal jaren heeft Rabobank verzoeken tot het afgeven van informatie en documenten ontvangen van toezichthouders uit verschillende landen met betrekking tot verschillende kwesties, waaronder kwesties gerelateerd aan het vaststellen van rentetarieven. Rabobank werkt mee, en zal blijven meewerken, met de autoriteiten. Rabobank Groep is betrokken in juridische- en arbitrageprocedures in Nederland en andere landen, die voortkomen uit haar bedrijfsvoering. Samen met vele andere panelbanken en interdealer brokers wordt Rabobank genoemd in een aantal vermeende collectieve schadevergoedingsacties en individuele civiele rechtszaken die aanhangig zijn bij de federale rechtbank in de V.S. over kwesties gerelateerd aan het vaststellen van rentetarieven. In 2014 maakte een Argentijnse consumentenbeschermingsorganisatie een vermeende collectieve schadevergoedingsprocedure tegen Rabobank in Argentinië aanhangig met betrekking tot USD LIBOR. Rabobank heeft klachten

ontvangen van klanten in Nederland over beweerde blootstelling aan EURIBOR-gerelateerde producten en is in civiele procedures met betrekking tot EURIBOR opgeroepen om te verschijnen voor Nederlandse gerechten. De hierboven vermelde civiele procedures en eventuele toekomstige procedures zijn intrinsiek onderhevig aan onzekerheden, waardoor de uitkomsten ervan niet goed zijn te voorspellen. Rabobank stelt zich niettemin op het standpunt dat zij inhoudelijke en overtuigende juridische en feitelijke verweren heeft tegen deze vorderingen. Rabobank is voornemens zich te blijven verweren tegen deze vorderingen.

Fortis

De Vereniging van Effectenbezitters (VEB) heeft een dagvaarding uitgebracht tegen Fortis N.V. (nu: Ageas N.V.), de betrokken underwriters, waaronder Rabobank, en de voormalige bestuurders van Fortis N.V., in welke dagvaarding de VEB stelt dat beleggers misleid zijn door het prospectus dat door Ageas N.V. is gepubliceerd in verband met haar claimmissie van september 2007. De VEB stelt dat de impact en risico's van de subprime crisis voor Fortis en voor Fortis' liquiditeitspositie incorrect zijn weergegeven in het prospectus. De VEB verzoekt een verklaring voor recht dat de gedaagde partijen onrechtmatig gehandeld hebben en daarom aansprakelijk moeten worden gehouden voor de schade die door beleggers in Fortis zou zijn geleden. De genoemde schade van 18 miljard euro is niet gemotiveerd onderbouwd. De procedure betreft een afwikkeling van massaschade, wat betekent dat de rechter slechts een uitspraak zal doen over de vraag of gedaagden, waaronder de Rabobank, al dan niet aansprakelijk zijn. Afhankelijk van de uitkomst van de procedure zal blijken of separate schadestaatprocedures verwacht kunnen worden. De Rabobank verweert zich tegen de claim; op dit moment is de Rabobank echter niet in staat om de uitkomst van deze of vervolgprocedures te beoordelen.

Rentederivaten in het MKB-segment

Voor zakelijke klanten biedt de Rabobank rentederivaten aan die de renterisico's bij een variabele (Euribor-)lening willen beperken. Zo'n renteswap beschermt tegen een stijgende (Euribor-)rente en helpt de ondernemer om zijn rentelasten op een acceptabel niveau te houden. Bij de zakelijke klanten die een financiering hebben en een rentederivaat, (her)beoordeelt de bank in 2014 met een doorloop in 2015 de individuele positie. Indien blijkt dat een gesloten derivaat niet meer aansluit bij de uitgangspunten van de klant, dan zoekt de bank met de klant naar een voor die klant passende oplossing. Deze oplossing kan variëren van herstructurering tot het tegensluiten van het derivaat, een combinatie hiervan of een (gedeeltelijke) compensatie. Het gaat in alle gevallen om een maatwerkoplossing, waarbij alle omstandigheden van de betreffende onderneming worden meegewogen.

Arbitrageprocedure met de toezichthouder

In 2015 sloot Rabobank een schriftelijke overeenkomst ('Written Agreement') met de Federal Reserve Bank of New York en de New York Department of Financial Services. Op grond hiervan dient Rabobank onder andere haar BSA/AML-kader voor haar Amerikaanse activiteiten te verbeteren. Rabobank, N.A. ('RNA'), een 100%-dochter, kwam in 2013 inzake haar BSA/AML-programma een Consent Order overeen met het Amerikaanse Office of the Comptroller of the Currency. Daarnaast heeft RNA van het Amerikaanse ministerie van Justitie verzoeken ontvangen tot het afgeven van informatie omtrent RNA's BSA/AML-programma en in het verleden op grond van dat programma beoefende praktijken. Rabobank en RNA verstrekken informatie en verlenen hun medewerking aan het Amerikaanse ministerie van Justitie.

Bedrijfssegmenten

De door Rabobank te rapporteren segmenten zijn gedefinieerd op basis van de 'management-benadering', dat wil zeggen de segmenten die door het management worden beoordeeld ten behoeve van het strategische management van Rabobank en om bedrijfsbeslissingen te nemen en verschillende risks en returns kennen.

Rabobank kent vijf bedrijfssegmenten: binnenlands retailbankbedrijf, wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf, leasing, vastgoed en overige segmenten.

Het segment binnenlands retailbankbedrijf bestaat voornamelijk uit de activiteiten van de lokale Rabobanken, Obvion en Roparco. Het segment wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf ondersteunt Rabobank Groep in het bereiken van marktleiderschap in Nederland en richt zich internationaal op de food- en agrisector. Dit segment ontplooit regionaal corporate bankingactiviteiten en beschikt daarnaast over wereldwijd opererende onderdelen als Treasury Rabobank Groep, Global Financial Markets, Acquisition Finance, Global Client Solutions, Project Finance en Trade & Commodity Finance. Ook is zij actief met International Direct Retail Banking en Rabo Private Equity. De internationale retailbankactiviteiten vinden plaats onder het label Rabobank, met uitzondering van ACC Loan Management. Het segment leasing – DLL – is verantwoordelijk voor de leaseactiviteiten en biedt op de Nederlandse thuismarkt een breed pakket lease-, handels- en consumentenfinancieringsproducten aan. Wereldwijd worden fabrikanten, venders en distributeurs bij hun afzet ondersteund met producten op het gebied van activafinanciering. DLL is in Europa actief met het autoleasebedrijf Athlon. In het segment vastgoed zijn vastgoedactiviteiten belegd. De kernactiviteiten zijn ontwikkeling van woningen, financieren en vermogensbeheer. Rabo Vastgoedgroep is hier actief met de merken BPD en Bouwfonds Investment Management. Daarnaast worden de resultaten van FGH Bank onder het segment vastgoed verantwoord. De overige segmenten van Rabobank bestaan uit diverse segmenten, waarvan geen enkel segment afzonderlijk vermeld dient te worden. In de overige segmenten zijn voornamelijk de cijfers van de geassocieerde deelnemingen (met name Achmea B.V.) en de hoofdkantooractiviteiten opgenomen. Er zijn geen klanten die een aandeel van meer dan 10% in de totale opbrengsten van Rabobank hebben.

Transacties tussen de bedrijfssegmenten vinden plaats tegen normale commerciële voorwaarden en marktomstandigheden. In het segment binnenlands retailbankbedrijf bedraagt het dividend dat verstrekt is aan de lokale Rabobanken opgenomen onder de overige resultaten 132 (2014: 109). Anders dan uit operationele activiteiten zijn er geen andere materiële baten of lasten tussen de bedrijfssegmenten. De voor de segmenten gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving zijn dezelfde als die in het hoofdstuk 'Grondslagen voor financiële verslaggeving' zijn beschreven.

In miljoenen euro's	Binnenlands retailbankbedrijf	Wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf	Leasing	Vastgoed	Overige segmenten	Consolidatie- effecten/hedge accounting	Totaal
Over het halve jaar eindigend op 30 juni 2015							
Rente	2.827	1.083	536	180	-143	-1	4.482
Provisies	681	273	27	20	-7	-32	962
Overige resultaten	141	-57	279	138	626	-244	883
Totaal baten	3.649	1.299	842	338	476	-277	6.327
Personeelskosten	1.063	559	280	95	17	393	2.407
Andere beheerskosten	1.064	543	128	51	-31	-541	1.214
Afschrijvingen	59	50	21	3	20	59	212
Bedrijfslasten	2.186	1.152	429	149	6	-89	3.833
Kosten kredietverliezen	-6	273	48	47	-5	-1	356
Bijdrage resolutiefonds	63	43	8	7	-	-	121
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	1.406	-169	357	135	475	-187	2.017
Belastingen	333	121	110	37	-60	-46	495
Nettowinst van voortgezette bedrijfsactiviteiten	1.073	-290	247	98	535	-141	1.522
Totaal activa	354.646	491.823	39.609	24.071	101.900	-337.205	674.844
Totaal verplichtingen	325.717	479.378	35.065	21.704	90.571	-318.993	633.442
Afschrijvingen materiële en immateriële activa	59	50	21	3	79	-	212
Bijzondere waardeverminderingen materiële en immateriële activa	-	600	-	-	8	-	608
Goodwill	322	134	457	2	-	-	915

In miljoenen euro's	Binnenlands retailbankbedrijf	Wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf	Leasing	Vastgoed	Overige segmenten	Consolidatie- effecten/hedge accounting	Totaal
<i>Over het halve jaar eindigend op 30 juni 2014</i>							
Rente	2.718	1.231	500	176	-103	-	4.522
Provisies	655	273	19	19	-17	-18	931
Overige resultaten	129	431	258	206	-425	346	945
Totaal baten	3.502	1.935	777	401	-545	328	6.398
Personeelskosten	1.126	620	250	100	9	366	2.471
Andere beheerskosten	1.068	494	113	44	-55	-412	1.252
Afschrijvingen	64	48	25	4	22	60	223
Bedrijfslasten	2.258	1.162	388	148	-24	14	3.946
Kosten kredietverliezen	578	178	69	358	5	-	1.188
Resolutieheffing	183	-	-	-	31	-	214
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	483	595	320	-105	-557	314	1.050
Belastingen	142	206	97	-15	-539	79	-30
Nettowinst van voortgezette bedrijfsactiviteiten	341	389	223	-90	-18	235	1.080
Totaal activa	363.194	489.720	34.234	27.027	97.177	-332.246	679.106
Totaal verplichtingen	335.671	477.158	30.131	25.628	85.791	-314.694	639.685
Afschrijvingen materiële en immateriële activa	63	48	24	4	84	-	223
Bijzondere waardeverminderingen materiële en immateriële activa	4	32	-	-	7	-	43
Goodwill	322	640	457	-	-	-	1.419

Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum geweest die nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum.

Beoordelingsverklaring

Aan: de raad van bestuur en de raad van commissarissen van Rabobank Nederland

Opdracht

Wij hebben de in het halfjaarverslag 2015 op pagina 66 tot en met 104 opgenomen verkorte geconsolideerde tussentijdse financiële informatie van de Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A. (Rabobank Nederland) te Amsterdam beoordeeld, bestaande uit de geconsolideerde balans per 30 juni 2015, verkorte geconsolideerde winst-en-verliesrekening, geconsolideerd overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten, verkort geconsolideerd vermogensoverzicht en verkort geconsolideerd kasstroomoverzicht over de periode 1 januari 2015 tot en met 30 juni 2015 en de toelichting op de halfjaarcijfers. De raad van bestuur van Rabobank Nederland is verantwoordelijk voor het opstellen en het weergeven van de verkorte geconsolideerde tussentijdse financiële informatie in overeenstemming met IAS 34 *Tussentijdse financiële verslaggeving* zoals aanvaard binnen de Europese Unie. Het is onze verantwoordelijkheid een conclusie te formuleren bij de verkorte geconsolideerde tussentijdse financiële informatie op basis van onze beoordeling.

Werkzaamheden

Wij hebben onze beoordeling van de verkorte geconsolideerde tussentijdse financiële informatie verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse Standaard 2410 *Het beoordelen van tussentijdse financiële informatie door de openbaar accountant van de entiteit*. Een beoordeling van tussentijdse financiële informatie bestaat uit het inwinnen van inlichtingen, met name bij personen die verantwoordelijk zijn voor financiën en verslaggeving, en het uitvoeren van cijferanalyses en andere beoordelingswerkzaamheden. De reikwijdte van een beoordeling is aanzienlijk geringer dan die van een controle die is uitgevoerd in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden en stelt ons niet in staat zekerheid te verkrijgen dat wij kennis hebben genomen van alle aangelegenheden van materieel belang die bij een controle onderkend zouden worden. Om die reden geven wij geen controleverklaring af.

Conclusie

Op grond van onze beoordeling is ons niets gebleken op basis waarvan wij zouden moeten concluderen dat de verkorte geconsolideerde tussentijdse financiële informatie over de periode 1 januari 2015 tot en met 30 juni 2015 niet, in alle van materieel belang zijnde opzichten, is opgesteld in overeenstemming met IAS 34 *Tussentijdse financiële verslaggeving*, zoals aanvaard binnen de Europese Unie.

Amsterdam, 17 augustus 2015

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. C.B. Boogaart RA

Verklaring getrouw beeld

De raad van bestuur van de Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A. (Rabobank Nederland) verklaart dat, voor zover de raad bekend:

- de halfjaarcijfers een getrouw beeld geven van de activa, de passiva, de financiële positie en de winst van Rabobank Nederland en de gezamenlijk in de consolidatie opgenomen ondernemingen;
- het halfjaarverslag een getrouw beeld geeft omtrent de toestand op de balansdatum, de gang van zaken gedurende de eerste helft van het jaar van Rabobank Nederland en van de met haar verbonden ondernemingen waarvan de gegevens in haar halfjaarcijfers zijn opgenomen, alsmede een beschrijving van de voornaamste risico's en onzekerheden voor de overige zes maanden van 2015 waarbij, voor zover gewichtige belangen zich hiertegen niet verzetten, in het bijzonder aandacht wordt besteed aan de investeringen, en aan de omstandigheden waarvan de ontwikkeling van de omzet en van de rentabiliteit afhankelijk is.

Ir. W. Draijer MBA, *voorzitter*

prof. dr. ir. A. Bruggink, *CFRO*

drs. R.J. Dekker, *lid*

B.J. Marttin MBA, *lid*

drs. ing. H. Nagel, *lid*

drs. J.L. van Nieuwenhuizen, *lid*

Utrecht, 17 augustus 2015

Colofon

Uitgave

Rabobank
Communicatie & Corporate Affairs

Jaarberichtgeving

In 2015 publiceert Rabobank de volgende verslagleggingsdocumenten in het Nederlands en in het Engels:

- Jaarbericht 2014 Rabobank Groep - Annual Summary 2014 Rabobank Group
- Jaarverslag 2014 Rabobank Groep - Annual Report 2014 Rabobank Group
- Geconsolideerde jaarrekening 2014 Rabobank Groep - Consolidated Financial Statements 2014 Rabobank Group
- Jaarrekening 2014 Rabobank Nederland - Financial Statements 2014 Rabobank Nederland
- Capital Adequacy and Risk Management Report 2014 / Pillar 3 (enkel in het Engels)
- Halfjaarverslag 2015 Rabobank Groep - Interim Report 2015 Rabobank Group

De jaarberichtgeving van Rabobank is online beschikbaar op de corporate website: www.rabobank.com/jaarverslagen en www.rabobank.com/annualreports.

Indien er inhoudelijke verschillen zijn tussen de onlineversie en de printversie van een document, dan is de inhoud van de onlineversie te allen tijde leidend.

Materiaalgebruik

Rabobank gebruikt bij de vervaardiging van het drukwerk minder milieubelastende materialen.

Contactgegevens

Voor vragen over het halfjaarverslag kunt u contact met ons opnemen:

Rabobank
Croeselaan 18
Postbus 17100
3500 HG Utrecht
Nederland

T: 030 216 0000
E: jaarverslagen@rabobank.nl

